

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS MOKSLŲ FAKULTETO
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

REGINA GUDJONIENĖ
EUROPOS SAJUNGOS POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS

TEMA
REGIONINĖ EUROPOS SAJUNGOS POLITIKA LIETUVOS REGIONO
ATVEJU

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas-
doc.dr. Vidutis Pečkys
Konsultantas-
prof. habil. dr.
Vygandas K. Paulikas

Vilnius, 2005

TURINYS

IVADAS	4
1. EUROPOS SAJUNGOS REGIONINĖS POLITIKOS SAMPRATA IR ANALIZĖ	6
1.1. Europos Sąjungos regioninės politikos raidos analizė.....	6
1.2. Europos Sąjungos valstybių narių ir regionų apibūdinimas.....	9
1.3. Europos Sąjungos regioninės ir sanglaudos politikos tikslai ir principai.....	12
1.4. Institucijos, koordinuojančios Europos Sąjungos regioninę politiką.....	13
1.5. Regionų klasifikacija Europos Sąjungoje.....	14
1.5.1. Unifikuota teritorijos skirstymo į regionus sistema.....	14
1.5.2. Regionų klasifikavimas pagal tikslus.....	15
1.6. Europos Sąjungos regioninės politikos finansavimo šaltiniai.....	16
1.7. Europos Sąjungos regioninės politikos įgyvendinimo mechanizmai.....	19
1.8. Europos Sąjungos regioninės politikos teisiniai pagrindai.....	22
1.9. Europos Sąjungos regioninės politikos įgyvendinimo etapai.....	24
1.10. Nauji reformuotos 2007–2013 m. sanglaudos politikos instrumentai.....	25
2. EUROPOS SAJUNGOS ŠALIŲ NARIŲ REGIONINĖS POLITIKOS ĮGYVENDINIMO LYGINAMOJI ANALIZĖ	28
2.1. Europos Sąjungos regioninės politikos ypatumai valstybėse narėse. Lyginamoji analizė.....	31
3. EUROPOS SAJUNGOS REGIONINĖS PLĖTROS POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE	39
3.1. Lietuvos nacionalinės regioninės politikos vystymosi dinamika.....	39
3.2. Regioninės plėtros įstatymo analizė.....	41
3.3. Institucinė regioninės politikos įgyvendinimo sistema ir institucijų kompetencija.....	43
3.4. Europos Sąjungos struktūrinių fondų valdymas Lietuvoje.....	45
3.4.1. Europos Sąjungos struktūrinių fondų valdymo sistema Lietuvoje.....	45
3.4.1.1. Vadovaujanti institucija.....	45
3.4.1.2. Mokėjimo institucijos.....	46
3.4.1.3. Tarpinės institucijos.....	46
3.4.1.4. Įgyvendinančios institucijos.....	47
3.4.1.5. Projektų atrankos komitetas.....	47
3.4.1.6. Priežiūros komitetas.....	48
3.5. Europos Sąjungos struktūrinių fondų administravimo sistema ir Lietuvos regionų bei savivaldybių vaidmuo ją įgyvendinant.....	49
3.6. Lietuvos regionų išsivystymo analizė.....	50

3.7. Regioninės politikos įgyvendinimas Lietuvoje.....	57
3.8. Dokumentų Europos Sąjungos paramai gauti rengimas.....	57
3.9. Lietuvos regioninės politikos iki 2013 m. strategijos analizė.....	59
IŠVADOS	62
REKOMENDACIJOS	64
LITERATŪROS SĄRAŠAS	65
SANTRAUKA	70
ZUSAMMENFASSUNG	71

IVADAS

Jau daugiau kaip metai Lietuvos Respublika yra pilnateisė Europos Sąjungos (toliau - ES) narė, atkakliai siekianti valstybei kylančių ekonominių, socialinių problemų sprendimo, regioninių išsivystymo netolygumų panaikinimo, piliečių gerovės užtikrinimo. Narystės perspektyva- pasiekti išsivysčiusių ES valstybių lygį, tikslingai panaudojant ES finansinę paramą, kurti naujas darbo vietas, siekiant padidinti šalies gyventojų užimtumą.

Norėdami tinkamai pasinaudoti ES mums siūlomomis galimybėmis, turime jas ne tik žinoti, bet ir pakankamai gerai suvokti. Mano darbas neabejotinai galės padėti šią problemą suvokti ir išspręsti.

Temos pasirinkimą nulėmė regioninės ir struktūrinės politikos aktualumas Lietuvai, taip pat ir kitoms ES valstybėms narėms, politikos vykdymui skirtų instrumentų gausa, taip pat sudėtingumas ir noras įvertinti, kaip sugebama finansinę paramą priimti bei pasinaudoti jos teikiamomis galimybėmis.

Šio darbo **tikslas**, remiantis **analitiniu - aprašomuoju** metodu, išanalizuoti ES vykdomą regioninę politiką, valstybių narių skaičiui padidėjus iki dvidešimt penkių, supažindinti su pagrindiniais šios politikos prioritetais, įgyvendinimą nusakančiais teisės aktais, apibūdinti ES valstybių narių regioninės politikos prioritetus ir naujų tikslų būtinumą perspektyvoje iki 2013 m., taip pat apžvelgti Lietuvoje vykdomą regioninę politiką bei jos mastą.

Pagrindinė problema, kuri apibrėžia vykdomos regioninės politikos esmę bei mastą tiek ES, tiek kitose valstybėse narėse, tiek Lietuvoje - tai atskirų regionų netolygus vystymasis bei siekimas skatinti atsilikusių regionų plėtrą ir struktūrinę pertvarką, skiriant paramą iš ES struktūrinių fondų. Dėl šios priežasties ES regioninė politika glaudžiai siejama su struktūrine politika. Darbe apžvelgiamas problemos sprendimas atskirose ES valstybėse narėse.

Rašant darbą, labai svarbu surinkti kiek įmanoma daugiau literatūros šaltinių nagrinėjama tema, nes kiekvienas šaltinis teikia ne tik informaciją, bet yra objektyviausias būdas suprasti srities trūkumus, įvertinti politikos esmę. Deja, šaltinių nėra ypatingai daug. Pažymėtina, kad Lietuvos regioninės politikos klausimais daugiausiai rašo VšĮ Lietuvos regioninės politikos instituto bendradarbiai, Kauno technologijos universiteto Regionų plėtros centro tyrėjai, 2004 m. pabaigoje pasirodė Vitalio Nakrošio knyga „Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas“.

Pagrindiniai **uždaviniai**, kurie iškyla nagrinėjant ES ir Lietuvos regioninę bei struktūrinę politiką yra šie:

1. Išanalizuoti Europos Sąjungos regioninės politikos įgyvendinimą, finansavimą, įgyvendinimo finansinius instrumentus ir svarbą;

2. Įvertinti šia tema esančių ES ir Lietuvos teisės aktų priimtinumą;
3. Iširti, kaip ES vykdoma regioninė politika įtakoja Lietuvos ūkio plėtrą;
4. Apibūdinti ES valstybių narių regioninės politikos įgyvendinimą, tikslus, biudžetą, taip nustatant ir pripažįstant valstybių skirtingumą regioninės politikos požiūriu;
5. Išanalizuoti Lietuvos regioninės politikos vykdymo būtinybę pagal ES prioritetus.

Tyrimo **metodas**, naudojamas darbe iškeltam tikslui pasiekti, yra:

1. ES ir Lietuvos Respublikos teisės aktų ir oficialių dokumentų, taikomų, vykdančių regioninę politiką ir teikiančių bei įsisavinančių struktūrinę paramą, analizė;
2. Lyginamoji ES valstybių narių regioninės politikos analizė;
3. Lietuvoje vykdomos regioninės politikos analizė.

Autorė, rašanti šį darbą, gyvena taip vadinamoje „provincijoje“, t.y. Lietuvos pasienio regione Tauragėje. Nors Europos Sąjungos mastu Lietuva yra vertinama kaip vienas atskiras regionas, tačiau mūsų mažai valstybei iškyla gana aštrios vietinių apskričių netolygaus vystymosi problemos, pirmiausia didelis nedarbas dėl privataus verslo įmonių stokos. Investicijų pritraukimo problema ypač aktuali Tauragės apskrįčiai. Dėl šios priežasties man tema ypač aktuali. Iškėliu hipotezę - Lietuvos politikai ir institucijos turi skirti daugiau dėmesio šalies regionų sanglaudai.

Darbas, be įvado ir išvadų bei rekomendacijų, susideda iš trijų pagrindinių skyrių.

Pirmas skyrius skirtas ES regioninės ir struktūrinės politikos apžvalgai, nusakant pagrindinius politikos tikslus, aprašant įgyvendinimo mechanizmus, apibūdinant institucijas, vykdančias regioninę ir struktūrinę politiką, taip pat nusakant šios politikos mastą iki ir po 2004 m. ES plėtros.

Antrame skyriuje apibūdinu visose 25 ES valstybėse narėse vykdomą ES regioninę politiką, siekdama apibrėžti, kokia skirtinga ši politika atskirose valstybėse narėse, priklausomai nuo to, koks šalies išsivystymo lygis. Visos šalys skirtingos, daugumos jų regioninės politikos įgyvendinimo sėkmė neabejotina.

Trečio skyriaus pagrindinė tema - tai Lietuvos regioninės politikos vykdymas, galiojančių teisės aktų ir programavimo dokumento prioritetų įvertinimas. Tam tikslui reikalinga atskirų Lietuvos regionų analizė, nežiūrint į tai, kad Lietuva ES lygmenyje vertinama kaip vienas regionas. Mums, šios šalies gyventojams, reikalinga valstybė, kurioje būtų ne taip pastebimi regioniniai skirtumai.

Tyrimo atlikimui naudojami ES ir Lietuvos Respublikos teisės aktais, ES ir Lietuvos institucijų informacine medžiaga, patalpinta interneto puslapiuose ar esančia ES informaciniame centre, įvairia literatūra, politiką įgyvendinančių asmenų nuomonėmis, komentarais spaudoje.

1. EUROPOS SĄJUNGOS REGIONINĖS POLITIKOS SAMPRATA IR ANALIZĖ

ES regioninės politikos tikslas - nuosekliai mažinti regionų socialinius ir ekonominius skirtumus ir skatinti tolygią visos ES raidą. Regioninė politika glaudžiai siejama su ES struktūrine politika, todėl yra vykdoma, taikant struktūrinei politikai būdingus principus, uždavinius ir taisykles. Europos regioninė politika yra politika, skatinanti solidarumą. Pagal ją daugiau nei trečdalis ES biudžeto skiriama mažinti atotrūkį tarp įvairių regionų išsivystymo, taip pat siekiant sumažinti piliečių gerovės lygio skirtumus. Šia politika Sąjunga siekia padėti atsiliekantiems regionams pasivyti visus kitus, restruktūrizuoti pramonės regionus, kuriuose prasideda nuosmukis, kurti daugiau įvairovės kaimiškuose regionuose, kuriuose silpnėja žemės ūkio veikla, atgaivinti degraduojančių miesto rajonų bendruomenes. Pagrindinis dėmesys skiriamas darbo vietų kūrimui. Šia politika siekiama socialinės ir teritorinės Sąjungos „sanglaudos“. Tokia politika nėra tik gražios politikų šnekos, ji įgyvendinama, todėl yra pastebima kiekvienoje ES šalyje, regione, apygardoje ar kaime. Ji leidžia priartinti periferinius regionus prie didžiųjų ekonominės plėtros centrų, panaudojant greitkelius, greituosius traukinius ir oro uostus. Atsiliekančiuose regionuose steigiamos mažos ir vidutinės įmonės, gerinama aplinkos būklė apleistuose pramoniniuose rajonuose. Informacinė visuomenė išsiaknija kaimo bendruomenėse.

Regioninė politika yra itin reikalinga, nes jos aktualumą nusako vis nauji kelrodžiai, kadangi ES plečiasi, atsiranda skirtingų regioninės politikos krypčių būtinybė naujose valstybėse narėse, tuo pačiu kintant senbuvių prioritetams.

1.1. Europos Sąjungos regioninės politikos raidos analizė

Regionų išsivystymo skirtumai egzistavo nuo pat pradžių, kai tik 1951 metais susivienijo šešios Europos šalys, siekdamos apjungti anglies ir plieno pramonę, sukurdamos Europos anglių ir plieno bendriją (EAPB), tačiau tuo metu šis tikslas nebuvo paminėtas EAPB steigimo sutartyje, nes buvo kiti laikotarpio prioritetai.

Europos Bendrija, kaip apibrėžta Romos sutarties ¹ pirmos dalies antrame straipsnyje, „įkurdamą bendrąją rinką bei ekonominę ir pinigų sąjungą ir įgyvendindama bendros politikos arba veiklos kryptis, kelia sau uždavinį visoje Bendrijoje skatinti sklandžią, suderintą ir tolydžią ekonominės veiklos plėtotę, siekti didelio konkurencingumo ir ekonominės veiklos rezultatų konvergencijos, aukšto gyvenimo lygio ir gyvenimo kokybės gerėjimo“. Taip pat šios sutarties

¹ Europos Ekonominės bendrijos sutartis, pasirašyta 1957 metais kovo 25 dieną Romoje (todėl yra vadinama Romos sutartimi). Ją pasirašė šešios tuometinės Europos Bendrijos valstybės narės, t.y. Belgija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Prancūzija ir Vokietija. Sutartis įsigaliojo 1958 metų sausio 1 dieną

preambulėje buvo pasakyta, kad šešios valstybės - Bendrijos steigėjos, siekia „stiprinti savo šalių ekonomikos vienybę ir užtikrinti darnią jos plėtrą mažinant įvairių regionų skirtumus ir mažiau išsivysčiusių regionų atsilikimą“, tačiau šioje sutartyje regioninės politikos nėra nei tarp bendrųjų politikų, nei tarp Bendrijos vykdomų politikos krypčių. Kiekviena valstybė skatino savo ekonominę vystymąsi, tuo pačiu savo teritorijoje mažinant regionų atsilikimą. Buvo manoma, kad, panaikinus muitų užtvaras ir atvėrus rinkas, valstybių ekonomika savaime vystysis tolygiai.

EB regioninės politikos vystymo užuomazga galima laikyti 1958 m., kai buvo suformuoti du sektoriniai fondai: Europos socialinis fondas (ESF) ir Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas (EŽŪOGF). Šiuose fonduose sukauptų piniginių lėšų pagalba pradėta vykdyti Bendrijoje esančių valstybių narių bendra socialinė ir žemės ūkio politika, padedanti siekti finansinėmis investicijomis sumažinti netolygų atskirų regionų minėtų sektorių vystymąsi. 1975 m. metais įsteigiamas Europos regioninės plėtros fondas (ERDF), kadangi regioninės politikos aktualumas ypač pasireiškė, nes EB papildė naujos šalys narės - Airija, Danija ir Jungtinė Karalystė. Pirmieji Airijos narystės metai buvo nelengvi, kadangi šios šalies BVP vienam gyventojui 1973 m. tesudarė 58 proc. tuometinės Bendrijos lygio. Graikija į Europos Sąjungą įstojo 1981 m. Ji į ES buvo priimta nepaisant skeptiškų nuomonių. Europos Komisija tuomet teigė, kad menkai išsivysčiusiai Graikijai dar per anksti į Europos Sąjungą. Stojančios į ES Graikijos ekonomikos lygis tesiekė 46 proc. ES vidurkio. Ši šalis į ES buvo priimta siekiant stabilizuoti padėtį, įtvirtinti demokratiją Balkanų pusiasalyje. Labai pasitarnavo regioninės plėtros fondas, kurio užduotis – stiprinti ekonominę ir socialinę sanglaudą, koreguojant regioninius netolygumus ir prisidedant prie regionų plėtros bei jų rekonversijos. Šiuo atžvilgiu jis taip pat darė poveikį, skatindamas ilgametę plėtrą ir kurdamas ilgametes darbo vietas².

Daug dėmesio regionų vystymuisi ir struktūrinės politikos įgyvendinimui skyrė Suvestinis Europos aktas³, kuris padėjo pagrindus tikrai sanglaudos politikai, skirtai palengvinti bendrosios rinkos naštą pietinėms valstybėms, t.y. Ispanijai ir Portugalijai, 1986 m. papildžiusioms Europos Bendriją, kitiems prastesnėje padėtyje esantiems regionams. Ispanija ir Portugalija buvo ekonomiškai silpnos šalys. Portugalija į ES įstojo krečiama didelės ekonominės krizės. Kadaisė galinga jūrinė valstybė buvusi Portugalija narystę Europos Sąjungoje matė kaip galimybę vėl atsitiesti. Šiai šaliai stojant į ES, jos BVP vienam gyventojui nesiekė 50 proc.⁴, šis

² http://www.takas.lt/verslas/bk_straipsniai.php?st=view&msg_id=1106, žiūrėta 2005 birželio 11 d., 17 val. 45 min.

³ Europos Bendrijų valstybių narių sutartis, pasirašyta 1986 m. vasario 17 d. Liuksemburge (devynių tuometinės Europos Bendrijos valstybių narių) tą pačią metų vasario 28 d. Hagoje (Airijos, Danijos, sulaukus teigiamų referendumų rezultatų, ir Graikijos), įsigaliojusi 1987 m. liepos 1 d.

⁴ <http://www.ve.lt/?rub=1065924810&data=2004-06-05&id=1086365667&page=print>, prisijungta 2005 birželio 11 d., 18 val. 30 min.

ekonominės gerovės rodiklis tesudarė vos 26 proc.⁵ ES vidurkio. Ispanijos BVP tuo metu taip pat nesiekė 50 procentų ES vidurkio.

Sparčiai plėtoti ekonomiką, gerinti žmonių gyvenimą italams, airiams, graikams, ispanams ir portugalams padėjo iš Europos Sąjungos gaunama parama. Šiuo metu minėtos valstybės gali didžiuotis, kad ES struktūrinių fondų pagalba ir savo vyriausybių vykdomais veržliais atskirų ekonomikos sektorių pertvarkymais gali gyventojams užtikrinti aukštą pragyvenimo lygį.

1993 m., įsigaliojus Maastrichto sutarčiai⁶, sanglauda įvardijama kaip vienas pagrindinių Sąjungos tikslų, greta ekonominės ir piniginės sąjungos bei bendrosios rinkos. Be to, pagal ją įsteigiamas Sanglaudos fondas, skirtas remti aplinkos apsaugos ir transporto projektams skurdžiausiose valstybėse narėse.

Tolimesnė ES plėtra - 1995 m., kai šalių narių skaičių papildė ekonomiškai išsivysčiusios Europos šalys - Austrija, Suomija ir Švedija. Viena iš pagrindinių priežasčių, paskatinusių Suomiją, Švediją bei Austriją stoti į ES, buvo siekis sumažinti "įtakos deficitą". Pastarasis reiškia, jog būdamos Europos ekonominės erdvės narėmis, šios šalys taikė ES bendrosios rinkos taisykles, tačiau neturėjo teisės dalyvauti ES sprendimų priėmimo procese⁷. Ši galimybė teikti savo siūlymus bei dalyvauti ES sprendimų priėmimo procese minėtoms šalims buvo labai svarbi.

2004 m., prisijungus dešimčiai naujų valstybių narių⁸, ES jau buvo stipri savo vidaus rinka ir žmogiškaisiais ištekliais, tačiau valstybių narių ir regionų ekonominiai ir socialiniai skirtumai susilpnino jos bendrą dinamiką. Dvidešimt penkių narių Europoje šie skirtumai tapo dvigubai didesni, negu penkiolikos narių Europoje. Nors dvidešimt penkių narių Sąjungoje BVP padidėjo tik 5 procentais, palyginti su penkiolikos narių Sąjunga, tačiau BVP vidurkis vienam žmogui naujosiose valstybėse narėse mažesnis nei pusė dabartinio Sąjungos vidurkio ir tik 56 proc. darbingo amžiaus gyventojų turi darbą, palyginus su penkiolikos narių Sąjunga, kur šis rodiklis siekė 64 proc.. Struktūrinių fondų 1 tikslas, skirtas labiausiai atsilikusių regionų ekonomikos vystymui, apima visą naujų valstybių narių teritoriją ir beveik 98 proc. jos gyventojų, iš kurių du trečdaliai gyvena regionuose, kur BVP vienam gyventojui yra mažiau nei pusė BVP vidurkio dvidešimt penkių narių ES.

⁵<http://www.takas.lt/svietimas/dialogas/straipsnis.php?msgid=242>, prisijungta 2005 birželio 11 d., 18 val. 35 min.

⁶ Europos Sąjungos sutartis, kurią 1992 m. vasario 7 d. Nyderlandų mieste Maastrichte pasirašė dvylikos valstybių- Airijos, Belgijos, Danijos, Didžiosios Britanijos, Graikijos, Ispanijos, Italijos, Liuksemburgo, Nyderlandų, Portugalijos, Prancūzijos ir Vokietijos- įgalioti atstovai. Sutarties įsigaliojimo data- 1993 m. lapkričio 1 d.

⁷ <http://www.lrinka.lt/Tyrimai/Integracija/Analize.phtml>, prisijungta 2005 birželio 11 d., 19. 30 val.

⁸ 2004 m. gegužės 1 d. į Europos Sąjungą įstojo dešimt naujų valstybių: Čekija, Estija, Kipras, Latvija, Lenkija, Lietuva, Malta, Slovakija, Slovėnija ir Vengrija.

Kalbant apie užimtumą, nedarbo lygis (2002 m. duomenimis), dvidešimt penkių narių Sąjungoje yra labai skirtingas, kinta nuo 2 proc. Tirolyje (Austrija) ir 3,3 proc. Kipre, iki 29 proc. Reuniono saloje (Prancūzija) ir 26 proc. Lubuski regione (Lenkija). Tokie skirtumai reiškia, kad ne visi europiečiai pasinaudoja pranašumais, kuriuos kelia globalizacijos uždaviniai, nes tai priklauso nuo to, kur jie gyvena- klestinčiame ar atsiliekančiame regione, dinamiškoje ar didelio nedarbo zonoje, mieste ar kaimo vietovėje, periferijoje ar izoliuotoje teritorijoje, ar viename iš svarbiausių ekonominių Sąjungos centrų. Galima drąsiai tvirtinti, kad dėl visų išvardintų priežasčių, valstybės narės aktyviai dalyvauja Europos regioninėje politikoje, kuri yra finansuojama iš Sąjungos solidarumą įkūnijančių struktūrinių ir sanglaudos fondų.

Šios priežastys sąlygoja ir tai, kad ES regioninė politika yra antroji pagal biudžeto dydį ES politika po ES bendrosios žemės ūkio politikos, 2000 - 2006 m. laikotarpiu jos biudžetas sudaro 213 milijardų. Eurų, t.y. apie 34-38 procentus bendro ES biudžeto. 2007 - 2013 metų biudžeto perspektyvoje sanglaudos politikai numatoma skirti apie 32 proc. ES biudžeto, arba 345 milijardų eurų.

Tačiau šios politikos paskirtis yra ne tik finansinė, o tikslas - ne tik paskirstyti lėšas, bet sukurti daugiau naujų išteklių, investuojant į regionų galimybes. Taip pat siekiama sukurti vystymosi „priedėtinę vertę“, t.y. sukurti Europos dimensiją, pritarti bendriems motyvams ir priemonėms bei skatinti Europinės plėtros modelį globalizuotame pasaulyje ⁹.

1.2. ES valstybių narių ir regionų apibūdinimas

Vienas iš pagrindinių rodiklių, apibūdinančių valstybių gerovės lygį - tai bendras vidaus produktas (BVP), tenkantis vienam gyventojui. Bendrasis vidaus produktas – tai bendrosios pajamos, sukurtos šalies teritorijoje, taip pat užsienio gamybos veiksnių gautos pajamos konkrečioje šalyje, minus šios šalies piliečių gautos pajamos užsienyje ¹⁰. Remiantis Eurostat pateiktais 2004 m. duomenimis ir ES25 BVP prilyginus 100, galima daryti išvadas, kad Liuksemburge šis rodiklis-225, t.y. dvigubai didesnis negu ES, Airijos – 40 %, Danijos, Austrijos, Olandijos, Jungtinės Karalystės ir Belgijos- apie 20 %, Švedijos ir Suomijos – 15 %, Prancūzijos ir Vokietijos- apie 10 %, o Italijos - apie 15 %, Ispanijos – beveik lygus ES vidurkiui, Graikijos, Kipro ir Slovėnijos mažiau - maždaug 20 %, Portugalijos, Maltos ir Čekijos Respublikos mažiau - apie 30 %, Vengrijos mažiau - 40 %, Slovakijos, Estijos, Lietuvos ir Lenkijos- apie pusę ES vidurkio, na o Latvijos- mažesnis net 55 % už ES25 šalių vidurkį. Šiuos rodiklius tikslinga pavaizduoti 1 paveiksle.

⁹ Europos Sąjunga. Regioninė politika. Darbas regionų labui. -Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2004. p. 7.

¹⁰ http://lt.wikipedia.org/wiki/Bendras_Vidaus_Produktas, psisijungta 2005-06-12, 14.50 val.

Aukščiau pateikti duomenys tik konstatuoja, kaip netolygiai išsivysčiusios šalys, įeinančios į ES, todėl ES politikų rūpestis - veržliai vykdyti regioninę ir sanglaudos politiką, kuri padės išlyginti skirtumus tarp valstybių regionų, suvienodins gyventojų pragyvenimo lygį.

ES mastu ne kiekviena valstybė narė vertinama kaip atskiras regionas, didesnės valstybės yra suskirstytos į mažesnius regionus, kartais regionui priskiriamas miestas. Naudinga apžvelgti, kaip pasiskirstė BVP regionuose 1995 - 2002 metais. Šį rodiklį atspindi 1 lentelė. Tai tik keleto regionų atskirose šalyse duomenys, tačiau matomas akivaizdus skirtumas tarp jų išsivystymo šalyje.

Iš pateiktų duomenų matyti labai ryškūs skirtumai, kuriuos daugiausia lemia ekonominiai dėsniai. Tai reiškia, kad kapitalas pirmiausia pasiekia tuos regionus, kur gaunamas didesnis pelnas. Kaip taisyklė, šie regionai išsidėstė valstybės centre arba yra stambūs tarptautiniai uostai (Hamburgas). Taip pasireiškia ryškios disproporcijos tarp centrinių ir periferinių regionų. Ši taisyklė būdinga beveik visoms ES šalims narėms. Regionų klasifikacija pagal jų ekonominio išsivystymo lygį yra sekanti:

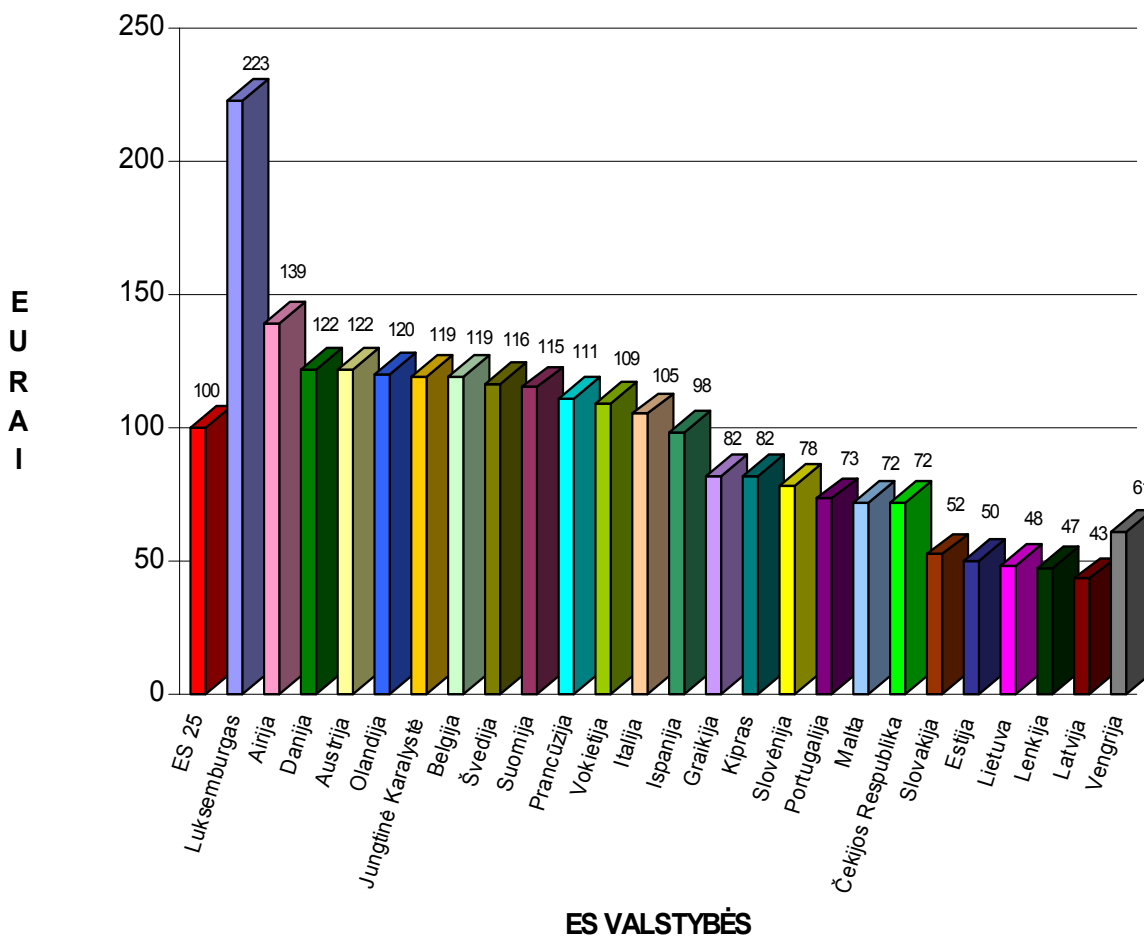
- labai išsivystę regionai;
- atsiliekantys regionai;
- atsilikę regionai.

Labai išsivystę yra tie regionai, kurie turi palankiausias sąlygas plėtoti pramonės šakas, kurios pagrįstos mokslinės techninės pažangos panaudojimu, naujų technologijų diegimu. 2002 metais tai buvo Centrinis Londonas (JK), kur BVP vienam gyventojui procentais sudarė 315, Briuselis (BE) - 235, Liuksemburgas - 213, Hamburgas (Vok) - 188, Ile de France (Pr) - 176, Viena(Au)- 173, Berkširas, Bekingemas ir Oksfordas (JK) - 162, Bolzano prov.(It) - 160, Stokholmas (Šve) - 158, Aukštutinė Bavarija(Vok) - 158. Šiose vietovėse ypač greit auga gyventojų skaičius, todėl susiduriama su urbanistinėmis, aplinkosaugos, gyvenamojo ploto problemomis.

Atsiliekantys regionai yra kai kurie senieji pramonės regionai, kuriuose vyrauja sąstingis, nedarbas, gyventojų emigracija, nediegiama mokslinė techninė pažanga, neatnaujinamos įmonės. Tokios pramonės šakos yra anglies ir plieno pramonė, laivų statyba, tekstilė. Šio tipo regionams priklauso Lotaringija (Prancūzijoje), Saras (Vokietijoje), Mecklenburgas - Vorpomeras (Vokietija), taip pat Rytų Vokietijos regionai.

Atsilikusieji regionai – visos naujosios ES sudėtį papildžiusios šalys, taip pat žemės ūkį plėtojantys regionai. Tai pietiniai regionai Italijoje, Sardinija, Šiaurės Airija, Graikija. Minėtų vietovių BVP vienam gyventojui svyruoja nuo 32 Lubelskie regione (Lenkija) iki 75 Italijos pietuose.

BVP vienam gyventojui 2004 metais, ES valstybių narių - 25

Regioninę politiką vykdo ne tik ES, teikdama struktūrinę paramą regionams, bet ir nacionalinės vyriausybės, siekdamos tinkamai paskirstyti lėšas projektų įgyvendinimui atskiruose teritoriniuose vienetuose, taip užkirsdamos kelią tolimesniam išsivystymo skirtumų augimui. Tai reiškia, kad nacionalinės vyriausybės kompetencija yra spręsti vidaus problemas, nustatyti prioritetus, patvirtinti strategiją, susijusią su jos regionais. ES, įvertinusi šalies ir regionų ekonominio vystymo strategiją, nustato teikiamos paramos dydį.

ES regioninė politika remia Europos solidarumo idėją, todėl reikia derinti šalių narių veiksmus atsižvelgiant į subalansuotą Europos integraciją, o taip pat tikslingai nukreipti. Esant ekonomikos sąstingui ar nuosmukiui, pirmenybė teikiama ekonomikos augimui, o, pasiekus tam tikrą ekonomikos lygį, vis daugiau dėmesio skiriama gyvenimo lygio bei sąlygų suvienodinimui. Šia politika nesiekama išstumti nacionalinių regioninių politikų. Valstybės pirmiausia pačios turi būti suinteresuotos skatinti infrastruktūrą, finansiškai remti investicijas į darbo vietų kūrimą ir taip savo regioninės politikos instrumentais spręsti problemas regionuose.

BVP vienam gyventojui procentais, kai ES25 vidurkis lygus 100 ¹¹

Regionai	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Briuselio regionas(BE)	243,3	243,8	239,6	240,4	240,3	238,2	238,6	234,5
Antverpeno provincija(BE)	140,9	139,2	139,6	133,1	134,1	137,1	135,5	136,4
Namuro provincija (BE)	84,8	84,4	82,9	81,9	81,3	82,2	82,4	82,3
Praha (ČR)	128,5	130,6	133,3	137,7	138,7	139,1	149,6	152,8
Stredni Morava (ČR)	59,3	60,7	59,0	54,7	53,0	51,8	51,9	52,4
Hamburgas (Vok)	201,3	200,3	198,5	196,1	191,3	190,4	188,8	187,8
Šiaurės rytų Brandenburgas (Vok)	73,0	74,8	73,3	71,7	71,3	70,6	70,5	70,8
Dessau (Vok)	69,8	71,2	69,5	67,8	67,5	66,1	65,5	66,5
Londono centras (JK)	276,3	277,8	287,1	293,9	290,9	296,3	298,7	315,4
Londono periferija (JK)	104,5	106,0	108,4	110,6	110,3	109,7	107,0	107,9
Šiaurės rytų Škotija (JK)	150,6	152,0	154,6	149,6	142,5	152,6	148,9	150,3
Pietvakarių Škotija (JK)	102,8	101,5	103,4	103,0	102,5	101,1	104,1	106,0
Kornvalis ir Scilio salos (JK)	67,6	69,5	68,5	67,1	66,3	67,7	69,9	72,6
Mazowieckie (Lenk)	51,4	57,6	60,9	66,1	68,4	67,1	69,6	69,5
Lubelskie (Lenk)	31,5	32,2	32,9	32,9	32,1	32,3	32,4	32,0

Bendrijos regioninė politika, formuluodama gaires ir įgyvendindama principus bei tikslus, koordinuoja nacionalines regionines politikas, siekiant išvengti valstybių konkurencijos dėl paramos gavimo. Ji taip pat koordinuoja įvairias politikas ir finansinius ES instrumentus, siekiant jiems suteikti „regioninę dimensiją“, kad atsiliekančios ir atsilikę regionai pasiektų nuolatinę ir perspektyvią plėtrą.

1.3. Europos Sąjungos regioninės ir sanglaudos politikos tikslai ir principai

Europos Sąjungos regioninę ir sanglaudos politiką galima skirstyti į investicinę (įgyvendinama investicinių projektų pagalba) ir neinvesticinę (suteikiamos mokesčių lengvatos). Taip pat regioninė politika klasifikuojama į tiesioginę (taikoma tiesiogiai probleminiams regionams) ir netiesioginę (įgyvendinimas vykdomas per šakas).

Pagrindinis ES regioninės politikos tikslas - siekti valstybių socialinės ir ekonominės sanglaudos.

Kiti tikslai, kurie apibrėžiami kaip regioninės politikos tikslai yra šie:

- reikiamų priemonių kūrimas, plėtojimas ir įgyvendinimas, siekiant inicijuoti ekonomines veikas;

¹¹

http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996_39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=de&product=sdi_ed&root=sdi_ed/sdi_ed/sdi_ed_inv/sdi_ed1130, prisijungta 2004-06-12, 17 val.15 min.

- galimybė iniciatyviems žmonėms tenkinti savo poreikius ir įgyvendinti ambicijas, atsižvelgiant į regionų savitumus;
- sudaryti reikiamas ilgalaikės plėtros sąlygas;
- formuoti socialinius ir ekonominius bei aplinkosaugos reikalavimus atitinkančią infrastruktūrą;
- mažinti gyvenimo, ekonomikos, kultūros, išsimokslinimo sąlygų skirtumus.

Kaip matome, tai ambicingi tikslai, kurių siekimas, kai ES sudaro jau 25 šalis, yra sudėtingas ir ilgalaikis. Dėl to būtina sutelkti kiek įmanoma daugiau pastangų jiems pasiekti.

Regioninės politikos tikslų siekiama, remiantis bendrais principais:

- „teisingumas ir nešališkumas“ - tai būdas, užtikrinantis, kad visos visuomenės dalys galėtų dalytis modernios, augančios ekonomikos atnešama nauda;
- „papildomos pajamos ir produkcija“ – suaktyvinamas iki tol menkai naudotų išteklių panaudojimas;
- „mažesnė infliacija ir didesnis augimas“ - regioninė politika, plėsdama ekonominę veiklą, rinkos ekonomikoje sumažina „butelio kaklelio“ reiškinius;
- „mažiau urbanistinių problemų“ - kaip pagerinti situaciją didmiesčiuose, perkelti ekonomines veiklas iš didžiųjų miestų į kitas vietas;
- „koncentracija“ - remiamos iš anksto Nacionaliniame plėtros plane nurodytos sritys;
- „programų kūrimas“ - paramos teikimas programoms, rengiamoms pagal ES kriterijus;
- „partnerystė“ - kuo glaudesnis bendradarbiavimas tarp Komisijos ir nacionalinių valdžios institucijų;
- „papildomumas“ - ES Komisija labiau linkusi papildyti valstybių narių įnašus, negu juos mažinti.

1.4 Institucijos, koordinuojančios ES regioninę politiką

Pagrindinės ES regioninės strategijos įgyvendinimo institucijos yra Europos komisija, Europos Parlamentas, Regioninės politikos generalinis direktoratas, Regionų komitetas, Europos savivaldybių ir regionų taryba, Europos regionų asamblėja, Europos vietinių ir regioninių valdžių kongresas¹².

ES Parlamentui nuolatos suteikiama naujų galių šioje srityje: po 1993 m. Maastrichto sutarties Parlamentas turi pritarti bendroms struktūrinių fondų veiklos taisyklėms. Tai reiškia,

¹² <http://www.elections2004.eu.int/highlights/lt/809.html>, prisijungta 2005-06-14, 18 val.30 min.

kad Europos Parlamento nariai gali pritarti arba atmesti pasiūlytas taisykles, tačiau jie negali siūlyti pakeitimų. 1999 m. Amsterdamo sutartis praplėtė Parlamento galias. Specialūs individualių fondų veiklą reglamentuojantys teisės aktai turi būti priimami bendro sprendimo procedūra. Parlamentas gali derėtis su Taryba dėl to, kokios srities projektai gali būti fondų kompetencijoje. Komisija kas trejus metus turi pranešti Parlamentui apie pažangą siekiant ekonominės ir socialinės sanglaudos, o Parlamentas pateikia metines ataskaitas apie įvairius fondus. Taigi, Europos Parlamentas naudojasi savo galiomis formuodamas šią itin svarbią politikos sritį¹³.

Europos Parlamento nariai mano, kad regioninė pagalba turi likti viena svarbiausių ES politikų ir nepritaria siekiam jį „nacionalizuoti“. Deputatai ne kartą pareiškė, jog turi būti skiriama pakankamai lėšų struktūriniam fondams bei padidinta parama regionams, teikdami, jog „drąsūs politiniai sprendimai“ dėl ES biudžeto turi būti priimti galvojant apie plėtrą. Šią nuomonę palaikė Komisija, neseniai atskleidusi savo planus dėl sanglaudos politikos išsiplėtusioje Sąjungoje: 2007 – 2013 m. numatyta padidinti lėšas regionams 30 procentų. Komisija ryžtingai siekia nugalėti kai kurių valstybių narių, manančių, kad reikia sustabdyti paramą regionams, pasipriešinimą. Šis klausimas buvo pats aštriausias diskusijų klausimas prieš ruošiantis tvirtinti finansinę perspektyvą 2007 - 2013 m.

Regionų komitetas yra patariamoji institucija, kuri užtikrina, kad yra paisoma ES požiūrio įvairiais ekonominiais ir socialiniais klausimais. Jis konsultuoja ES tarybą, Europos Komisiją ir Europos Parlamentą regioninės politikos, aplinkos ir švietimo klausimais. Komitetas gali pareikšti nuomonę ir savo iniciatyva. Regionų komitetas pataria klausimais, susijusiais su regionų poreikiais. Jis atstovauja Europos bendruomenėms, administracijoms ir regionams. Regionų komitetą sudaro 222 nariai. Institucija įsikūrusi Briuselyje.

Regioninės politikos generalinis direktoratas yra atsakingas už ES regioninės plėtros (RRDF) ir Sanglaudos (SF) fondų administravimą. Na o kitos mano išvardintos institucijos suinteresuotos tarptautiniu mastu išreikšti regionų interesus, plėtoti europietišką dviasių vietinėse ir regioninėse valdžios struktūrose, Europos vietinių ir regioninių valdžių kongresas Europos Taryboje yra Europos regionų ir savivaldybių balsas.

1.5.Regionų klasifikacija Europos Sąjungoje

1.5.1. Unifikuota teritorijos skirstymo į regionus sistema

Europos Sąjungoje galioja unifikuota teritorijos skirstymo į regionus sistema (NUTS). Pagal šią sistemą išskiriami penkių lygių teritoriniai dariniai:

¹³ Partnerystė sistemiam regionų plėtros specialistų rengimui- PASTRE, LT/02/B/F/PP-137012

- NUTS I - tai dažniausiai visa šalis, kai kuriais atvejais gali būti ir smulkesni teritoriniai dariniai;
- NUTS II - santykinai dideli regionai;
- NUTS III - paprastai tai tarpinis lygmuo tarp regiono ir savivaldos;
- NUTS IV - savivaldos vienetai;
- NUTS V - už savivaldos darinius smulkesni teritoriniai vienetai.

ES regioninė politika įgyvendinama per aukščiausio lygmens administracinius-teritorinius vienetus - NUTS I ir NUTS II, kartais NUTS III regionus. Lietuva ES kontekste bus traktuojama kaip NUTS II lygio regionas, o tarpiniai teritoriniai dariniai tarp savivaldybių ir nacionalinio lygmens (šiuo metu tai apskritys) kaip NUTS III lygio vienetai.

NUTS taiko institucinę klasifikaciją:

- normatyviniai regionai - politinės valios išraiška; jų ribos nustatomos pagal uždavinius teritorinėms bendruomenėms;
- analitiniai(funkciniai) regionai - apibrėžiami remiantis analitiniais reikalavimais- tai socialinis- ekonominis arba geografinis kriterijus.

NUTS išskiria regioninius vienetus pagal bendrąsias charakteristikas - kai kuriose valstybėse kartais gali būti išskiriami teritoriniai vienetai, kuriuose vyrauja specifinė tam tikros veiklos rūšis.

1.5.2. Regionų klasifikavimas pagal tikslus

Siekiant gauti kuo stipresnį poveikį ir užtikrinti kuo geresnius rezultatus, visuose Europos regionuose išskiriami 1, 2 ir 3 tikslų regionai. Šiuos tikslus 1997 m. nustatė Komisija savo programiniame dokumente „Darbotvarkė 2000“- tai išsamus ES vidaus reformų pasiūlymų paketas.

- 1 tikslas skirtas padėti pasivyti tiems regionams, kurie pagal vystymąsi atsilieka. Šis tikslas skirtas skatinti plėtrą ir struktūrinius pokyčius lėčiau besivystančiuose regionuose. Visi minėtam tikslui priskiriami regionai turi nemažai „raudonų“ ekonominių signalų –indikatorių:
 - žemas investicijų lygis;
 - viršijantis vidurkį nedarbas;
 - paslaugų verslui ir asmenims stoka;
 - neišvystyta pagrindinė infrastruktūra.

Prie tikslo prioritetų priskiriami regionai, kuriuose BVP gyventojui sudaro 75 proc. arba mažiau Bendrijos vidurkio, taip pat retai apgyvendinti regionai, kuriuose gyventojų tankumas

mažesnis kaip 8 žmonės kv. km. ir tolimiausi regionai.

- 2 tikslas yra skirtas skatinti struktūrinių sunkumų turinčių regionų ekonominę ir socialinę pertvarką. Tinkami regionai yra tie, kurie, nors ir pasiekę artimą Bendrijos vidurkiui plėtros lygį, vis dar susiduria su socialiniais – ekonominiais sunkumais, sąlygojančiais didelį nedarbo lygį:
 - pramonės ir paslaugų sektoriaus plėtotė;
 - tradicinių veiklų nuosmukis kaimo vietovėse;
 - krizinės situacijos miestų teritorijose;
 - sunkumai, veikiantys žūklės verslą.
- 3 tikslas skirtas remti švietimo, mokymo ir užimtumo strategijų bei sistemų pritaikymą ir modernizavimą. Šis tikslas apima visas žmogiškųjų išteklių plėtros priemones regionuose, kurie neįtraukti į 1 ir 2 tikslų priemones. Tai visų užimtumo skatinimo priemonių pagrindas. Jam priskiriamos visos teritorijos (regionai), išskyrus tas, kurias apima 1 tikslas.

2004 m. ES pasipildė 105 mln. gyventojų, iš kurių apie 98 mln. gyvena regionuose, kur BVP, tenkantis vienam gyventojui, yra mažesnis nei 75 proc. vidurkio, vadinasi, visų naujai įstojusių dešimties valstybių teritorijos patenka prie pirmo tikslo regionų, todėl šias nares pasieks ES struktūrinė bei sanglaudos parama.

1.6. Europos Sąjungos regioninės politikos finansavimo šaltiniai

ES regioninė politika vykdoma per pagrindinius ES struktūrinius fondus - Europos regioninės plėtros fondą¹⁴ (toliau tekste – ERPF), Europos socialinį fondą¹⁵ (toliau – ESF), Žuvininkystės orientavimo finansinį instrumentą¹⁶ (toliau- ŽOFI) bei Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo orientavimo dalį¹⁷ (toliau - EŽŪGOF). Šie keturi struktūriniai fondai padeda ES siekti regioninės politikos tikslų, kurie buvo išvardinti 1.3 dalyje. Be šių keturių struktūrinių fondų yra įsteigtas atskiras instrumentas- tai Sanglaudos fondas. Šio fondo tikslas – prisidėti prie ES ekonominės ir socialinės sanglaudos stiprinimo ir regioninių skirtumų mažinimo.

Sanglaudos fondas, įkurtas 1993 m., finansuoja ne mažesnius kaip 10 mln.eurų vertės

¹⁴ Tai pats didžiausias fondas, kurio lėšos sudaro apie 50 proc. visų struktūrinių fondų biudžeto, įsteigtas 1975 m. Lėšos naudojamos sekančioms reikmėms- investicijoms į gamybą, siekiant sukurti ar išsaugoti ilgalaikes darbo vietas, investicijoms į infrastruktūrą, ypač kelius, telekomunikacijas bei energetiką, smulkaus ir vidutinio verslo rėmimui bei įmonių konsultavimui joms aktualiomis temomis, technologijų vystymui, gamybos naujovių diegimui, tiesioginėms investicijoms, vietinės infrastruktūros plėtrai;

¹⁵ Fondas remia tuos projektus, kurie yra susiję su socialiniais klausimais bei užimtumo problemomis, finansuoja paramą įsidarbinant ar pradėdant individualią veiklą. Fondo paramos dėka atliekami socialinio pobūdžio moksliniai tyrimai, remiami socialinės ekonomikos projektai. Tai socialinės integracijos, švietimo ir mokymo, teritorinio užimtumo, informacinės visuomenės bei lygių galimybių priemonės.

¹⁶ Fondas remia tuos projektus, kurie yra susiję su naujų metodų diegimu ir ekonominės veiklos perorientavimu tose vietovėse, kur užsiimama žuvininkyste.

¹⁷ Fondas remia tuos projektus, kurie yra susiję su parama diegiant naujus ūkininkavimo metodus, alternatyvios veiklos kaimo vietovėse vystymu (pvz. kaimo turizmas), teikia paramą jauniems ūkininkams. Ūkių pertvarkymo projektai susiję su mokymu, perdirbimu ir rinkodara.

transporto ir aplinkosaugos infrastruktūros plėtros projektus. Sanglaudos fondo finansavimas skiriamas šalims kurių BVP mažesnis nei 90 % ES vidurkio. Parama skiriama projektams juos individualiai suderinus su Europos Komisija¹⁸.

Struktūrinės politikos fondai visų pirma siekia padėti sunkumus išgyvenantiems regionams prisitaikyti prie besikeičiančių ekonominių ir socialinių sąlygų, finansuoja projektus, padedančius sunkiai besiverčiančioms įmonėms ir darbuotojams imtis kitos, perspektyvesnės veiklos. Kita galimybė - didinti krizę išgyvenančių ūkio šakų ekonominės veiklos efektyvumą ir padėti joms atlaikyti konkurencinį spaudimą. Pvz., bedarbiai gali mokytis, kad įgytų perspektyvesnių specialybių. Tačiau Struktūriniai fondai nefinansuoja pasyvios socialinės politikos priemonių (nedarbo pašalpos ir pan.). Struktūrinių fondų veikla programuojama kelerių metų laikotarpiui. Dabartinis laikotarpis apima 2000 - 2006 m., bendra Struktūriniam fondams skirta suma sudaro 195 mlrd.eurų, arba 30 % viso Bendrijos biudžeto¹⁹.

Struktūrinių fondų dotacijos papildo nacionalines dotacijas. Šias nacionalines dotacijas gali skirti valstybė, vietos savivaldybės, valstybiniai ar privatūs partneriai.

Struktūrinių fondų paramos dalį nustato bendro finansavimo santykis:

- 1 tikslo zonoms maksimali Bendrijos parama negali viršyti 75 % bendrų projekto kaštų ir nebūna mažesnė kaip 50 % bendrų projekto kaštų. Tolimiausiems regionams skiriama parama gali siekti 85 %;
- tikslo zonoms Bendrijos parama negali viršyti 50 % bendrų projekto kaštų ir nebūna mažesnė kaip 25 % bendrų projekto kaštų.

Iš visos 195 milijardų eurų sumos parama kiekvienam tikslui skirtingoms valstybėms narėms paskirstoma taip:

- 69,7 % struktūrinių fondų dotacijų skiriama 1 tikslui, įskaitant 4,3 % laikinosios paramos (iš viso 135,9 milijardai eurų);
- 11,5 % struktūrinių fondų dotacijų skiriama 2 tikslui, įskaitant 1,4 % laikinosios paramos (iš viso 22,5 milijardai eurų);
- 12,3 % struktūrinių fondų dotacijų skiriami 3 tikslui (iš viso 24,05 milijardai eurų)²⁰.

2000 - 2006 m. Sanglaudos fondo biudžetas yra 18 mlrd.eurų, parama skiriama transporto ir aplinkos apsaugos infrastruktūrai plėtoti. Nuo Lietuvos narystės Europos Sąjungoje, 2004-2006 m. aplinkos bei transporto sektorių infrastruktūrai finansuoti iš Sanglaudos fondo Lietuvai bus skirta apie 614 mln.eurų. Aplinkos sektoriui teks apie 272 mln.eurų, kas kasmet sudarytų apie 90 mln.eurų.

¹⁸ <http://www.lsa.lt/esparama/index.php?id=10>, prisijungta 2005-06-18, 13 val.50 min.

¹⁹ http://www.utena-on.lt/esf/Kas_yra.htm, prisijungta 2005-06-18, 14.00 val.

²⁰ http://www.durys.org/zinynas/kultura_ir_fondai2.htm, prisijungta 2005-06-18, 14 val.15 min.

2005 m. birželio 17 dieną ES Viršūnių Taryba ²¹ turėjo pasiekti politinį susitarimą dėl ES finansinės perspektyvos 2007-2013 metams, tačiau to neįvyko. Stringant ES Konstitucijos ratifikavimo procesui, kai Prancūzijos ir Nyderlandų piliečiai referendume pasisakė prieš šį Europos vienybei svarbų dokumentą, žlugo ir derybos Taryboje, nebuvo pasiektas kompromisas tarp ES šalių vadovų. Ši finansinė perspektyva numatė reformuoti ES biudžeto struktūrą pagal iš anksto suformuluotus politinius prioritetus, buvo pasiūlytos pajamų ir išlaidų ribos:

- nuo 1,08 iki 1,26 % nuo ES BVP mokėti į ES biudžetą;
- 84 % viso biudžeto buvo numatoma skirti subalansuotai plėtrai, t.y. konkurencingumo skatinimui, sanglaudai ir gamtinių išteklių valdymui (tame tarpe žemės ūkis);
- 3 % - savo piliečiams, t.y. laisvė ir teisingumas, saugumas, bendrosios vertybės;
- 10 % - ES pasaulinio vaidmens stiprinimui.
- likusi dalis skiriama administracinėms ir kitoms reikmėms.

Europos komisijos siūlymu (1,26 % BVP), ES biudžetas minėtai perspektyvai sudarytų 1025,035 milijardus eurų. Nesutarimai dėl būsimojo ES biudžeto dydžio šalis padalijo į tris stovyklas:

- šalys, remiančios EK siūlymą (1,26 % BVP)
- daugiausiai mokantis šešetas (1 % BVP)
- „vidurio“ pozicijos šalininkės (1,10- 1,15 % BVP)²².

Patvirtinus 1 % variantą, ES biudžetas sumažėtų 197 milijardais eurų, dėl ko tektų vidutiniškai 29 % „apkarpyti“ visų sričių finansavimą, išskyrus žemės ūkį, kuriam numatomas pastovus 301 mlrd.eurų finansavimas. Nukentėtų sanglaudos idėja, ypač naujosios šalys, būtų apribotos bet kokios galimybės paspartinti ekonomikos augimą, remiantis mokslo, tyrimų, technologijų pažangos ir žinių visuomenės idėja, būtų žengtas žingsnis atgal laisvės, saugumo, teisingumo srityje.

Jeigu būtų pavykę pasiekti politinį susitarimą, sprendimai dėl ES biudžeto būtų buvę priimti iki 2005 m. pabaigos, o per visus 2006 metus turėjo būti siekiama pasirengti naujų Bendrijos programų įgyvendinimui nuo kitos finansinės perspektyvos pradžios. Su biudžetu susijusių teisės aktų parengimo laikotarpis trunka 12 - 18 mėnesių, todėl buvo gyvybiškai būtina

²¹ Europos viršūnių taryba yra institucija, pagal kurios nuostatas periodiškai susitinka Bendrijos narių valstybių ar vyriausybės vadovai. Jie nustato Europos Sąjungos veiklos politines gaires. Europos Viršūnių taryba susirenka mažiausiai du kartus per metus šalyje, kuri tuo metu pirmininkauja Europos Sąjungai. Šalys narės pirmininkauja pakaitomis rotacijos tvarka po šešis mėnesius.

²² Europos Komisijos narės Dr.Dalios Grybauskaitės pranešimas „Finansinė perspektyva 2007-2013, galimybės ir iššūkiai“, M.Romerio universitetas, Vilnius, 2005-03-31

susitarti jau 2005 metų birželį. Įvertinus tai, kad nebuvo pasiektas politinis susitarimas, galima teigti, kad ES pasmerkė save ekonomikos sąstingiumi, o tai reiškia, kad teks pasitenkinti 2004 - 2006 metams skirtomis regioninės paramos lėšomis.

Lietuvos Respublikos premjeras A. Brazauskas, pasitaręs su Lenkijos ir kitų šalių kolegomis, iškėlė iniciatyvą atsisakyti dalies paramos iš ES ir taip paremti daug kartų geriau gyvenančias turtingąsias šalis, kadangi rūpėjo kuo greičiau pasiekti kompromisą, nes tai naudinga visoms naujosios narėms²³.

Galima teigti, kad regioninė politika nukentės, kadangi sumažės finansavimas naujų šalių narių projektams.

1.7. Europos Sąjungos regioninės politikos įgyvendinimo mechanizmai

Yra 3 pagrindiniai alternatyvūs struktūrinių fondų planavimo ir įgyvendinimo mechanizmai: Nacionalinės iniciatyvos, Bendrijos iniciatyvos ir inovacinės priemonės. Nacionalinės iniciatyvos. *Nacionalinių iniciatyvų* pagrindu šiuo metu yra panaudojama apie 90 proc. viso struktūrinių fondų biudžeto. Pradinius planavimo dokumentus, susijusius su ES paramos paskirstymu, šiuo atveju rengia valstybės narės. Galimos dviejų tipų procedūros:

Didesnės apimties ir sudėtingesnės paramos atveju, remiantis nacionaliniu arba regioniniu plėtros planu, bendrai su Europos Komisija yra parengiami Bendrijos paramos metmenys (*Community Support Framework - CSF*), jų pagrindu sudaromos veiklos programos (*Operational Programmes - OP*), kurioms įgyvendinti ruošiami konkretūs projektai.

Alternatyvus mechanizmas - Bendrojo planavimo (programavimo) dokumento (*Single Programming Document - SPD*), suderinto su Komisija, priėmimas, kurio pagrindu tiesiogiai rengiami konkretūs paramos projektai. Abiem atvejais konkrečių projektų atranką atlieka valstybės narės institucijos.

Bendrijos iniciatyvos - tai kitas struktūrinių fondų administravimo mechanizmas, kuris remiasi didesniu Europos Komisijos vaidmeniu. Planavimo laikotarpiui yra priimamas tam tikras skaičius Bendrijos iniciatyvų ir Europos Komisija parengia specialias gaires (*Commission Guidelines*) kiekvienai iš jų.

Valstybės narės, besiremdamos Bendrijos metmenimis, rengia suderintas su Komisija programas, kurių pagrindu vykdomi tam tikri paramos projektai. Kaip ir nacionalinių iniciatyvų atveju, projektų atranką atlieka nacionalinės institucijos.

²³ [http://www.omni.lt/?i\\$9359_84776\\$z_285206](http://www.omni.lt/?i9359_84776z_285206), prisijungta 2005-06-18 18 val. 20 min.

2000-2006 m. laikotarpiui numatyta vykdyti keturias *Bendrijos iniciatyvas* (*Community Initiative*), joms įgyvendinti skiriama apie 5,35 proc. viso struktūrinių fondų biudžeto, arba 5,18 milijardai Eurų.

INTERREG III - bendradarbiavimas apibus sienos (finansuojama iš ERPF);

INTERREG III iniciatyva įgyvendinama trimis kryptimis:

Interreg III A – bendradarbiavimo abipus sienos skatinimas, įgyvendinant integruotą regioninę plėtrą besiribojančiuose (turinčiuose bendrą sieną) skirtingų šalių regionuose.

Interreg III B – tarptautinio nacionalinių, regioninių ar vietos institucijų bendradarbiavimo parama. Šiuo atveju taip pat yra skatinamas nepalankiose vietovėse esančių regionų bendradarbiavimas.

Interreg III C – tarpregioninio bendradarbiavimo skatinimas, įgyvendinant socialinę – ekonominę plėtrą, bei sanglaudos politiką, kuriant tarptautinius tinklus²⁴.

LEADER + - kaimo plėtra (finansuojama iš EŽŪGOF);

LEADER+ iniciatyva siekiama stiprinti įvairių kaimo bendruomenės atstovų ir jų grupių gebėjimus inicijuoti kaimo plėtros pokyčius ir juos įgyvendinti sutelktomis pačios bendruomenės pastangomis. Pagal vietos veiklos grupės parengtą ir patvirtintą strategiją bus įgyvendinami projektai gyvenimo ir darbo kokybei kaimo vietovėje gerinti.

URBAN - parama krizės apimtiems miesto rajonams (finansuojama iš ERPF). Tikslas - remiant naujoviškų strategijų kūrimą ir vykdymą, ekonomiškai ir socialiai atgaivinti krizines miesto zonas. Kitas tikslas – dalytis ilgametės miesto zonų plėtros Europos Sąjungoje patirtimi.

EQUAL - naujų priemonių kovoje su nelygybe ir diskriminacija darbo rinkoje skatinimas (finansuojama iš ESF). Tikslas - plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą, propaguojant naujus kovos su bet kokio pobūdžio diskriminacija ir nelygybe darbo rinkoje būdus, užtikrinant visiems atvirą darbo rinką. Iniciatyva veikia visoje ES teritorijoje. EQUAL finansuoja partnerysčių vystymo bendrijų (VB) veiklą, tam tikrose valstybių narių nustatytose teminėse srityse. Visi partnerystės veikėjai privalo dalyvauti sprendimo procese. Be to, labai pageidaujamas paramos gavėjų dalyvavimas partnerysčių atrankoje.

Partneriai privalo bendradarbiauti su kitomis šalimis, mažiausiai su viena valstybe nare. Dažniausiai bendradarbiauja valstybių narių atrinktos partnerių grupės, veikiančios toje pat teminėje srityje.

Apie 0,5 proc. struktūrinių fondų biudžeto skiriama *inovacinėms priemonėms* (*Innovative Measures*). Planuojant ir administruojant inovacines priemones, nesilaikoma partnerystės principo: pati Europos Komisija numato konkrečias priemones ir atranka projektus įgyvendinti.

²⁴ <http://www.lsa.lt/esparama/index.php?id=13>, prisijungta 2005-06-18, 19 val.05 min

Viena iš pagrindinių prielaidų gauti ES struktūrinių fondų paramą yra parengti ir suderinti su Europos Komisija programavimo dokumentą, kuriame būtų pateikta visa reikiama informacija apie tai, kur ir kaip žadama investuoti struktūrinių fondų lėšas. Tai daroma, vadovaujantis programavimo principu. Šis principas reiškia, kad ES struktūrinių fondų parama skiriama integruotoms, daugiametėms ir ES gaires atitinkančioms plėtros programoms įgyvendinti. Dabar ES regioninės politikos programinis laikotarpis yra 2000 - 2006 metai. Programavimo procesas vykdomas Europos komisijai nustatčius preliminarų finansinės paramos dydį, parengus programos gaires, o ES valstybės narės rengia ir atrenka paramos programų projektus. Atsižvelgdamos į Komisijos išdėstytas gaires, nacionalinės ir regioninės institucijos šalia Komisijos prioritetų nustato savo prioritetus ir atrenka konkrečius projektus. Pastarieji būna patys įvairiausi pagal ekonomines, socialines, teritorines kiekvieno regiono sąlygas ir lemia Struktūrinių fondų paramos formas.

Bendrasis programavimo dokumentas (BPD) - tai bendras šaliai skiriamų ES investicijų planavimo dokumentas, nustatantis atitinkamą plėtros strategiją, pateikiantis prioritetų bei uždavinių aprašymą bei preliminarų finansinį planą. BPD rengia šalies narės institucijų ir įstaigų darbuotojai, socialinių grupių atstovai, tvirtinamas Vyriausybėje. Kadangi rengiant programavimo dokumentus dalyvauja ne tik centrinio valdymo institucijos, bet ir įvairių lygių partneriai, programavimo procesą būtina koordinuoti. Dažniausiai tai daro už programavimą atsakinga institucija.

Programavimas yra sudėtingas procesas, vykdomas keliais etapais.

Lietuvos BPD pagrindinis tikslas - augantis šalies ūkio konkurencingumas, sąlygojantis sparčią žiniomis grindžiamo ūkio plėtrą, išreikštą, visų pirma, realaus BVP ir užimtumo augimu, bei vedančią prie didėjančios gerovės ir aukštesnių gyvenimo standartų visoje šalyje visiems jos gyventojams.

Lietuvos 2004 - 2006 m. bendrasis programavimo dokumentas (BPD) – tai Lietuvos parengtas ir Europos Komisijos patvirtintas strateginis dokumentas, kuriame išdėstyta ES struktūrinių fondų ir Lietuvos veiksmų tikslai, plėtros strategija, nurodyti ES struktūrinių fondų ir kitų finansavimo šaltinių įnašai. BPD oficialiai patvirtintas Europos Komisijos 2004 m. birželio 18 d. sprendimu C(2004)2120 ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935²⁵. Bendrąjį programavimo dokumentą sudaro šios pagrindinės dalys:

- esamos situacijos aprašymas, kur atsispindi nacionalinis kontekstas, makroekonominės ir atskirų sektorių tendencijos, regionų dimensija, pagrindinių sektorių analizė;
- plėtros strategija, suformuluojant viziją;

²⁵ <http://www.cpma.lt/index.php?-1914425488>, prisijungta 2005-06-18, 19 val. 40 min.

- prioritetai ir priemonės dėl socialinės ir ekonominės infrastruktūros, žmogiškųjų išteklių, gamybos sektoriaus, kaimo ir žuvininkystės plėtros bei techninės paramos;
- pateikiamas kiekvienos priemonės numatomas finansavimo planas;
- parengimo procesas, įskaitant partnerystę, išankstinį (ex-ante) vertinimą, pagerinantį BPD kokybę, tarpinis ir galutinis vertinimai;
- nuostatos dėl įgyvendinimo – tai institucinė sąranga, projektų atranka, kontrolė ir priežiūra, lėšų gavimas bei paskirstymas;
- informavimo ir viešumo priemonės.

BPD priede nurodomi bendrieji projektų atrankos kriterijai ir priežiūros rodikliai pagal visus penkis aukščiau išvardintus prioritetus. Šio priedo tikslas - pateikti detalesnę informaciją apie BPD numatytą struktūrinių fondų lėšų investavimo strategiją, konkrečias priemones bei finansuotinas veiklos sritis. Bendra struktūrinių fondų parama visam minėtam programavimo laikotarpiui sudaro 895 mln.eurų, o nacionalinė dalis, skirta numatyta strategijai įgyvendinti, sudaro 309 mln.eurų. Dviejų metų programavimo laikotarpis Lietuvai yra pernelyg trumpas daugeliui ilgalaikių siekių įgyvendinti, tačiau bendrų ES ir Lietuvos investicinių tikslų sujungimas padės sukurti sąlygas, leisiančias siekti aukštų BVP augimo tempų, užimtumo didinimo ir gyventojų realiųjų pajamų augimo.

1.8. Europos Sąjungos regioninės politikos teisiniai pagrindai

ES regioninės ir struktūrinės politikos teisinis pagrindas - tai pirminės teisės šaltinis- Bendrijos steigimo sutartis, ypač jos 158, 159 ir 161 straipsniai, 1999 m. kovo 24 ir 25 d. Berlyno Vadovų (Viršūnių) Tarybos išvados, 1999 m. birželio 21 d. Tarybos (EB) reglamentas 1260/1999²⁶, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl struktūrinių fondų, paskutiniai pakeitimai atlikti reglamentu (EB) Nr. 1105/2003²⁷. Taip pat svarbus 1999 m. birželio 21 d. EP ir ET reglamentas (EB) Nr. 1261/1999 dėl Europos regioninės plėtros fondo²⁸, 1999 m. liepos 1 d. EK sprendimas 1999/501/EB, nustatantis orientacinį išpareigotų asignavimų, skirtų struktūrinių fondų 1 tikslui 2000- 2006 m. laikotarpiu, paskirstymą pagal valstybes nares²⁹. 1988 m. birželio 24 d. Europos Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2052/88 dėl struktūrinių fondų užduočių, jų veiksmingumo bei veiklos tarpusavyje koordinavimo, suderinimo su Europos investicijų banko operacijomis bei kitais veikiančiais finansiniais instrumentais³⁰. Šio reglamento paskutiniai

²⁶ OL L 161, 1999 6 26

²⁷ OL L 158, 2003 6 27

²⁸ OL L 161, 1999 6 26

²⁹ OL L 194, 1999 7 27

³⁰ OL L 185, 1988 7 15

pakeitimais atlikti reglamentu (EB) Nr. 3193/94³¹. 1988 m. gruodžio 19 d. reglamentas Nr. 4255/88³², nustatantis reglamento 2052/88 įgyvendinimo nuostatas dėl Europos socialinio fondo, su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais Reglamentu (EEB) Nr. 2084/93³³. 1994 m. birželio 15 d. Komisijos komunikatai valstybėms narėms, nustatantys gaires veiksmų programoms ar visuotinėms dotacijoms pagal Bendrijos iniciatyvas „Darbo jėgos pritaikymas pramonės pokyčiams“, „Užimtumas ir žmogiškųjų išteklių vystymas“, 2000 m. balandžio 28 d. Komisijos komunikatas valstybėms narėms, nustatantis gaires Bendrijos iniciatyvai dėl transeuropinio bendradarbiavimo, skatinančio Europos teritorijos harmoningą ir subalansuotą vystymą (Interreg III)³⁴.

Vadovaujantis aukščiau išvardinta teisine baze, ES reglamentuoja ir institucijas, kurios turi sudaryti struktūrinių fondų valdymo sistemą. Pagrindiniai apibrėžimai ir funkcijos pateiktos reglamente Nr.1260/1999 (9-36 straipsniai)³⁵.

- vadovaujančioji institucija - tai valstybinė ar privati įstaiga arba institucija, valstybės narės paskirta nacionaliniu, regioniniu ar vietos lygiu, arba valstybė narė, kai ji pati vykdo šią funkciją, kad tvarkytų šiame reglamente numatytą pagalbą. Jeigu valstybė narė paskiria vadovaujančiąją instituciją, o ne save, ji nustato visas savo santykių su vadovaujančiąją instituciją procedūras ir šios santykius su Komisija. Valstybei narei nusprendus, tai pagalbai vadovaujančioji institucija gali būti ir mokėjimo institucija;
- mokėjimo institucija - tai viena ar daugiau nacionalinių, regioninių ar vietos institucijų arba įstaigų, kurias valstybės narės paskiria mokėjimo paraiškoms rengti, teikti ir mokėjimams iš Komisijos gauti. Valstybės narės nustato visas savo santykių su mokėjimo institucija procedūras ir šios santykius su Komisija. Mokėjimo institucija užtikrina, kad galutiniai gavėjai savo fondų įnašo sumą gautų kuo greičiau ir visą. Iš šių sumų neatskaitomi jokie mokesčiai ar koks nors konkretus mokestis, kuris sumažintų šias sumas. Kiekvieną Bendrijos paramos sistemą arba bendrą programavimo dokumentą ir kiekvieną veiklos programą prižiūri priežiūros komitetas.
- Priežiūros komitetus steigia valstybė narė, suderinusi su vadovaujančiąja institucija po konsultacijų su partneriais. Partneriai skatina, kad dalyvautų vienodai ir vyrų, ir moterų. Priežiūros komitetai steigiami ne vėliau kaip praėjus trimis mėnesiams po to, kai buvo priimtas sprendimas dėl fondų įnašo. Priežiūros komitetai veikia valstybės narės

³¹ OL L 337, 1994 12 24

³² OL L 374, 1988 12 31

³³ OL L 193, 1993 7 31

³⁴ OL C 143, 2000 5 23

³⁵ <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=13988&Condition2=fondu>, prisijungta 2005-06-19, 13 val.45 min.

įgaliojimu ir priklauso jos teisinei jurisdikcijai. Paprastai priežiūros komitetui pirmininkauja valstybės narės ar vadovaujančiosios institucijos atstovas. Šis komitetas reguliariai tikrina, kokia pažanga padaryta, siekiant konkrečių pagalbos tikslų.

ES struktūrinių fondų paramos valdymo institucinės sistemos pagrindiniai principai yra reglamentuojami, tačiau kiekvienai šaliai narei paliekamas pasirinkimas dėl šios sistemos įgyvendinimo pobūdžio.

1.9. Europos Sąjungos regioninės politikos įgyvendinimo etapai

ES Vadovų taryba priima sprendimą dėl struktūrinių fondų biudžeto ir jį reglamentuojančių taisyklių, t.y. visi Sąjungos nariai priima pasiūlymą pagal pateiktą pasiūlymą, kurį Europos Komisija jau būna apsvarsčiusi su Europos Parlamentu. Struktūriniai fondai yra skirstomi pagal valstybes ir pagal prioritetinius tikslus. Komisija nurodo, kuriose srityse galima naudotis parama, gavus valstybių pritarimą, siūlo kai kurias temines gaires.

Atsižvelgdama į šiuos sprendimus, kiekviena valstybė arba regionas formuluoja arba apibendrina pasiūlymus planuose, kurių tikslas – suteikti pagalbą sunkumus išgyvenantiems regionams ir labiausiai nuskriaustoms socialinėms grupėms, vadovaujantis Komisijos teminėmis gairėmis. Rengiant šį planą, dalyvauja ekonominiai ir socialiniai partneriai bei kitos suinteresuotos institucijos.

Parengti planai teikiami Europos komisijai.

Kiekviena valstybė su Komisija aptaria šių dokumentų turinį ir nacionalines bei Bendrijos lėšas, kurių reikės planams įgyvendinti.

Kai abi šalys susitaria dėl visų šių klausimų, Komisija patvirtina parengtus planus³⁶ ir programas. Komisija suteikia valstybei avansinį mokėjimą, nes tai leidžia pradėti įgyvendinti programą.

Nacionalinės arba regioninės valdžios institucijos pačios priima sprendimus dėl programos detalių, t.y. papildomų planavimo elementų. Šie dokumentai su Komisija nebeaptariami, tačiau yra siunčiami kaip informacija. Tai leidžia institucijoms pradėti projektus savo pačių nuožiūra (skelbti konkursus projektų teikimui ir kurti infrastruktūrą). Taip prasideda programos įgyvendinimo etapas.

Institucijos, atsakingos už kiekvienos programos administravimą, atranka projektus, kurie geriausiai atitinka jų tikslus, ir informuoja kandidatus apie priimtą sprendimą.

³⁶ Dokumentai žinomi kaip Bendrijos paramos metmenys (BPM) arba Bendrasis programavimo dokumentas (BPD), nuo jų priklauso, ar bus pareikalauta, ar ne kad Komisija priimtų papildomą sprendimą programoms įgyvendinti.

Atrinktos institucijos gali įgyvendinti savo projektus. Projektų įgyvendinimas turi būti baigtas iki programoje nustatyto termino, kadangi Europos parama yra suteikiama pačioje pradžioje ir tokiu būdu diktuoja darbų ritmą.

Atsakingos administracinės institucijos nuolat prižiūri programų eigą, o joms padeda stebėsenos komitetai, kurių sudėtyje yra įvairiausių partnerių (ekonominių, socialinių ir aplinkos dalyvių) atstovai. Jie informuoja Europos Komisiją apie pažangą ir pateikia įrodymus, jog pinigai yra panaudojami geriausiu įmanomu būdu (išlaidų patvirtinimas). Komisija išnagrinėja ir atitinkamai iš struktūrinių fondų išmoka likusią sumą. Išanalizuojama stebėjimo rodiklių dinamika ir vertinimo ataskaitos, suteikiama galimybė išsakyti nuomonę atskirais klausimais. Komisija informuoja valdžios institucijas, atsakingas už programas, apie bet kuriuos naujus Bendrijos prioritetus, galinčius turėti įtakos regionų plėtrai.

Apibendrinant pasakytina, kad atsilikusių regionų ES pažanga vyksta realiai, tačiau lėtai ir prireiks daugelio metų, kol dvidešimt penkių valstybių Sąjunga galės didžiuotis regioninės politikos pasekmėmis. Tačiau svarbu ne tik skaičiai, realią regioninės politikos naudą galime išvelgti poveikyje dirbantiesiems, kadangi juos įkvepia bendradarbiavimas, skatina partnerystė, inovacijų paieška, vietos galimybių plėtra, būtiniausios priemonės aplinkos apsaugos ir lygių galimybių srityse. Kartais jau vien tai, kad yra tokia regioninė politika, skatina visus dalyvaujančius vietiniame lygmenyje dirbti kartu.

1.10. Nauji reformuotos 2007–2013 m. sanglaudos politikos instrumentai

Europos Komisija 2004 m. pateikė penkių naujų reglamentų dėl 2007–2013 m. sanglaudos politikos reformos pasiūlymus. Reglamentų paketą sudaro bendrasis reglamentas, nustatantis bendrąsias visų instrumentų taisykles, ir konkretūs reglamentai dėl Europos regioninės plėtros fondo (ERPF), Europos socialinio fondo (ESF) ir Sanglaudos fondo. Taip pat siūlomas naujas reglamentas, kuris valstybėms narėms ir regionams suteiktų neprivalomą sistemą, leidžiančią sukurti tarpvalstybinio bendradarbiavimo institucijas³⁷.

Siūloma plataus masto reforma, nes ja siekiama nupiešti naują europinio solidarumo peizažą išsiplėtusioje Europos Sąjungoje, kartu atsižvelgiant į ekonomikos globalizaciją ir į greitą žiniomis grindžiamos ekonomikos augimą. Sanglaudos politikos strategija ir lėšos bus sutelktos į tris naujus struktūrinės veiklos **prioritetinius tikslus- konvergenciją, konkurencingumą ir užimtumą bei bendradarbiavimą.**

Siūloma didelių naujovių ir supaprastinimų, t.y.:

³⁷ http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/newregl0713_it.htm, prisijungta 2005-06-19, 17 val.10 min

- bus pradėtas kasmetinis strateginis dialogas su valstybėmis narėmis Taryboje, Europos Parlamente, Ekonomikos ir socialinių reikalų ir Regionų komitetais, siekiant užtikrinti, kad per visą laikotarpį būtų laikomasi europinių prioritetų;
- visiškai nepalankių gamtinių sąlygų turinčių teritorijų pripažinimas ir didesnis finansavimas, taip pat didesnis dėmesys miestų dimensijai;
- daugiau atsakomybės suteikiama valstybėms narėms ir regionams, įskaitant atsakomybę kontrolės srityje, išsaugant finansinį griežtumą;
- URBAN ir EQUAL bei inovacinių priemonių veiklos sritys įtraukiamos į valstybių narių arba regionų veiklos prioritetus;
- veiklos programos finansuojamos iš vieno fondo ERPF ar ESF, išskyrus „infrastruktūrines“ programas, kur ERPF ir sanglaudos fondai veikia drauge;
- visos ES teritorijos ir piliečiai galės gauti paramą iš naujos sanglaudos politikos, orientuotos į skurdžiausius, bet pritaikytos pagal aplinkybes.

Konvergencijos tikslas (ERPF,ESF, Sanglaudos fondai) panašus į dabartinį 1 tikslą, jis atliks esminį vaidmenį, ypač naujose valstybėse narėse, kurioms būdingas beprecedentinis atsilikimas ES erdvėje. Siekiant įtvirtinti ankstesnių programų patirtį, numatoma laikina speciali parama, kuri laipsniškai mažės iki 2013 m., regionams, kurių BVP didesnis už 75 proc. dėl paprasto plėtros statistinio efekto. Konvergencijos tikslui skiriamos lėšos- 264 mlrd.eurų, t.y. 78,54 % fondams skiriamų dotacijų vietoj dabar skiriamų 75 % ir bus paskirstomos sekančiai:

- 67,34 % - regionams, kurių BVP vienam gyventojui mažesnis negu 75 % ES vidurkio;
- 8,38 %- regionams, kuriems turėjo įtakos „statistinis efektas“;
- 23,86 %- šalims, gaunančioms Sanglaudos fondo paramą;
- 0,42 % - atokiausiems regionams.

Regionų konkurencingumo ir užimtumo tikslas (ERPF ir ESF) siūlo dvejetainį mechanizmą:

- įgyvendinant regioninės plėtros programas, stiprinti regionų konkurencingumą ir patrauklumą, skatinant ekonominius ir socialinius pokyčius ir remiant inovacijas, žinių visuomenę, verslininkystę, aplinkos apsaugą ir rizikos prevenciją;
- įgyvendinant nacionalines bei vietines programas, finansuojamas iš ESF, būtina, remiantis ES užimtumo strategija, padėti darbuotojams bei įmonėms prisitaikyti.

Šiam tikslui priskiriami regionai , kurių neapima konvergencijos tikslas. Valstybės narės turės pateikti tokių regionų sąrašą, parengti programą, bendrai finansuojamą iš ERPF. Taip nebeliks Bendrijos skirstymo į smulkias teritorijas, kaip dabar daroma.

Regionai, kurie dėl ekonominių laimėjimų nuo 2007 m. nebegaus paramos pagal konvergencijos tikslą, gaus laikiną specialią paramą pagal konkurencingumo tikslą, kuri laipsniškai mažės iki 2013 m., siekiant įtvirtinti jų laimėjimus. Šių regionų sąrašą paskelbs Komisija, išgaliojus reglamentui.

Konkurencingumo tikslui bus skiriama 57,9 mlrd.eurų, t.y. 17,22 % visų lėšų, kurios bus paskirstomos sekančiai:

- 83,44 % - regionams, kurie nepriskiriami dabartiniam 1 tikslui;
- 16,56 %- regionams, kuriems teikiama speciali laikina parama.

Europos teritorijų bendradarbiavimo tikslas (ERPF)- juo siekiama suaktyvinti bendradarbiavimą trimis lygmenimis:

- pasienio regionų bendradarbiavimas, įgyvendinant bendras programas;
- bendradarbiavimas tarpvalstybiniu lygiu;
- bendradarbiavimas bei keitimasis patirtimi ES lygiu.

Toks bendradarbiavimas skatins pastovią, harmoningą ir darnią ES teritorijos raidą, apims regionus, esančius šalia vidinių ir kai kurių išorinių sausumos sienų, taip pat kai kuriuos regionus, esančius greta jūros sienų. Šios priemonės pakeis PHARE, TACIS, MEDA, CARDS, ISPA ir SAPARD programas.

Teritorijų bendradarbiavimui skiriamos lėšos sudarys 13,2 mlrd.eurų, t.y. 3,94 % visų lėšų, kurios bus paskirstomos taip:

- 47,73 % - pasienio regionų bendradarbiavimui, iš kurių 35,61 % - ES teritorijoje ir 12,12 % - Europos kaimynystės ir partnerystės paramai;
- 47,73 % - tarpvalstybinio bendradarbiavimo vietovėms;
- 4,54 % - Europos bendradarbiavimo ir keitimosi patirtimi tinklams.

Rengiant programas, bus atsižvelgiama į savitumus:

- miestams, ypač vidutinio dydžio, kurių vaidmuo regioninėje plėtroje išaugs dėl paramos, skirtos miestams atgaivinti, panaudojant Bendrijos iniciatyvos URBAN patirtį;
- kaimo arba nuo žvejybos priklausomoms vietovėms finansavimas bus vykdomas iš naujų fondų- Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai ir Europos žuvininkystės fondo (keis EŽŪOGF ir ŽOFP);
- atokiausiems regionams, nepalankių gamtinių sąlygų turinčioms teritorijoms.

Pirmoje mano rašomoje dalyje buvo trumpai apžvelgta ES regioninė politika ir struktūrinių fondų paramos valdymo sistema, politikos vykdymo eigą ir procesus reglamentuojantys teisės aktai, galiojantys visoms valstybėms narėms, reformuotos regioninės politikos perspektyva.

2. EUROPOS SAJUNGOS ŠALIŲ NARIŲ REGIONINĖS POLITIKOS ĮGYVENDINIMO LYGINAMOJI ANALIZĖ

Struktūrinių fondų lėšos sudaro apie trečdalį ES biudžeto asignavimų. 2000 - 2006 metais ES-15 valstybių Sąjungai struktūriniams fondams skirta 195 mlrd.eurų. Kai 2004 m. įstojo 10 naujų valstybių narių, šios lėšos dar pasipildė 15 mlrd.eurų. Sanglaudos fondui ES-25 skiriama virš 25,6 mlrd.eurų. Šioje finansinėje perspektyvoje išskiriami 3 tikslai - tai atsilikusių regionų vystymosi spartinimas (1), ekonominės įtampos sumažinimas pramoninėse ir kaimo vietovėse, taip pat rajonuose, priklausomuose nuo žuvininkystės (2), švietimo ir mokymo sistemų vystymas (3).

O kaip ateityje? ES Komisija 2007 - 2013 m. finansinės perspektyvos laikotarpiui savo nuomonę koncentravo į tris pagrindinius tikslus bei jų įgyvendinimui numatė 336 mlrd.eurų bendrą biudžetą. Tikslas „konvergencija” turi būti skirtas mažiausiai išvystytoms sritims, daugiausia naujosiose valstybėse narėse, remti, kad užtikrinti šių valstybių ekonomikos augimą ir piliečių užimtumą, jų pragyvenimo lygio kilimą. Tuo pačiu šis tikslas įgyvendinamas pasitelkiant ES Sanglaudos fondą. Kitas tikslas- tai „pasaulinis konkurencingumas” privalo paruošti Europą tapti konkurencingusia. Tam numatyta regioninė įtaka, kad kiekviena šalis turėtų konkurencingą regioną. Trečias tikslas – tai „bendradarbiavimas”, kuris pagrįstas bendradarbiavimu tarp regionų per INTERREG bei Europos, kaip visumos, vystymu.

2 lentelė

Struktūrinių fondų biudžetas 2000 - 2006 metais (mlrd.eurų 1999 m. kainomis)

	1 tikslas	2 tikslas	3 tikslas	INTER- REG	URBAN	EQUAL	LEADER	ŽUVIN.	SANG- LAUDA	VISO
ES 15	137800	22040	24050	4875	0,700	2850	2020	1106	18000	213441
ES+10	13230	0,120	0,110	0,420	0	0,220	0	0,003	7590	21693
ES 25	151030	22160	24160	5295	0,700	3070	2020	1109	25590	235134

Šaltinis: ES Komisijos regioninės politikos direktoratas.

Pažymėtina, kad pirmojo tikslo įgyvendinimui tiek ES-15, tiek ES-25 skiriama po 64 proc. visų ES struktūrinei ir sanglaudos politikai skiriamų biudžeto lėšų. Tai būtų tik mano subjektyvi nuomonė, tačiau ES papildė šalys, kurių daugumos BVP nesiekia net 50 proc. ES vidurkio, todėl ES-25 pirmam tikslui skiriamų lėšų lyginamoji dalis turėtų viršyti 70 proc.

biudžeto. Tik 2007 m. pabaigoje bus galima įvertinti, kiek konkrečiai lėšų buvo įsisavinta visų struktūrinių ir sanglaudos programų įgyvendinimui.

Pagal pirmame skyriuje aprašytą tvarką šios lėšos paskirstomos valstybėms narėms projektų įgyvendinimui. Įdomu įvertinti, kokiomis ES struktūrinių ir sanglaudos fondų lėšomis disponuoja valstybės narės. Duomenys pateikti internete, Europos regioninės politikos puslapyje.

2004 m. įstojus naujoms valstybėms, finansinė parama buvo nukreipta šių valstybių gerovei užtikrinti.

3 lentelė

2000 - 2006 m. struktūriniai fondai ir instrumentai pagal šalis ES-15 (įsipareigojimai mln.eurų 2004 m. kainomis).

Valstybė	1 tikslas	2 tikslas	3 tikslas	Žuvininkystė	Sanglauda	Bendrijos iniciatyvos	Viso	Mln. gyventojų 1 ir 2 tikslui	Gyvent. Proc.
Belgija	690	486	817	33	0	231	2257	1269	12,5
Danija	0	199	397	221	0	92	909	0,538	10,2
Vokietija	22035	3776	5057	121	0	92	909	0,538	10,2
Graikija	23143	0	0	0	3388	952	27483	10476	100
Ispanija	42061	2904	2363	221	12357	2162	62067	32027	80,70
Prancūzija	4201	6569	5013	254	0	1155	17192	20412	34,00
Airija	3409	0	0	0	584	183	4177	0,965	26,60
Italija	24424	2749	4129	110	0	1294	32707	26704	46,50
Liuksemburgas	0	44	44	0	0	14	103	0,117	28,20
Olandija	136	861	1866	33	0	719	3615	2324	15,00
Austrija	288	740	585	0	0	395	2008	2270	28,20
Portugalija	21010	0	0	0	3388	741	25139	6616	66,60
Suomija	1008	541	442	33	0	280	2304	2650	51,70
Švedija	797	431	795	66	0	307	2396	1674	18,90
Jungt.Karalystė	6902	5068	5046	132	0	1061	18209	18909	32,20
ES-15 viso	150104	24367	26553	1226	19717	11361	233328	14913	40,30

Analizuojant senbuvių ES valstybių ir naujų narių struktūrinę politiką, labai aiškiai matomi skirtumai. Senosios valstybės narės – tai daugumoje aukštą pragyvenimo lygį turinčios valstybės, kurių pagrindinis dėmesys orientuotas į pažangių technologijų diegimą, mokslinius tyrimus, pramoninių regionų įtampos mažinimą. Tačiau tik Danijoje ir Liuksemburge 1 tikslui neskiriama struktūrinių fondų lėšų, o kitos šalys narės naudojasi ES teikiamomis finansinėmis galimybėmis.

Žinoma, didžiausia lyginamoji paramos dalis tenka Ispanijai - 28 proc., antroje vietoje- Italija - 14 proc., trečioje vietoje - Graikija - 12 proc.. Ispanija paramą gauna iš visų ES struktūrinių fondų ir finansinių instrumentų. Daugiausia lėšų skiriama 1 tikslui finansuoti - 64 procentai ES asignavimų struktūrinei ir sanglaudos politikai, antroje vietoje - 3 tikslas - 11,4 proc., trečioje vietoje- antrasis tikslas – 10,4 proc. ir tik ketvirtoje vietoje- sanglaudos lėšos - 8,45 proc.. Taip trumpai apibūdinau senųjų ES valstybių narių struktūrinę politiką.

Naujai ES narių šeimą papildžiusių valstybių padėtis kitokia. Pirmam tikslui lėšų negauna tik Kipras, o kitų 14 valstybių šimtaprocentinė dalis turi galimybę pagerinti savo pragyvenimo lygį naudodamasi lėšomis, skirtomis pirmajam tikslui. Galima konstatuoti, kad tai tikrai ženkli paramos dalis, net apie 15 milijardų eurų, padėsianti vystyti ekonomiką. Tai sudaro 61 procentą visos paramos, skiriamos naujoms valstybėms narėms per 2004 - 2006 metus. Antroji vieta tenka sanglaudos fondo teikiamoms galimybėms, susijusioms su stambiais aplinkosaugos ir infrastruktūros projektais- 35 procentai. Tik labiausiai išsivysčiusioms valstybėms- tai Kiprui bei Slovakijai, skiriamos lėšos antram ir trečiam tikslams įgyvendinti. Daugiausia lėšų vienam gyventojui tenka Estijoje- 504 eurai, antroje vietoje- Latvija- 487 eurai, trečioje vietoje- Lietuva- 435 eurai. Galima daryti išvadą, kad Baltijos valstybių ekonomikos vystymui ES skiria prioritetinį dėmesį, žinoma, tam pasitarnavo ir ilgalaikė šių valstybių vykdoma ES narystės politika, be to, po 50 metų trukusios sovietinės okupacijos jų ekonomika buvo labiausiai nukentėjusi.

4 lentelė

Naujos šalys narės. Struktūriniai fondai ir finansiniai instrumentai 2004 - 2006 m. (mln.eurų esamomis kainomis).

Šalis	1 tikslas	2 tikslas	3 tikslas	INTERREG	EQUAL	Sanglauda	Viso	1 ir 2 tikslo regionų gyventojų sk.	Gyvent. Proc.
Kipras	0	28,02	21,95	4,30	1,81	53,94	113,44	0,212	30,90
Čekija	1454,27	71,30	58,79	68,68	32,10	936,05	2621,19	9460	92,00
Estija	371,36	0	0	10,60	4,07	309,03	695,06	1379	100
Vengrija	1995,72	0	0	68,68	30,29	1112,67	3207,36	10238	100
Latvija	625,57	0	0	15,26	8,03	515,43	1164,29	2391	100
Lietuva	895,17	0	0	22,49	11,87	608,17	1537,70	3531	100
Malta	63,19	0	0	2,37	1,24	21,94	88,74	0,387	100
Lenkija	8275,81	0	0	221,36	133,93	4178,60	12809,70	38654	100
Slovakija	1041,04	37,17	44,94	41,47	22,27	570,50	1757,39	4957	91,90
Slovėnija	237,51	0	0	23,65	6,44	188,71	456,31	1986	100
Viso:	14959,64	136,49	125,68	478,86	252,05	8495,04	24451,18	73,195	97,70

Šaltinis: Europa-Regioninė politika Inforegio.

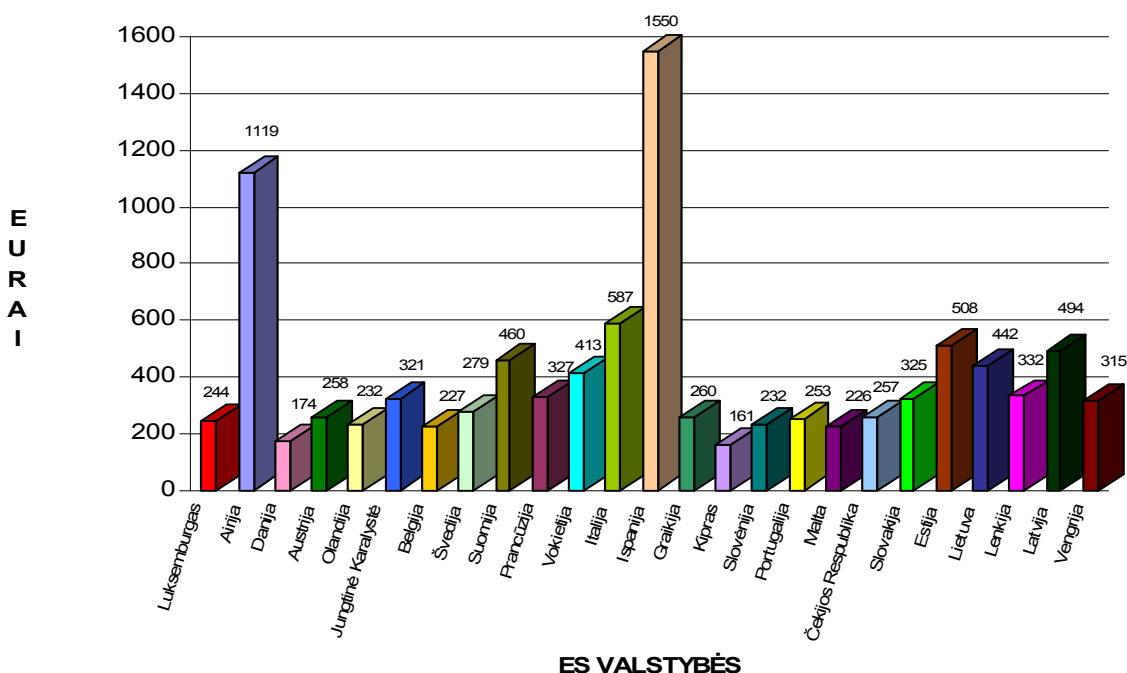
2.1. Europos Sąjungos regioninės politikos ypatumai valstybėse narėse. Lyginamoji analizė

Aukščiau pateikiau analizę, iš kurios matyti, kad visos ES šalys narės gauna struktūrinę paramą, tačiau parama nukreipta skirtingiems tikslams įgyvendinti, kadangi kiekviena šalis sprendžia jai būdingas regionines problemas. Pateiksiu trumpą regioninės ir struktūrinės politikos apžvalgą visose 25 - kitose ES valstybėse 2000 - 2006 metų laikotarpiu. Duomenis galima rasti Eurostat pateikiamoje informacijoje, taip pat Europos Komisijos tinklalapiuose.

Belgijos regioninės politikos įgyvendinimui skirta 2337,14 mln.eurų, arba 227 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 30,7 proc. tenka pirmojo tikslo, 21,6 proc. - antrojo tikslo, 36,4 proc. - trečiojo tikslo, 4,9 proc. - INTERREG, 0,9 proc. - URBAN, 3,3 proc. - EQUAL, 0,7 proc. - LEADER ir 1,5 proc. – ŽOFI programoms. Prie pirmojo tikslo regionų priklauso Hainaut provincija, kurios BVP vienam gyventojui yra mažiausias Belgijoje ir sudaro 75,9 proc ES vidurkio, kai bendras Belgijos BVP/gyv. yra 117,3. Antrojo tikslo programos apima septynis regionus. Kartu su pirmojo tikslo programa vykdoma ir trečiojo tikslo programa.

2 paveikslas

ES parama, tenkanti vienam valstybės narės gyventojui

Danijos regioninės politikos įgyvendinimui skirta 931,74 mln.eurų, arba 174 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 21,1 proc. tenka antrojo tikslo, 44,4 proc.- trečiojo tikslo, 4,0 proc. - INTERREG, 0,6 proc.- URBAN, 3,3 proc. - EQUAL, 1,9 proc. -LEADER ir 24,7 proc. – ŽOFI programoms. Antrojo tikslo programos vykdomos kartu su trečiojo tikslo programomis,

apima visą Bornholmo regioną, dalį Nordjylland, Viborg, Fyn ir Stortstrom regionų, keletą savivaldybių kituose regionuose. 10,2 proc. šalies gyventojų (538 000) pasiekia ES parama.

Luksemburgo regioninės politikos įgyvendinimui skirta 107,71 mln.eurų, arba 244 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 43,6 proc. tenka antrojo tikslo, 42,4 proc. - trečiojo tikslo, 7,2 proc. - INTERREG, 4,1 proc. - EQUAL ir 2,7 proc. - LEADER programoms. Antrojo tikslo programa apima 29 proc., t.y. 128 000 gyventojų šalies šiaurėje ir pietuose. Trečiojo tikslo programa apima visą šalį. Projektai daugiausiai susiję su aplinkosauga bei technologijų pažanga.

Graikijos regioninės politikos įgyvendinimui skirta 28 428 mln.eurų, arba 260 eurų vienam valstybės gyventojui, iš jų 84,7 proc. tenka pirmojo tikslo, 2,2 proc. - INTERREG, 0,1 proc. - URBAN, 0,4 proc. - EQUAL, 0,7 proc. - LEADER ir 11,9 proc. – sanglaudos programoms. Prie pirmojo tikslo regionų priklauso beveik visa valstybės teritorija, kadangi BVP vienam gyventojui sudaro 73,7 proc ES vidurkio, tik centrinės dalies BVP yra 104,1 proc. Šio tikslo programos apima žmoniškųjų išteklių vystymą, transporto infrastruktūros plėtrą, žuvininkystės vystymą, gyvenimo kokybės gerinimo programas (kultūra, švietimas ir sveikatos apsauga), informacinių technologijų diegimą ir verslo vystymą (pramonė ir žemės ūkis).

Olandijos regioninės politikos įgyvendinimui skirta 3723,15 mln.eurų, arba 232 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 3,5 proc. tenka pirmojo tikslo, 24,1 proc. - antrojo tikslo, 52,2 proc. - trečiojo tikslo, 10,3 proc. - INTERREG, 0,8 proc. - URBAN, 5,8 proc. - EQUAL, 2,3 proc. - LEADER ir 1,0 proc. – ŽOFI programoms. Prie pirmojo tikslo regionų priklauso Flevoland provincija, kurios BVP vienam gyventojui yra mažiausias Olandijoje ir sudaro 90,4 proc ES vidurkio, kai bendras Olandijos BVP/gyv. yra 124,3. Antrojo tikslo programa pavadinta „Rytų Olandija“, „Pietų Olandija“ ir „Olandijos urbanistinės zonos“. Šiam tikslui priklauso 29,2 proc. šalies gyventojų (4682 000). Kartu su pirmojo tikslo programa vykdoma ir trečiojo tikslo programa.

Portugalijos regioninės politikos įgyvendinimui skirta 25994 mln.eurų, arba 253 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 84,1 proc. tenka pirmojo tikslo, 1,7 proc.- INTERREG, 0,1 proc.- URBAN, 0,5 proc.- EQUAL, 0,6 proc.-LEADER ir 13 proc. sanglaudos programoms. Prie pirmojo tikslo regionų priklauso beveik visa šalies teritorija, nes tik Lisabonos regiono BVP vienam gyventojui yra didžiausias šalyje ir sudaro 103,9 proc. ES vidurkio, kai bendras Portugalijos BVP/gyv. yra 77,6. Pirmojo tikslo programos apima socialinį vystymą, mokslą, technologijas ir inovacijas, informacinių technologijų sritį, sveikatos apsaugą, kultūrą, žemės ūkio ir pramonės vystymą, žuvininkystę, verslo vystymą, transporto tinklus, aplinkosaugos sektorių ir technikos diegimą. Šios sektorinės programos įgyvendinamos 7 regionuose. Įgyvendinami stambūs sanglaudos fondo projektai aplinkosaugos ir transporto sektoriuose.

Suomijos regioninės politikos įgyvendinimui skirta 2387,86 mln.eurų, arba 460 eurų vienam valstybės gyventojui, iš jų 43,9 proc. tenka pirmojo tikslo, 23,6 proc. - antrojo tikslo, 19,3 proc. - trečiojo tikslo, 6,0 proc.- INTERREG, 0,2 proc. - URBAN, 3,1 proc. - EQUAL, 2,4 proc.-LEADER ir 1,5 proc. –ŽOFI programoms. Prie pirmojo tikslo regionų priklauso šiaurės ir rytų Suomija, kur retai apgyvendintos teritorijos. Tai du regionai- Itä –Suomi (gyventojų tankumas 9,7 gyv/km²) ir Pohjois- Suomi (gyventojų tankumas 4,3 gyv/km²). Šių abiejų regionų BVP/gyv. nesiekia 100 proc. ES vidurkio ir sudaro 83,0 ir 99,0 proc. ES vidurkio, kai bendras Suomijos BVP/gyv. yra 114,1. Šiam tikslui skiriamos lėšos turi padėti išvystyti pramonės sektorių, todėl nukreipiama 67 proc. 1 tikslui skiriamų asignavimų. Antrojo tikslo programos apima vakarų ir pietų regionus bei Alando salą. Trečiojo tikslo programa vykdoma kaip dvi atskiros programos „Kontinentinė Suomija” ir „Alandas”.

Švedijos regioninės politikos įgyvendinimui skirta 2479,94 mln.eurų, arba 279 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 33,4 proc. tenka pirmojo tikslo, 18,1 proc. - antrojo tikslo, 33,4 proc.- trečiojo tikslo, 6,9 proc.- INTERREG, 0,2 proc. - URBAN, 3,6 proc. - EQUAL, 1,7 proc. - LEADER ir 2,7 proc. – ŽOFI programoms. Prie pirmojo tikslo regionų priklauso regionai, kur retai apgyvendintos teritorijos, specifiniai klimato ypatumai, ilgi atstumai. Tai du regionai - Övre Norrland (gyventojų tankumas 3,3 gyv/km²) ir Mellersta Norrland (gyventojų tankumas 5,3 gyv/km²). Prie 1 ir 2 tikslo regionų priskiriamas Norra Mellansverige regionas(gyventojų tankumas - 13,0 gyv/ km², o BVP/gyv. žemiausias Švedijoje - 98,0 ES vidurkio, kai bendras Švedijos BVP/gyv. yra 116,5. Sektorinės programos apima pramonę ir verslą, infrastruktūrą, smulkaus ir vidutinio verslo plėtrą, tradicinius verslus, švietimą, mokslą, žmoniškųjų išteklių parengimą, o regioninės programos apima kontinentinę Švedijos dalį ir salas.

Jungtinės Karalystės regioninės politikos įgyvendinimui skirta 18892,42 mln.eurų, arba 321 euras vienam valstybės gyventojui, iš jų 37,9 proc. tenka pirmojo tikslo, 27,9 proc. - antrojo tikslo, 27,8 proc. - trečiojo tikslo, 2,1 proc. - INTERREG, 0,7 proc.- URBAN, 2,2 proc.- EQUAL, 0,6 proc. - LEADER ir 0,8 proc. – ŽOFI programoms. Prie pirmojo tikslo programų priklauso šešios regioninės programos. Visų šių regionų BVP/gyv. nesiekia 100 proc., svyruoja nuo 65,3 iki 90,4 proc. ES vidurkio, kai bendras Jungtinės karalystės BVP/gyv. yra 115,7. Specifinė programa- tai PEACE II, kuri skirta šiaurės Airijos ir Airijos pasienio grafysčių susitaikymui ir taikos palaikymui. Programų prioritetai - mokslinės-techninės pažangos diegimas ir rinkos pasikeitimai, atsižvelgiant į socialinį - ekonominį kontekstą, galimybių ir pažangos siekimas, kompetencija, ekonomikos pagyvinimas sąstingio sektoriuose, aplinkosauga ir energetikos bei transporto infrastruktūra.

Prancūzijos regioninės politikos įgyvendinimui skirta 19947,47 mln.eurų, arba 327 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 32,8 proc. tenka pirmojo tikslo, 32,8 proc. - antrojo tikslo,

24,6 proc. - trečiojo tikslo, 2,2 proc. - INTERREG, 0,5 proc. - URBAN, 1,6 proc. - EQUAL, 1,4 proc. - LEADER ir 4,1 proc. – ŽOFI programoms. Prie pirmojo tikslo regionų priklauso penki Prancūzijos regionai, šių regionų BVP/gyv. nesiekia 100 proc. ES vidurkio ir svyruoja nuo 52,9 iki 87,7 proc. , kai bendras Prancūzijos BVP/gyv. yra 115,0. Antrajam tikslui įgyvendinimas apima 21 regioninę programą, kuri apima 2 nacionalines ir įvairias sektorių programas. Pirmojo ir antrojo tikslo programų įgyvendinimas vykdomas kartu. Koncentruojamasi į technologijų diegimą, žmogiškuosius išteklius, mokslinius tyrimus, urbanizacijos sukeliamų problemų mažinimą, turizmo potencialo gerinimą, aukštos kokybės aptarnavimo sferos plėtimą. Trečiojo tikslo programa vykdoma visuose pirmojo tikslo programų regionuose.

Italijos regioninės politikos įgyvendinimui skirta 33989 mln.eurų, arba 587 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 74,8 proc. tenka pirmojo tikslo, 8,4 proc. - antrojo tikslo, 12,6 proc. - trečiojo tikslo, 1,4 proc. - INTERREG, 0,3 proc. - URBAN, 1,2 proc. - EQUAL, 0,9 proc. - LEADER ir 0,4 proc. – ŽOFI programoms. Prie pirmojo tikslo regionų priklauso septyni Italijos regionai, šių regionų BVP/gyv. nesiekia 100 proc. ES vidurkio ir svyruoja nuo 68,1 Kalabrijos regione iki 85,7 proc. Molise , kai bendras Italijos BVP/gyv. yra 109,9. Struktūrinės programos-tai multiregioninės sektorinės programos, tokios kaip lokalizuota plėtra, moksliniai tyrimai ir technologijų vystymas, aukštas komunikacijos lygis, valstybės valdymo gerinimas, transportas, techninė bazė, apsaugos ir komunikacijų sistemos diegimas. Antrojo tikslo programos įgyvendinamos 14 regionų. Pirmojo ir trečiojo tikslų programų įgyvendinimas vykdomas kartu.

Austrijos regioninės politikos įgyvendinimui skirta 2075,50 mln.eurų, arba 258 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 14,5 proc. tenka pirmojo tikslo, 37,1 proc. - antrojo tikslo, 29,3 proc. - trečiojo tikslo, 9,7 proc. - INTERREG, 0,4 proc. - URBAN, 5,1 proc. - EQUAL, 3,8 proc. - LEADER ir 0,1 proc. – ŽOFI programoms. Prie pirmojo tikslo regionų priklauso vienas Austrijos regionas Burgenland, šio regiono BVP/gyv. sudaro 83,6 proc. ES vidurkio, kai bendras Austrijos BVP/gyv. yra 122,8. Šio tikslo įgyvendinimui parengta viena regiono strateginės plėtros programa ir aštuonios programos pagal antrojo tikslo prioritetus. Tikslas - Burgenland regionas turi tapti moderniu centrinės Europos regionu, kad išvengtų netolygaus šalies regionų vystymosi. Iškyla bendrieji tikslai - ekonominio regiono konkurencingumo ES lygmenyje stiprinimas, technologijų būklės gerinimas, mokslinės - techninės pažangos įmonėse diegimas. Šiems tikslams įgyvendinti keliami uždaviniai - lokalus vystymas, pasitelkiant investicijas, paramą, mokslinę pažangą, kuriant techninės paskirties aukštąsias mokyklas, turizmo ir kultūros plėtra, žmogiškųjų išteklių vystymas. Antrojo tikslo regionai - tai aštuonios žemės. Programos nukreiptos pramonės pertvarkymo linkme, stiprinant pramoninį šalies potencialą, priemonės nukreiptos prieš specialistų migraciją. Trečiojo tikslo programa vykdoma kituose, nei pirmojo tikslo, regionuose.

Vokietijos regioninės politikos įgyvendinimui skirta 34027,49 mln.eurų, arba 413 eurų vienam valstybės gyventojui, iš jų 67,4 proc. tenka pirmojo tikslo, 11,6 proc. - antrojo tikslo, 15,5 proc. - trečiojo tikslo, 2,4 proc. - INTERREG, 0,4 proc. - URBAN, 1,6 proc. - EQUAL, 0,8 proc. - LEADER ir 0,3 proc. – ŽOFI programoms. Vokietijoje vykdoma viena transporto infrastruktūros plėtros programa, apimanti keletą regionų, jungiančių pasienio su naujomis valstybėmis narėmis regionus. Prie pirmojo tikslo regionų priklauso penkios žemės, kurios buvo suformuotos, prijungus Demokratinę Vokietiją. Šių žemių (regionų) BVP/gyv. sudaro apie 72 proc. ES vidurkio, kai bendras Vokietijos BVP/gyv. yra 110,2. Pirmojo tikslo įgyvendinimui parengtos šešios programos, kurių uždaviniai – ekonomikos restruktūrizavimas, siekiant sulygtinti ekonominę ir socialinę gerovę tarp rytų ir vakarų. Iškyla sekantys prioritetai-ekonominio konkurencingumo ES lygmenyje stiprinimas, technologijų būklės gerinimas, mokslinės - techninės pažangos įmonėse diegimas, infrastruktūros plėtra , pasitelkiant investicijas, paramą, aplinkosaugos reikalavimų diegimas, žmogiškųjų išteklių vystymas, žemės ūkio konkurencingumo stiprinimas. Antrojo tikslo regionai - tai vienuolika kitų vakarų Vokietijos žemių. Programos nukreiptos pramonės pertvarkymo linkme, stiprinant pramoninį šalies potencialą, naujų darbo vietų kūrimą. Taip pat šio tikslo programos orientuotos į administravimo gerinimą. Trečiojo tikslo programa vykdoma visuose regionuose, išskyrus pirmojo tikslo regionus.

Ispanijos regioninės politikos įgyvendinimui skirta 62408,51 mln.eurų, arba 1550 eurų vienam valstybės gyventojui, iš jų 68,8 proc. tenka pirmojo tikslo, 4,8 proc. - antrojo tikslo, 3,9 proc. - trečiojo tikslo, 1,5 proc. - INTERREG, 0,2 proc. - URBAN, 0,8 proc. - EQUAL, 0,8 proc. - LEADER , 0,4 proc. – ŽOFI ir 19,6 proc.- sanglaudos programoms. Prie pirmojo tikslo regionų priklauso vienuolika Ispanijos regionų, kurių BVP/gyv. svyruoja nuo 58,7 iki 90,7 proc. ES vidurkio, kai bendras Ispanijos BVP/gyv. yra 92,4. Tai šie regionai - Andalūzija, Valencija, Galicija, Kastile - Leon, Kanarų salos, Kastile - La Manša, Murcija, Ekstremadūra, Asturias, Ceuta, Melila. Tai reiškia, kad visa šalis patenka prie 1 tikslo vystymo programų. Šio tikslo įgyvendinimui parengta vienuolika tarpregioninių strateginės plėtros programų ir dvylika programų pagal atskirus regionus. Skurdžiausiu regionu galima laikyti Ekstremadūros regioną, kadangi šio regiono BVP/1 gyv. mažiausias ir sudaro 58,7 proc. ES vidurkio. Tikslas- Ispanija turi tapti modernia Europos šalimi, kad užtikrinti gyventojų gerovę, tolygų pramonės, žemės ūkio, turizmo sektorių vystymąsi, kuris būtų pagrįstas moksline - technine pažanga. Labai svarbų vaidmenį šalies vystymui vaidina Sanglaudos fondas. Antrojo tikslo projektai įgyvendinami Katalonijoje, Madride, Baskuose, Aragonoje, Navaroje, Larijoje.

Airijos regioninės politikos įgyvendinimui skirta 4311 mln.eurų, arba 1119 eurų vienam valstybės gyventojui, iš jų 82,2 proc. tenka pirmojo tikslo, 2,2 proc. - INTERREG, 0,1 proc. -

URBAN, 0,8 proc. - EQUAL, 1,2 proc. -LEADER ir 13,5 proc. – Sanglaudos fondo programoms. Prie pirmojo tikslo regionų priklauso Šiaurės, Vidurio ir Vakarų Airija, šio regiono BVP/gyv. sudaro 93,7 proc. ES vidurkio, kai bendras Airijos BVP/gyv. yra 129,1. Pietinė ir rytinė šalies dalis labiau išsivysčiusi (BVP/gyv. sudaro 141,7 proc. ES vidurkio). Struktūrinė šalies politika įgyvendinama, vadovaujantis keturiomis nacionalinėmis ir dviem regioninėmis plėtros programomis. Nacionalinės programos susijusios su atskirų sektorių plėtra valstybėje- tai ekonominė ir socialinės infrastruktūros vystymas, žmogiškieji išteklių, pramonė bei technikos pažanga. Regioninės programos telkiamos gerinant ekonominę, socialinę bei aplinkos situaciją. Manoma, kad ir artimiausiu metu Airija išliks viena iš sparčiausiai besivystančių ES šalių.

Trumpai aprašiau penkiolikoje valstybių- ES senbuvių vykdomą regioninę - struktūrinę politiką. Iš aprašytų faktų galima suprasti, kokia skirtinga atskirose valstybėse vykdoma regioninė politika, nes struktūrinė parama teikiama skirtingiems tikslams ir prioritetams įgyvendinti.

Manau, kad įdomi ir dešimties naujai ES papildžiusių valstybių apžvalga. Šios visos valstybės priskiriamos prie ES pirmojo paramos tikslo valstybių, nes BVP/gyv. nesiekia ES vidurkio.

Lietuvos regioninės politikos įgyvendinimui 2004-2006 m. skirta 1537,70 mln.eurų, arba 442 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 58,2 proc. tenka pirmojo tikslo, 1,5 proc. - INTERREG, 0,8 proc. - EQUAL, 3,8 proc. - LEADER ir 35,7 proc. – Sanglaudos programoms. Lietuva ES kontekste suprantama kaip vienas regionas, šio regiono BVP/gyv. sudaro 40,8 proc. ES vidurkio, nedarbo lygis- 13,8 proc. ES paramos tikslas - sustiprinti šalies ūkio konkurencingumą ir sukurti palankias sąlygas augti šiuolaikinei žiniomis grindžiamai ekonomikai, skatinti gyventojų užimtumą ir pragyvenimo kokybės bei gerovės lygio kilimą. Prioritetai numatomi atskiriems sektoriams - ekonominės ir socialinės infrastruktūros plėtrai, žmogiškųjų išteklių gebėjimams vystyti, gamybos atnaujinimui, žemės ūkio ir žuvininkystės vystymui, atsižvelgiant į aplinkosaugos prioritetus. Išteklių paskirstomi sekančiai - 38,8 proc. - infrastruktūroms, įmonių konkurencingumui - 24,8 proc., žmogiškiems ištekliams - 18,3 proc., žemės ūkiui, kaimo plėtrai ir žuvininkystei - 15,1 proc., kitiems tikslams - 3 proc..

Estijos regioninės politikos įgyvendinimui 2004 - 2006 m. skirta 695,06 mln.eurų, arba 508 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 53,4 proc. tenka pirmojo tikslo, 1,5 proc. - INTERREG, 0,6 proc. - EQUAL ir 44,5 proc. – Sanglaudos programoms. Estija ES kontekste, kaip ir Lietuva, suprantama kaip vienas regionas, šio regiono BVP/gyv. sudaro 42,3 proc. ES vidurkio, nedarbo lygis - 10,3 proc.. Programos prioritetai numatomi atskiroms sritims - aplinkosaugai, regioninių skirtumų suvienodinimui, informacinių technologijų diegimui, moterų ir vyrų lygių galimybių vystymui. Pirmiausia turi būti dirbama žmogiškųjų išteklių srityje,

verslo, žemės ūkio ir žuvininkystės vystymo skatinimo srityse. Transporto infrastruktūra bus gerinama iš Sanglaudos fondo lėšų.

Latvijos regioninės politikos įgyvendinimui 2004 - 2006 m. skirta 1164,29 mln.eurų, arba 494 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 53,7 proc. tenka pirmojo tikslo, 1,3 proc. - INTERREG, 0,7 proc. - EQUAL ir 44,3 proc. – Sanglaudos programoms. Latvija ES kontekste suprantama taip pat kaip vienas regionas, šio regiono BVP/gyv. sudaro 36,3 proc. ES vidurkio (tai mažiausias BVP/ gyv. visoje ES), nedarbo lygis- 12,1 proc.. ES paramos tikslas - sustiprinti šalies ūkio konkurencingumą ir sukurti palankias sąlygas augti šiuolaikinei žiniomis grindžiamai ekonomikai, skatinti gyventojų užimtumą ir pragyvenimo kokybės bei gerovės lygio kilimą. Latvijos vystymo programa koncentruojama į šiuos prioritetus - teritorinė sanglauda, pažanga ir inovacijų diegimas, žmogiškųjų išteklių kvalifikacijos kėlimas, žemės ūkio ir žuvininkystės sektorių tolygus vystymas.

Lenkijos regioninės politikos įgyvendinimui 2004 - 2006 m. skirta 12809,71 mln.eurų, arba 332 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 64,6 proc. tenka pirmojo tikslo, 1,7 proc. - INTERREG, 1,0 proc. - EQUAL ir 32,7 proc. – Sanglaudos programoms. Lenkija ES kontekste suprantama kaip šešiolika atskirų regionų (vaivadijų) turinti valstybė, kurioje regionų BVP/gyv. labai skirtingas ir sudaro nuo 31,4 proc. ES vidurkio Lubelskie regione iki 69,9 Mazowieckie regione. Bendras BVP/ 1 gyv. Lenkijoje sudaro 44,9 proc. ES vidurkio, nedarbo lygis aukščiausias ES- 19,9 proc. ES paramos tikslas- sustiprinti šalies atskirų regionų ūkio konkurencingumą ir sukurti palankias sąlygas augti šiuolaikinei žiniomis grindžiamai ekonomikai, skatinti gyventojų užimtumą ir pragyvenimo kokybės bei gerovės lygio kilimą, atitinkamai mažinant regioninio vystymosi netolygumą šalyje. Septynios plėtros programos koncentruojamos į verslo konkurencingumą, pagrįstą žinių ekonomika bei pažangių technologijų diegimu, žmogiškųjų išteklių kvalifikacija, transporto infrastruktūros vystymu, pramonės sektoriaus modernizavimu ir restruktūrizavimu, žuvininkystės produktų perdirbimo pramonės vystymu, sukuriant šešiolika integruotų vaivadijų plėtros programų.

Vengrijos regioninės politikos įgyvendinimui 2004 - 2006 m. skirta 3207,36 mln.eurų, arba 315 eurų vienam valstybės gyventojui, iš jų 62,2 proc. tenka pirmojo tikslo, 2,1 proc. - INTERREG, 0,9 proc. - EQUAL ir 34,8 proc. – Sanglaudos programoms. Lenkija ES kontekste suprantama kaip septynis atskirus regionus turinti valstybė, kurioje regionų BVP/gyv. labai skirtingas ir sudaro nuo 37,0 proc. ES vidurkio Eszak-Magyarorszag regione iki 89,2 Kozep-Magyarorszag regione. Bendras Vengrijos BVP/ 1 gyv. sudaro 56,5 proc. ES vidurkio, nedarbo lygis - 5,9 proc.. ES paramos tikslas- sustiprinti šalies atskirų regionų ūkio konkurencingumą ir sukurti palankias sąlygas augti šiuolaikinei žiniomis grindžiamai ekonomikai, skatinti gyventojų užimtumą ir pragyvenimo kokybės bei gerovės lygio kilimą, atitinkamai mažinant regioninio

vystymosi netolygumą šalyje. Penkios šalies plėtros programos koncentruojamos į ekonomikos konkurencingumą, pagrįstą pažangių technologijų diegimu, žmogiškųjų išteklių kvalifikacija, aplinkosaugos reikalavimų diegimu, pramoninių parkų steigimu, transporto infrastruktūros vystymu, pramonės sektoriaus modernizavimu ir restruktūrizavimu, produkcijos kokybės gerinimu.

Slovakijos regioninės politikos įgyvendinimui 2004 - 2006 m. skirta 1757,39 mln.eurų, arba 325 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 59,2 proc. tenka pirmojo tikslo, 2,1 proc. tenka antrojo tikslo, 2,6 proc. tenka trečiojo tikslo, 2,4 proc. - INTERREG, 1,3 proc. - EQUAL ir 32,4 proc. – Sanglaudos programoms. Slovakijai parama skiriama tiek pagal pirmąjį, tiek pagal antrąjį tikslus. Valstybė turi keturis regionus, kurioje Bratislavos regiono BVP/gyv. aukščiausias ir sudaro 111,7 proc. ES vidurkio. Kitų trijų regionų BVP sudaro apie 40 proc. ES vidurkio. Bendras Slovakijos BVP/ 1 gyv. yra 49,0 proc. ES vidurkio, nedarbo lygis - 18,7 proc.. ES paramos teikimas vykdomas visuose regionuose vykdant šiuos tikslus- pramonės ir paslaugų sferų darbo kokybės gerinimas, žmogiškųjų išteklių pažanga, bendrosios infrastruktūros plėtra, vystant tarpeuropinius tinklus, žemės ūkio sektoriaus vystymas. Antrojo tikslo programa apima 3,3 proc. šalies gyventojų.

Čekijos regioninės politikos įgyvendinimui 2004 - 2006 m. skirta 2630,50 mln.eurų, arba 257 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 55,3 proc. tenka pirmojo tikslo, 2,7 proc. tenka antrojo tikslo, 2,2 proc. tenka trečiojo tikslo, 2,6 proc. - INTERREG, 1,2 proc. - EQUAL ir 36,0 proc. – Sanglaudos programoms. Slovakijai parama skiriama tiek pagal pirmąjį, tiek pagal antrąjį tikslus. Valstybė turi aštuonis regionus, kurioje Prahos regiono BVP/gyv. aukščiausias ir sudaro 148,7 proc. ES vidurkio. Kitų regionų BVP sudaro apie 55 proc. ES vidurkio. Bendras Čekijos BVP/ 1 gyv. yra 66,5 proc. ES vidurkio, nedarbo lygis – 7,3 proc.. Pirmojo tikslo parama vykdoma pagal keturias sektorines programas- pramonės ir kompanijų vystymas, žmogiškųjų išteklių pažanga, infrastruktūros plėtra, žemės ūkio sektoriaus, gebančio gaminti konkurencingą produkciją, vystymas. Taip pat vykdoma tarpregioninė atskirų sektorių plėtros programa. Antrojo tikslo zona apima 3,6 proc. šalies gyventojų.

Slovėnijos regioninės politikos įgyvendinimui 2004 - 2006 m. skirta 456,31 mln.eurų, arba 232 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 52,1 proc. tenka pirmojo tikslo, 5,2 proc. - INTERREG, 1,4 proc. - EQUAL ir 41,3 proc. – Sanglaudos programoms. Slovėnijai parama skiriama kaip pirmojo tikslo regionui, kadangi BVP/gyv. sudaro 70 proc. ES vidurkio, nedarbo lygis - 6,0 proc. ES paramos teikimas vykdomas numatant šiuos tikslus - BVP turi pasiekti ES vidurkį, išvystyti naujų profesijų ruošimą, išsaugant senąsias, subalansuoti regionų vystymąsi, diegti inovatyvias technologijas, turizmo srityje šalį padaryti patrauklią investuotojams, pažangą diegti žemės ūkio sferoje, modernizuoti infrastruktūrą.

Kipro regioninės politikos įgyvendinimui 2004 - 2006 m. skirta 113,44 mln.eurų, arba 161 euras vienam valstybės gyventojui, iš jų 24,7 proc. tenka antrojo tikslo, 19,3 proc. tenka trečiojo tikslo 3,8 proc. - INTERREG, 1,6 proc. - EQUAL ir 6,3 proc. – Sanglaudos programoms. Kipras ES kontekste suprantamas kaip vienas regionas, šio regiono BVP/gyv. sudaro 85,4 proc. ES vidurkio, nedarbo lygis - 3,3 proc.. ES paramos tikslas - tai šalies pramonės ir turizmo sektorių restruktūrizavimas, remiantis mokslinė- technine pažanga, ypač tai aktualu šalies sostinei Nikosijai.

Maltos regioninės politikos įgyvendinimui 2004 - 2006 m. skirta 88,74 mln.eurų, arba 226 eurai vienam valstybės gyventojui, iš jų 71,2 proc. tenka pirmojo tikslo, 2,7 proc. - INTERREG, 1,4 proc. - EQUAL ir 24,7 proc. – Sanglaudos programoms. Malta, kaip ir Kipras, ES kontekste suprantama kaip vienas regionas, šio regiono BVP/gyv. sudaro 76,2 proc. ES vidurkio, nedarbo lygis - 5,2 proc.. ES paramos tikslas - tai šalies ekonomikos konkurencingumo didinimas, orientuojantis į socialinius pokyčius, siekiant subalansuoti vietinių išteklių panaudojimą. Parama koncentruojama į investicijas, diegiant aplinkosaugos reikalavimus, žmoniškųjų išteklių vystymą, turizmo infrastruktūros gerinimą.

3. EUROPOS SAJUNGOS REGIONINĖS PLĖTROS POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

3.1. Lietuvos nacionalinės regioninės politikos vystymosi dinamika

Nacionalinė regioninės plėtros politika yra viena jauniausių besiformuojančių Lietuvos viešosios politikos sričių. Būtent tai, jog NRPP kūrimas buvo inspiruotas išimtinai integracijos į ES proceso, nulėmė ir tam tikras šios politikos ypatybes: regioninė politika buvo ir vis dar yra kuriama priklausomai nuo ES.

Ilgą laiką regioninė politika Lietuvoje nesulaukė pakankamo LR Vyriausybės dėmesio, nes regioniniai skirtumai mūsų šalyje nėra tokie ryškūs kaip Latvijoje ir Estijoje, todėl teritorinė plėtra yra labiau subalansuota. Tai viena svarbiausių priežasčių, dėl kurių Lietuva žymiai vėliau pradėjo vykdyti savo regioninę politiką. Vis aktualesnėmis tapo tokios valstybės vidaus problemos, kaip pramonės nuosmukis, bloga infrastruktūros būklė, žemės ūkio nesugebėjimas prisitaikyti prie rinkos sąlygų, spartus užimtumo lygio mažėjimas atskiruose regionuose. Visa tai privertė valstybės vadovus imtis atitinkamų veiksmų regionų problemoms spręsti.

Vienas iš svarbiausių išorės veiksnių integracijos į ES procese buvo Europos Komisijos nuomonės ir ataskaitos.

Galima teigti, kad pagrindai nacionalinės regioninės politikos kūrimui buvo pradėti kurti dar 1995 m., priėmus LR Teritorijų planavimo įstatymą (Nr.I-1120), tačiau tai nebūtų visiškai

tikslu, kadangi EK, 1997 m. pateikdama nuomonę apie Lietuvos pasirengimą narystei ES regioninės politikos ir struktūrinių instrumentų koordinavimo srityje, nurodė, kad „Bendrija remia sanglaudą pirmiausia struktūrinių fondų pagalba. Lietuva turės efektyviai įgyvendinti šiuos instrumentus,

gerbdama principus, tikslus ir procedūras, kurios galios įstojimo laikotarpiu”.³⁸

EK savo nuomonėje, išsakytoje 1997 m., įvardino ir esmines problemas: “Lietuvoje nėra regioninės plėtros politikos. Regioninės politikos instrumentai griežtąja prasme neegzistuoja. Lietuvos valdžia kol kas nesvarstė Bendrijos regioninės politikos įgyvendinimo savo teritorijoje ir neketina tokios politikos kurti trumpuoju laikotarpiu. Todėl Lietuvos progresas kuriant administracines ir biudžetines procedūras, reikalingas valdyti struktūriniams fondams, yra aiškiai ribotas.”³⁹ Lietuvos valdžia, atsižvelgdama į tokią griežtą Europos Komisijos nuomonę, ėmėsi iniciatyvos kurti nacionalinę regioninę politiką, taip tikėdamasi paspartinti integracijos procesą.

Lietuvos nacionalinės regioninės politikos vystymosi procese galima būtų išskirti tris pagrindinius etapus:

1. Regioninės politikos kūrimo pradžia (1997 - 1998 m.; horizontalus matmuo).
2. Dinamiškai formuojama regioninės plėtros politika (1998 - 2000 m.; vertikalus matmuo).
3. Pakitęs požiūris į NRPP (nuo 2001 m.; grįžimas prie horizontalaus matmens).

Regioninės politikos formavimui Lietuvoje turėjo įtakos skirtingas regioninės politikos supratimas tarp žmonių, įsitraukusių į šios politikos kūrimo ir įgyvendinimo procesą. Tas skirtingas regioninės politikos traktavimas daugiausia buvo nulemtas dvigubos šios politikos prigimties⁴⁰, todėl ir sąlygojo tam tikrą neaiškumą kuriant vientisą regioninės politikos koncepciją. Galima teigti, jog iki 1997 m. regioninės politikos supratimas apsiribojo teritorinių-administracinių vienetų funkcijų ir jų atsakomybės sričių nustatymu. Buvo manoma, kad regioninės politikos uždavinys – išskirti šalies regionus, t.y. įvykdyti teritorinį-administracinį suskirstymą.

Teritorijų planavimas siekia efektyvaus ir racionalaus turimos erdvės panaudojimo, svarbų dėmesį skiriant aplinkosaugos dimensijai, nes vystymosi tolygumas ir ilgo laikotarpio perspektyva yra tradiciniai teritorijų planavimo prioritetai. Tais atvejais, kai turima erdvė nėra labai ribota (pvz., Lietuvos atveju), erdvinis planavimas koncentruojasi ties racionalios plėtros

³⁸ Agenda 2000. Commission Opinion on Lithuania's Application for Membership of the European Union.- DOC/97/15. – Brussels, 15th July 1997. – p. 76. – <http://europa.eu.int/comm/enlargement/lithuania/index.htm>

³⁹ Ten pat, 82-86 psl.

⁴⁰ Viena vertus, regioninė politika suprantama kaip NRPP kūrimas ir įgyvendinimas, kurios pagrindinis tikslas yra išsivystymo skirtumų tarp Lietuvos regionų mažinimas; kita vertus, regioninės politika apima ir ES regioninės politikos principų įgyvendinimą, kuris, visų pirma, apima pasirengimą administruoti ES struktūrinius fondus.

konceptija: miestų plėtra, infrastruktūros plėtros koordinavimu, aplinkosauginiu požiūriu palankiu gamtinių resursų panaudojimu ir kt.⁴¹

Apskritai, gana ilgai vyravo statistiškas regioninės politikos suvokimas, nes buvo manoma, kad šios politikos pagrindinis tikslas – išsivystymo skirtumų tarp regionų mažinimas. Tai reiškia, kad nebuvo pilnai suvoktas ES regioninės politikos turinys. Požiūris pasikeitė, kai Lietuva pradėjo ruošti stojimui į ES, nes iškilo būtinybė ES teisės aktus integruoti į Lietuvos teisinę bazę.

Pagrindiniai Lietuvos regioninės politikos tikslai ir įgyvendinimo principai įtvirtinti Regioninės plėtros įstatymo naujoje redakcijoje⁴².

3.2. Regioninės plėtros įstatymo analizė

Šis Įstatymas nustato nacionalinės regioninės politikos tikslą, uždavinius, įgyvendinimo priemones, regioninės plėtros planavimo dokumentų rengimą ir tvirtinimą, taip pat nacionalinę regioninę politiką įgyvendinančių subjektų įgaliojimus.

Įstatymo 3 straipsnyje apibrėžtas pagrindinis NRP **tikslas** - mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje, skatinti visos valstybės teritorijos tolygią ir tvarią plėtrą.

Socialinės ir ekonominės plėtros bei infrastruktūros projektai, skirti konkrečių regionų atskirų ūkio šakų (sektorių) specifinėms regioninėms ir vietinėms problemoms spręsti, gali būti finansuojami iš valstybės biudžeto, jeigu jie yra įtraukti į atskirų ūkio šakų (sektorių) plėtros strategijas, taip pat iš kitų finansavimo šaltinių ir iš Europos Sąjungos paramos fondų, jeigu atitinka Nacionaliniame plėtros plane (Bendrajame programavimo dokumente) nustatytus tų ūkio šakų (sektorių) plėtros uždavinius bei priemones ir tenkina atrankos kriterijus (įstatymo 4 straipsnis).

3 skyriuje apibrėžta, kas yra regionai Lietuvos Respublikoje ir kaip įgyvendinama nacionalinė regioninė politika.

Nacionalinė regioninė politika įgyvendinama ir regioninės plėtros planavimas atliekamas apskrityse. Nacionalinės regioninės politikos tikslui ir uždaviniams įgyvendinti Vyriausybė gali sudaryti regionus iš kelių bendras ribas turinčių apskričių ar savivaldybių. Vykdam tarptautinio bendradarbiavimo programas, nacionalinė regioninė politika gali aprėpti veiklą, susijusią su tų programų įgyvendinimu kaimyninėse valstybėse ar atskirose jų teritorijose.

Probleminės teritorijos yra išskiriamos rengiant regionų socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo iniciatyvas (planą). Sprendimą dėl teritorijos pripažinimo problemine

⁴¹ <http://www.chamber.lt/regionas.php?tid=t70>

⁴² Regioninės plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 123-5558

teritorija priima Vyriausybė institucijos, atsakingos už nacionalinės regioninės politikos koordinavimą, teikimu. Iki teikimo klausimas dėl teritorijos pripažinimo problemine turi būti apsvarstytas Nacionalinėje regioninės plėtros taryboje.

Nacionalinei regioninei politikai įgyvendinti rengiami regionų plėtros planai, regionų socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo iniciatyvos (planas) bei probleminių teritorijų plėtros programos. Savivaldybės tarybos sprendimu gali būti rengiamas savivaldybės strateginis plėtros planas.

Regionų plėtros planai rengiami vadovaujantis metodika, kurią tvirtina institucija, atsakinga už nacionalinės regioninės politikos koordinavimą, ją tvirtina regiono plėtros taryba.

Nacionalinė regioninės plėtros taryba yra konsultacinė grupė, susidedanti iš ministerijų, kitų valstybės institucijų ir įstaigų, Lietuvos savivaldybių asociacijos, socialinių ir ekonominių partnerių atstovų ir regionų plėtros tarybų pirmininkų. Nacionalinė regioninės plėtros taryba svarsto ir teikia Vyriausybės įgaliotai institucijai išvadas dėl regionų plėtros programos, skirtos teikti pagalbą rengiant regionų plėtros planus, vietines iniciatyvas atitinkančius projektinius pasiūlymus bei įgyvendinant tarptautinį bendradarbiavimą regioninės politikos srityje, dėl lėšų panaudojimo.

Už nacionalinės regioninės politikos koordinavimą atsako Vyriausybės įgaliota institucija, kuri organizuoja probleminių teritorijų plėtros programų parengimą, teikia jas svarstyti Nacionalinei regioninės plėtros tarybai ir po jos pritarimo – Vyriausybei tvirtinti.

Regiono plėtros taryba susideda iš apskrities viršininko, regiono savivaldybių merų, teritorinės darbo biržos atstovo ir deleguotų savivaldybių tarybų narių. Savivaldybių tarybų narius į regiono plėtros tarybą deleguoja savivaldybių tarybos pagal kiekvienos savivaldybės gyventojų skaičių.

Regioniniai išsivystymo netolygumai Lietuvoje yra pakankamai žymūs. Kai kurių Lietuvos regionų BVP 1 gyventojui yra daugiau kaip 2 kartus didesnis nei kitų regionų, išsivystymo netolygumai savivaldybių lygmenyje yra dar didesni. Nacionalinės regionų plėtros politikos tikslas pagal Regioninės plėtros įstatymą yra socialinio ir ekonominio išsivystymo netolygumų tarp Lietuvos regionų ir regionų viduje mažinimas.

Įstatymas tiesiogiai nenumato (tačiau kita vertus - nedraudžia) Vyriausybei sudaryti probleminę teritoriją iš vienos savivaldybės teritorijos ir skirti savivaldybės tarybą ar administraciją probleminės teritorijos plėtros programos asignavimų valdytoja. Vidaus reikalų ministerija planuoja siūlyti pakeitimus Regioninės plėtros įstatymo nuostatomis dėl probleminių teritorijų taip, kad šia teritorija galėtų būti nustatoma ir vienos savivaldybės teritorija. Ilgainiui probleminių teritorijų savivaldybių institucijoms turėtų būti suteikiama daugiau galių spręsti savo ekonominės ir socialinės plėtros problemas su valstybės parama.

Vyriausybė 2003 m. balandžio 8 d. nutarime Nr. 428 dėl probleminių teritorijų išskyrimo kriterijų nustatė šiuos probleminių teritorijų išskyrimo kriterijus⁴³:

- Pardavimai vienam gyventojui (litas) yra mažesni už šalies vidurkį.
- Tiesioginės užsienio ir materialinės investicijos vienam gyventojui (litas) yra mažesnės už šalies vidurkį.
- Nedarbo lygis (procentais) yra 25 procentais aukštesnis už šalies vidurkį.
- Ekonominio aktyvumo rodiklis – ekonomiškai aktyvių gyventojų ir visų 15 – 64 metų teritorijos gyventojų skaičiaus santykis (procentais) – yra mažesnis už šalies vidurkį.
- Gyventojų migracija iš probleminės teritorijos (procentais) yra didesnė už šalies vidurkį.

Sąlyginai galima teigti, kad įstatymas numato ir **vertikalias ir horizontalias** regioninės politikos priemones. **Vertikalios** priemonės apima valstybės paramą probleminėms teritorijoms per specialias, tik joms skirtas plėtros programas. **Horizontalios** priemonės apima nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimą per kitus nacionalinius socialinės ir ekonominės plėtros instrumentus, tame tarpe, Bendrą programavimo dokumentą ir ūkio šakų (sektorių) plėtros programas.

3.3. Institucinė regioninės politikos įgyvendinimo sistema ir institucijų kompetencija

Pagal įstatymą institucinę nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimo sistemą sudaro:

- **Vyriausybė** nustato ir įgyvendina nacionalinę regioninę politiką. Pagrindiniai įgaliojimai apima probleminių teritorijų kriterijų nustatymą ir teritorijų išskyrimą, probleminių teritorijų plėtros programų tvirtinimą, naujų regionų sudarymą.
- **Vyriausybės įgaliota institucija (Vidaus reikalų ministerija)** atsako už nacionalinės regioninės politikos koordinavimą. Pagrindiniai įgaliojimai apima regioninės politikos planavimo dokumentų rengimo organizavimą, išvadų teikimą dėl kitų viešosios politikos instrumentų atitikimo regioninės politikos tikslui ir uždaviniams bei dalyvavimą jų rengime, teikia konsultacijas ir siūlymus kitiems nacionalinės regioninės politikos subjektams.
- **Nacionalinė regioninės plėtros taryba** yra konsultacinė grupė, susidedanti iš ministerijų, kitų valstybės institucijų ir įstaigų, Lietuvos savivaldybių asociacijos, socialinių ir ekonominių partnerių atstovų ir regionų plėtros tarybų pirmininkų. Taryba svarsto viešosios politikos instrumentus ir teikia išvadas bei pasiūlymus dėl nacionalinės regioninės politikos nustatymo ir įgyvendinimo.
- **Regionų plėtros tarybos** susideda iš apskrities viršininko, regiono savivaldybių merų,

⁴³ Vyriausybės 2003 m. balandžio 8 d. nutarimas Nr. 428 dėl probleminių teritorijų išskyrimo kriterijų. Žin., 2003, Nr. 35-1483.

teritorinės darbo biržos atstovo ir deleguotų savivaldybių tarybų narių. Savivaldybių tarybų narius į regiono plėtros tarybą deleguoja savivaldybių tarybos pagal kiekvienos savivaldybės gyventojų skaičių. Regionų plėtros tarybos svarsto ir tvirtina regionų plėtros planus, teikia siūlymus Vyriausybei ir kitiems nacionalinės regioninės politikos subjektams dėl šios politikos įgyvendinimo.

- **Apskričių viršininkų administracijos** rengia regionų plėtros planų projektus, koordinuoja patvirtintų planų įgyvendinimą, dalyvauja rengiant ir vykdant probleminių teritorijų plėtros programas, atlieka šių programų asignavimų valdytojo ir regiono plėtros tarybos sekretoriato funkcijas.
- Kitos institucijos Vyriausybės paskirtos Regioninės plėtros įstatymo 14 straipsnyje numatytiems įgaliojimams vykdyti, kai sudaromi nauji (probleminiai) regionai, nesutampantys su vienos iš 10 apskričių ribomis.

Vietos savivaldos institucijos yra atstovaujamos Nacionalinėje regioninės plėtros taryboje (per Lietuvos savivaldybių asociaciją) ir tiesiogiai regionų plėtros tarybose. Jų pozicijos gali turėti lemiamą reikšmę regionų plėtros planų turiniui ir šių planų įgyvendinimui. Įgyvendinant probleminių teritorijų plėtros programas savivaldybės bus labai svarbūs partneriai, galintys dalyvauti su savo finansiniais ištekliais, veikiantys kaip vietos bendruomenės lyderiai, turintys vietos bendruomenės pasitikėjimą.

Pagal savo funkcijas socialinės ir ekonominės plėtros srityje savivaldybės yra labai svarbūs ES regioninės politikos įgyvendinimo Lietuvoje partneriai. Jų funkcijos apima visų ES struktūrinių fondų finansavimo sritis. Savivaldybės, jų įmonės ar įstaigos gali būti projektų paraiškų teikėjai ar partneriai daugelyje ES fondų finansuojamų sričių. Nemažiau svarbus ir savivaldybių kaip vietos bendruomenės lyderių vaidmuo, skatinantis ją aktyviai dalyvauti kartu sprendžiant vietos plėtros problemas su ES investicijų pagalba.

Vietos savivaldos įstatyme nustatyta, kad dalyvavimas formuojant ir įgyvendinant regionų plėtros programas yra priskirtoji (ribotai savarankiška) savivaldybių funkcija. Tačiau tinkamam šios funkcijos įgyvendinimui savivaldybės neturi pakankamai lėšų arba jų neskiria dėl bendradarbiavimo su kitomis regiono savivaldybėmis problemų. Papildomas regionų plėtros tarybų ir regionų plėtros institucijų veiklos finansavimas ir pasiekti rezultatai padėtų atskleisti realią bendradarbiavimo naudą, pamatyti teigiamus pokyčius sprendžiant bendras savivaldybių problemas, paskatintų savivaldybių iniciatyvą ir aktyvesnį politinį dalyvavimą regioninėse iniciatyvose.

2002-12-05 d. Vyriausybė priėmė Nacionalinę regionų plėtros programą ir jos įgyvendinimo priemones 2003–2005 metams. Programos uždaviniai yra parama regionų plėtros planavimo sistemos kūrimui, regionų ir savivaldybių gebėjimų ruošti investicinius projektus ES

struktūriniais fondams stiprinimas ir pasiruošimas Bendrijos iniciatyvos INTERREG III įgyvendinimui Lietuvoje. Programa finansuoja konsultacines paslaugas padedančias paruošti regionų plėtros planus ir projektus ES struktūriniais fondams bei INTERREG III iniciatyvos programavimo dokumento parengimą.⁴⁴ Šios programos finansavimas 2003 m. Vidaus reikalų ministerijos biudžete siekia iki 90 tūkst. Lt. Tuo tarpu 2004 m. Vidaus reikalų ministerija finansavimą išplėtė iki 450 tūkst. Lt, kurie skirti plėtros planų rengimui, projektams rengti, Euroregionų veiklai skatinti ir kitiems tikslams.

3.4. Europos Sąjungos struktūrinių fondų valdymas Lietuvoje

3.4.1. ES struktūrinių fondų valdymo sistema Lietuvoje

Bendrojo programavimo dokumentas- tai pagrindinis strateginis dokumentas, kuriame išdėstyta ES struktūrinių fondų ir Lietuvos veiksmų tikslai, plėtros strategija, nurodyti ES struktūrinių fondų ir kitų finansavimo šaltinių šaltiniai. Šis dokumentas oficialiai patvirtintas Europos Komisijos 2004 m. birželio 18 d. sprendimu [C\(2004\)2120](#) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr.935. BPD – bendras šaliai skiriamų ES investicijų planavimo dokumentas, kuriame, atsižvelgiant į esamos situacijos analizę, apibrėžiamas programuojamo periodo plėtros tikslas ir jo siekimo strategija, nustatomi investavimo prioritetai, aprašomos strategiją įgyvendinančios priemonės bei pateikiamas pirminis finansinis planas

BPD keliamas plėtros tikslas – augantis šalies ūkio konkurencingumas, sąlygojantis sparčią žiniomis grindžiamo ūkio plėtrą, išreikštą, visų pirma, realaus BVP ir užimtumo augimu, vedančią prie didėjančios gerovės ir aukštesnio gyvenimo lygio visoje šalyje visiems jos gyventojams. Bendrojo programavimo dokumente yra numatoma struktūrinių fondų administravimo struktūra, kurią apibūdinsiu toliau.

3.4.1.1. Vadovaujanti institucija

Vadovaujanti institucija 2004-2006 m. pirmojo tikslo Bendro programavimo dokumente yra Finansų ministerija. Ji atsakinga už vadovujančios institucijos funkcijų, nurodytų reglamente (EB) Nr. 1260/1999 vykdymą. Vadovaujanti institucija turi teisę teikti gaires, konsultaciją ir nurodymus kitoms, struktūrinių fondų įgyvendinime dalyvaujančioms institucijoms, tam kad būtų užtikrintas struktūrinių fondų valdymas, vadovaujantis patikimo finansų valdymo principais, ir jų funkcijų atitikimas reglamentuose (EB) Nr. 1260/1999 ir (EB) Nr. 438/2001 nurodytiems reikalavimams.

⁴⁴ LR Vyriausybės 2002 m. gruodžio 5 d. Nutarimas Nr. 1905 „Dėl Lietuvos Respublikos regionų plėtros programos ir jos įgyvendinimo 2003–2005 metų priemonių“. Valstybės žinios, 2002, Nr. 117-5259.

3.4.1.2. Mokėjimo institucijos

Paskirtos tokios mokėjimo institucijos:

1. Finansų ministerija - Europos regioninės plėtros fondo ir Europos socialinio fondo bei Sanglaudos fondo;

2. Žemės ūkio ministerija - Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo dalies ir žuvininkystės plėtros fondo.

Finansų ministerija vykdo ir vadovaujančios, ir mokėjimo institucijos funkcijas. Šios funkcijos Finansų ministerijoje griežtai atskirtos ir pavestos vykdyti atskiriems departamentams. Remiantis reglamento (EB) Nr. 438/2001 9 straipsniu, vadovaujanti institucija užtikrina, kad mokėjimo institucijos nuolat būtų informuojamos apie valdymo ir tarpinių institucijų taikomą tvarką. Mokėjimo institucijos atlieka savo funkcijas remiantis reglamento (EB) Nr. 1260/1999 32 ir 33 straipsniais bei kitais ES finansinio valdymo reikalavimais.

3.4.1.3. Tarpinės institucijos

Tarpinės institucijos, remiantis reglamento (EB) Nr. 438/2001 2 straipsnio antra dalimi, yra institucijos, kurios atlieka valdymo arba mokėjimo institucijų joms deleguotas užduotis. LR Vyriausybės nutarime numatytos šios tarpinės institucijos:

1. Ūkio ministerija – paramos verslui, energetikos ir turizmo infrastruktūros plėtros srityse;
2. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Švietimo ir mokslo ministerija – žmogiškųjų išteklių plėtros ir profesinio mokymo srityje;
3. Žemės ūkio ministerija – žemės ūkio ir žuvininkystės srityje;
4. Aplinkos apsaugos ministerija – aplinkos apsaugos srityje;
5. Susisiekimo ministerija – transporto infrastruktūros srityje;
6. Sveikatos apsaugos ministerija – sveikatos apsaugos infrastruktūros srityje;
7. Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie LR Vyriausybės – informacinės visuomenės plėtros srityje.

Remiantis LR Vyriausybės nutarimu, tarpinės institucijos atsakingos už pirmojo tikslo BPD savo srities veiklų programavimą, įgyvendinimą, priežiūrą, ataskaitų rengimą ir auditą. Tarpinės institucijos atsakingos už viską, kas susiję su jų sektoriaus struktūriniais fondais ir nacionaliniu kofinansavimu. Todėl jos dalyvauja įgyvendinančiųjų institucijų vykdomoje mažesnių projektų atrankoje.

3.4.1.4. Įgyvendinančios institucijos

Remiantis LR Vyriausybės nutarimu, Lietuvoje yra šešios įgyvendinančios institucijos, kurios atsako už kasdieninį ES struktūrinių fondų valdymą ir atitinkamą nacionalinį kofinansavimą. Kai kurios iš įgyvendinančių institucijų, remiantis reglamento (EB) Nr. 1260/1999 devintame straipsnyje pateiktomis nuostatomis, yra galutiniai naudos gavėjai. 2004 - 2006 m. programavimo laikotarpyje šios institucijos vykdo įgyvendinančių institucijų funkcijas:

1. Centrinė projektų valdymo agentūra;
2. Lietuvos verslo paramos agentūra prie Ūkio ministerijos;
3. Transporto investicijų direkcija;
4. Aplinkos apsaugos įgyvendinančioji agentūra;
5. Žmogiškųjų išteklių plėtros programos paramos fondas;
6. Nacionalinė mokėjimo agentūra.

Įgyvendinančios institucijos atlieka didžiąją projektų vertinimo dalį. Jos priiminėja paraiškas, priima sprendimus ir atlieka pagrindinį projektų vertinimą. Tam, kad būtų užtikrintas reikalingas žinių lygis, kiekviena įgyvendinanti institucija į vertinimo darbą turi įtraukti atitinkamą tarpinę instituciją, todėl kiekviena tarpinė institucija turėtų paskirti žmones, atsakingus už dalyvavimą įgyvendinančių institucijų vykdomuose vertinimuose. Remiantis gairėmis, kurias tvirtina Projektų atrankos komitetas, įgyvendinančioji institucija turi teisę patvirtinti mažesnius projektus. Ji taip pat vertina didelių projektų paraiškas ir ruošia finansuojamus projektus pasiūlymui. Pasiūlymus įgyvendinančioji institucija siunčia Projektų atrankos komitetui. Visus didesnius projektus įgyvendinančios institucijos teikia Projektų atrankos komitetui patvirtinimui.

3.4.1.5. Projektų atrankos komitetas

Projektų atrankos komitetas įkuriamas tam, kad užtikrintų BPD įgyvendinimo koordinavimą programų lygmenyje ir didelių, iš paramos finansuojamų programų atitikimą nacionalinės plėtros politikai ir strategijai. Projektų atrankos komitetą skiria LR Vyriausybė Finansų ministerijos teikimu. Komiteto sudėtyje yra visų tarpinių institucijų ir įgyvendinančių agentūrų atstovai. Komiteto posėdžiams pirmininkauja Finansų ministerija ir vykdo komiteto sekretoriato funkcijas. Projektų atrankos komitetas rengia savo darbo reglamentą, kurį tvirtina LR Vyriausybė.

Komiteto funkcijos:

1. Teikia savo nuomonę apie tai, į kokias veiklos sritis reikėtų koncentruoti BPD ir Programos priedo metinį finansavimą;
2. Teikia gaires dėl mažesnių projektų atrankos;
3. Užtikrina skirtingų BPD įgyvendinamų veiklų sąsajas ir koordinavimą;
4. Patvirtina didelius projektus.

3.4.1.6. Priežiūros komitetas

Remiantis reglamento (EB) Nr. 1260/1999 35 straipsniu, priežiūros komitetas turi būti įsteigtas ne vėliau kaip praėjus trims mėnesiams po to, kai buvo priimtas programos patvirtinimas. Finansų ministerija, kaip vadovaujanti institucija, atsakinga už Priežiūros komiteto sudarymą ir jo veiklos rėmimą. Komitetui pirmininkauja Finansų ministerijos atstovas. Sudarant Priežiūros komitetą, konsultuojamasi su socialiniais partneriais. Planuojama, kad Priežiūros komiteto veikloje turi dalyvauti apie 10 socialinių – ekonominių ir regioninių – vietinių partnerių atstovų, kurie panašiu būdu įtraukiami į BPD rengimą. Kiti komiteto nariai atstovauja mokėjimo, tarpinėms ir įgyvendinančioms institucijoms. Vadovaujanti institucija vykdydys Priežiūros komiteto sekretoriato funkcijas, kuris atsakingas už dokumentacijos, susijusios su priežiūra, ataskaitomis, darbotvarkę ir posėdžių protokolavimu, rengimą. Komitetas renkasi du kartus į metus, o, prireikus, ir dažniau. Remiantis Tarybos reglamento (EB) Nr. 1260/1999 35 straipsniu, Priežiūros komitetas atlieka šias užduotis:

1. Tvirtina arba keičia Programos priedą;
2. Ne vėliau kaip per šešis mėnesius po BPD patvirtinimo apsversto ir patvirtina kiekvienos priemonės finansuojamų veiklų atrankos kriterijus;
3. Reguliariai tikrina, kokia pažanga padaryta siekiant konkrečių paramos tikslų;
4. Tikrina įgyvendinimo rezultatus, visų pirma siekiant tikslų, nustatytų skirtingoms priemonėms;
5. Svarsto ir tvirtina metinę ir galutinę įgyvendinimo ataskaitas, prieš siųsdamas jas Komisijai;
6. Svarsto ir tvirtina kiekvieną pasiūlymą iš dalies pakeisti Komisijos sprendimo dėl fondų įnašo turinį;
7. Gali siūlyti vadovaujančiai institucijai pataisyti ar peržiūrėti paramą, kad būtų pasiekti struktūrinių fondų tikslai arba pagerėtų paramos valdymas, įskaitant finansų valdymą (kiekvienas paramos pakeitimas daromas aukščiau minėto reglamento 34 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka);

8. Kiekvienais metais, kartu su metine įgyvendinimo ataskaita, rengia periodinę pažangos apžvalgą. Periodinė pažangos apžvalga rengiama dažniau, jei Priežiūros komitetas nusprendžia, kad tai yra būtina ar pageidautina.

Kaip matome, svarbiausia nacionalinio lygmens investicijų programa 2004 – 2006 m. yra Bendrasis programavimo dokumentas, kuris yra pagrindas visoms ES struktūrinių fondų investicijoms Lietuvoje. Beveik visų Lietuvos valstybinių programų lėšos bus naudojamos šių investicijų bendram finansavimui.

Lietuvos regionų specifika ir plėtros skirtumai yra menkai atspindėti Bendrajame programavimo dokumente. Situacijos analizės dalyje („1.4 Regioninė dimensija“) pateikiami bendri duomenys apie Lietuvos regionus, tačiau įvardinti skirtumai ir problemos, išskyrus Ignalinos AE regiono problemas, nėra integruojami į plėtros strategiją.

3.5. ES struktūrinių fondų administravimo sistema ir Lietuvos regionų bei savivaldybių vaidmuo ją įgyvendinant

Nuo įstojimo į ES dienos Lietuva naudoja ES struktūrinių fondų parama socialinei ir ekonominei plėtrai finansuoti. Didelės šios paramos apimtys reiškia ir didelius Lietuvos įsipareigojimus užtikrinti šios paramos bendrą finansavimą bei efektyvų administravimą pagal ES teisės aktus.

ES regioninę politiką reglamentuojantys teisės aktai Lietuvai taikomi be išimčių kaip ir visoms kitoms naujai įstojusioms narėms. Šie teisės aktai nustato tik bendrus politikos įgyvendinimo tikslus, principus ir taisykles, tačiau jų įgyvendinimo organizavimas yra paliekamas šalies narės kompetencijai.

Lietuva ES požiūriu yra 1 regionas NUTS 1 ir 2 lygmenyse. Lietuvos regionai – apskritys ES požiūriu yra tik rajonai NUTS 3 lygmenyje. ES regioninė statistika žemesniuose – pvz., Lietuvos savivaldybių – lygmenyse nėra renkama. Jos rinkimas yra pačios šalies narės vidinis apsisprendimas. Lygiai taip pat nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimas, siekiant ištaisyti vidinius Lietuvos regionų išsivystymo netolygumus, yra tik nacionalinis Lietuvos reikalas.

Pasirinkdama ES regioninės politikos įgyvendinimo sistemą Lietuva teoriškai būtų galėjusi sutapatinti ES regioninės politikos Lietuvoje ir Lietuvos nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimo Lietuvoje sistemas, t.y. decentralizuoti ES paramos valdymo sistemą, įsteigti papildomas institucijas regioniniame lygmenyje, daug kartų sustiprinti esamus regionų gebėjimus ir leisti jiems ruošti bei įgyvendinti regionines veiksmų programas. Tačiau buvo pasirinktas labiau realistinis kelias, atitinkantis dabartinę Lietuvos viešojo valdymo sistemą: įgyvendinti ES regioninę politiką per bendrą šalies ekonominės ir socialinės plėtros institucinę

sistema, sektorines ministerijas ir joms pavaldžias įstaigas. Šis kelias buvo ES institucijų bendrai rekomenduojamas pagal teritorijos plotą ir gyventojų skaičių mažoms šalims.

2004 – 2006 m. programiniu laikotarpiu planuojama, kad Lietuvos 1 tikslo programos Priežiūros komiteto veikloje dalyvaus apie 10 socialinių – ekonominių ir regioninių – vietinių partnerių atstovų. Tai reiškia, kad Lietuvos regionai ir savivaldybės turės bent 2 atstovus, kurie kartu su kitais komiteto nariais tvirtins arba keis Programos priedą, svarstys ir tvirtins kiekvienos priemonės finansuojamų veiklų atrankos kriterijus, atliks priežiūros ir kitas funkcijas. Kiek didesnes galimybes dalyvauti sprendimų priėmimo ir netgi projektų atrankoje Lietuvos regionai turės įgyvendinant Bendrijos iniciatyvą INTEREG III.

Teikiant investicinę pagalbą socialinei ir ekonominei plėtrai, prioritetas turėtų būti teikiamas pagal Regioninės plėtros įstatymą įvardintoms probleminėms teritorijoms.

3.6. Lietuvos regionų išsivystymo analizė

Atsižvelgiant į pagrindinius ES valstybėse taikomus rodiklius – BVP 1 gyventojui ir nedarbo lygį, materialines ir tiesiogines užsienio investicijas, o taip pat į administracinius gebėjimus tvarkyti ES paramą bei į preliminarių regioninių plėtros strategijų kokybę, Marijampolės ir Tauragės apskritys buvo rekomenduotos dėl prastų BVP ir užimtumo rodiklių (žr. į žemiau pateiktas lenteles).

5 lentelė

Apskričių BVP, tenkantis vienam gyventojui 2000-2003 m., tūkst.Lt.

Apskritys	Tūkstančiais litų				Palyginti su šalies vidurkiu, %			
	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.
Iš viso	13,0	13,9	14,9	16,3	100,0	100,0	100,0	100,0
1. Alytaus	10,6	11,1	11,5	11,8	81,8	80,1	77,2	72,7
2. Kauno	12,5	13,6	14,0	15,6	95,9	97,9	94,2	95,7
3. Klaipėdos	14,7	15,3	16,1	17,4	112,7	110,2	108,5	107,1
4. Marijampolės	9,5	9,4	9,9	11,1	73,0	67,5	66,5	68,2
5. Panevėžio	11,8	12,4	12,9	13,5	90,4	89,0	86,6	83,2
6. Šiaulių	10,1	10,3	11,0	12,2	77,4	74,2	74,0	74,8
7. Tauragės	8,0	8,4	8,6	8,7	61,4	60,5	57,8	53,5
8. Telšių	11,1	12,0	12,4	13,9	85,5	86,7	83,6	85,3
9. Utenos	11,0	11,6	12,3	13,7	84,5	83,3	82,7	83,9
10. Vilniaus	17,4	19,0	21,3	23,4	133,5	136,5	143,3	143,9

Šaltinis: www.std.lt

2000 - 2003 m. didėjo visų Lietuvos regionų BVP vienam gyventojui, tačiau atskiruose regionuose šio padidėjimo mastas buvo nevienodas (žr. 5 lentelė; 3 paveikslas). Nagrinėjamais metais Vilniaus ir Klaipėdos apskričių BVP vienam gyventojui viršijo šalies vidurkį, o likusiose apskrityse šis rodiklis už vidurkį buvo žemesnis. Mažiausias BVP vienam gyventojui užfiksuotas Tauragės apskrityje. Didžiausią BVP vienam gyventojui turinčio regiono (Vilniaus apskritis)

rezultatas 2000 m. buvo 2,2 karto didesnis nei Tauragės apskrityje, o 2003 m. pasiekė net 2,7 karto. Paskaičiavus augimą procentine išraiška, įsitikinsime, kad Vilniaus apskrityje BVP 1 gyventojui augo sparčiausiai, o kitos apskrityse šis kitimas nežymus. Tokios prognozės numatomos ir ateičiai. Žvelgiant iš eilinio gyventojų pozicijų, darosi neramu, kadangi mūsų mažoje šalyje vis labiau didėja atotrūkis tarp išsivysčiusių ir skurdžių regionų. Labai norėtusi, kad ne tik diskusijomis būtų sprendžiama ši problema, bet ir įgyvendinama konkrečiais darbais, pritraukiant į problemiškas Lietuvos apskritis struktūrinių fondų lėšas, kuriant naujas darbo vietas.

Finansų ministerijos specialistų vertinimu, BVP rodiklį kelia pagerėjusi verslo aplinka, Lietuvos verslo gebėjimas konkuruoti vidaus ir išorės rinkose, ekonomikos plėtrai teigiamą impulsą duoda Europos Sąjungos teikiama parama.

Ekonomikos augimo pagrindas ir toliau bus eksportuojamą produkciją ir paslaugas tiekiantys sektoriai: augs pramonė, plėtosis kitos verslo veiklos, ypač programinės įrangos, kūrimas. Didelės įtakos ūkio plėtrai turės statybos.

2004 m. nominalusis BVP išaugo 6,7 proc. (ankstesnė prognozė 7,1 proc.), tikimasi, kad 2005 m. augimas sudarys 8,0 proc. Pagerėjusi geopolitinė padėtis, palankios finansinės sąlygos, lanksti makroekonominė politika, vykdomos struktūrinės reformos lems spartesnę ES plėtrą artimiausiais metais. Išorinės aplinkos prielaidos pagrindžia prognozes, jog Lietuva vidutinės trukmės laikotarpiu išlaikys spartų ekonomikos augimą: 2006 m. prognozuojamas 6,2 proc., 2007 m. – 6,0 proc. BVP augimas. „Papildomą impulsą ūkio plėtrai suteikia ES paramos lėšų įsisavinimas, o tokias prielaidas sustiprina sėkminga jų panaudojimo pradžia. Būtent ES parama yra patikima priemonė kompensuojanti BVP augimą lėtinančius veiksnius“, - komentavo finansų ministerijos atstovai.

Tik 6 ES šalyse BVP augimas buvo didesnis nei 5 proc., tarp šių šalių yra: Airija, Estija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Slovakija. BVP augimas ES senbuvėse (ES-15) buvo 2,3 proc., ES-25 - 2,4 proc.⁴⁵.

Regionuose pastebimi ženklūs nedarbo lygio skirtumai. Pagal darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių skaičių 2004 m. didžiausias nedarbo lygis buvo Alytaus, Šiaulių, Klaipėdos, žemiausias – Marijampolės, Tauragės apskrityse. (žr. 6 lentelė; 4 paveikslas).

Labiausiai nedarbas palietė žemės ūkio rajonus, tiek dėl užimtumo mažėjimo žemės ūkio sektoriuje, tiek dėl lėtos smulkaus verslo sektoriaus plėtos kaimiškose vietovėse.

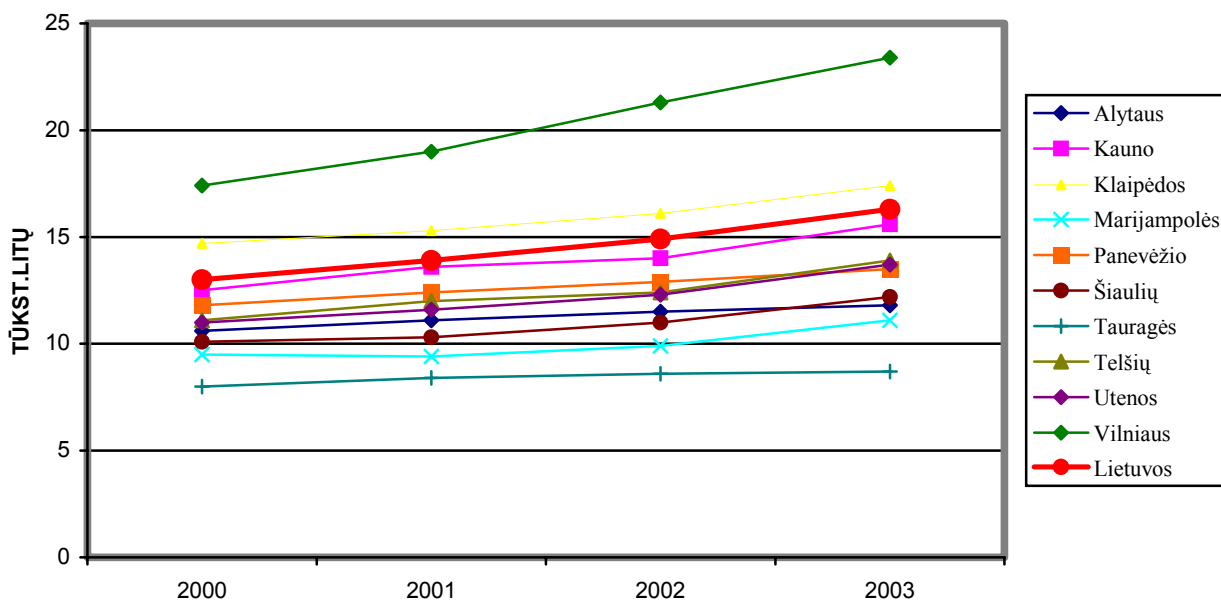
2004 metus lyginant su 2000 m., nedarbo lygis visose apskrityse turi tendenciją mažėti o rekordiškai, t.y. net 41 proc., sumažėjo Marijampolės apskrityje, nors BVP vienam gyventojui

⁴⁵ <http://www.svv.lt/index.php/lt/33966/>

šioje apskrityje tepakilo 16,8 proc.. 17 proc. nedarbo lygis išaugo Alytaus apskrityje, kur BVP vienam gyventojui padidėjo tik 11 proc. Mažiausią BVP vienam gyventojui turinčioje Tauragės apskrityje nedarbo lygis sumažėjo 34 proc. Pažymėtina, kad aukščiausias nedarbo lygis visose apskrityse buvo pasiektas 2001 metais, kuriuos galima pavadinti depresiniais metais, tačiau po to nedarbo lygis pradėjo mažėti, o 2003 m. respublikoje kitimas mažėjimo linkme sudarė net apie du procentinius punktus. Jeigu tokia tendencija bus ir ateityje, tai nedarbo lygis mažės, o darbuotojų kuriamas BVP didės. Optimistinės prognozės grindžiamos ES institucijų dideliu dėmesiu užimtumo politikai ir šiam tikslui skiriamomis struktūrinių fondų lėšomis.

3 paveikslas

Apskričių BVP, tenkantis vienam gyventojui 2000 - 2003 m.

6 lentelė

Nedarbo lygis Lietuvos apskrityse 2000 - 2004 m., proc. nuo darbo jėgos

Apskritys	Nedarbo lygis, proc.				
	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
1. Alytaus	13,7	15,8	14,2	14,2	16,0
2. Kauno	9,2	9,7	8,8	8,8	10,3
3. Klaipėdos	10,0	11,0	10,0	10,0	12,7
4. Marijampolės	15,0	16,9	14,8	14,8	6,9
5. Panevėžio	14,6	16,4	15,5	15,5	12,6
6. Šiaulių	16,3	16,5	14,2	14,2	12,6
7. Tauragės	15,1	16,2	14,6	14,6	8,9
8. Telšių	13,0	15,7	15,9	15,9	10,3
9. Utenos	10,7	12,0	11,0	11,0	12,3
10. Vilniaus	9,2	10,0	8,7	8,7	11,1
Lietuvoje	11,5	12,5	11,3	11,3	11,4

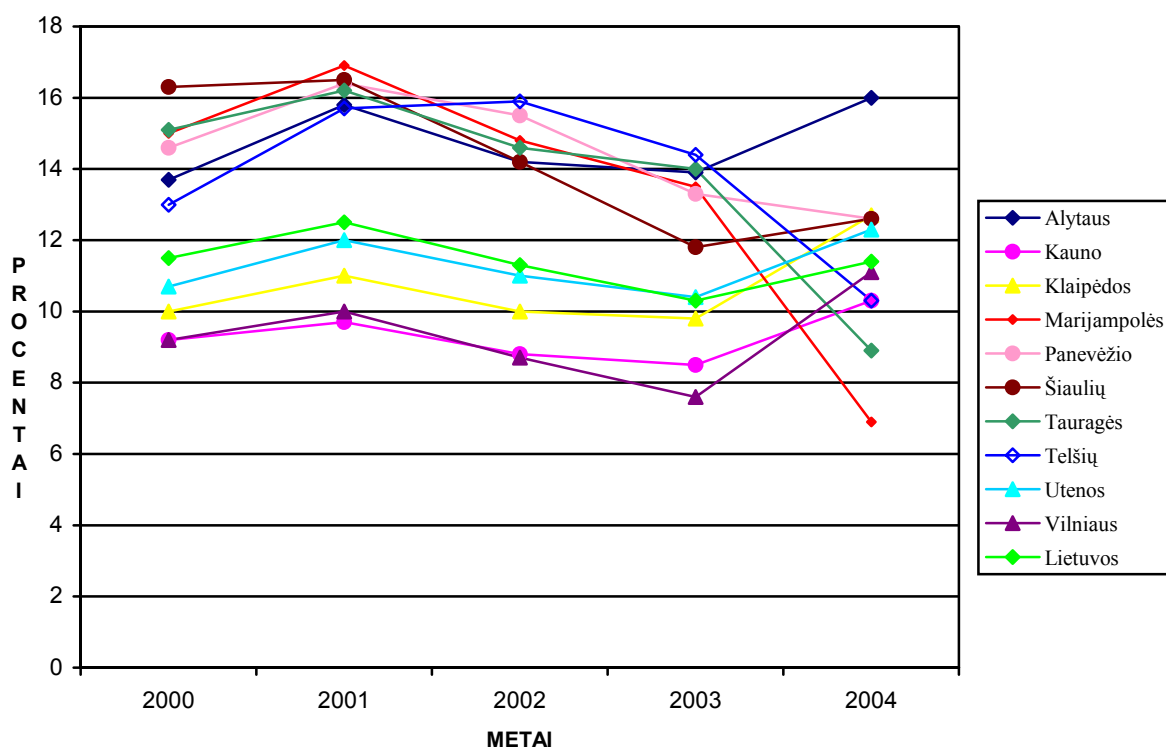
Šaltinis: www.std.lt

Skirtingi regionų ekonomikos augimo tempai sąlygojo žymią nedarbo lygio diferenciaciją, tiesiogiai susietą su ekonomikos augimu vienuose ar ekonomine depresija kituose regionuose. Pažymėtina, kad mažiausias nedarbas yra trijuose didžiausiuose Lietuvos miestuose, kur koncentruojasi stambus kapitalas, vis daugiau kuriama naujų darbo vietų, na o mažieji regionai nukenčia ne tik dėl kvalifikuotų darbuotojų migracijos į kitas ES šalis nares, bet dar ir dėl migracijos ieškant darbo stambesniuose regionuose.

2004 m., palyginus su 1998 m., Lietuvoje ekonominėse veiklose užimtų gyventojų bendras skaičius sumažėjo 3,6 proc., t.y. 53 tūkst. darbuotojų. Užimtumas sumažėjo dviejuose ekonomikos sektoriuose: žemės ūkio- 20,6 proc., pramonės - 12,1 proc.. Statybos ir paslaugų sektoriuose užimtumas padidėjo atitinkamai 17 ir 3,6 proc. Ši tendencija prognozuojama ir ateityje, tačiau dėl žymaus struktūrinių lėšų iš ES paramos fondų antplūdžio prognozuojamas užimtumo pramonės sektoriuje augimas.

4 paveikslas

Nedarbo lygis Lietuvos apskrityse 2000 - 2004m., proc. nuo darbo jėgos

2000 - 2004 m. ekonominėse veiklose užimtų gyventojų skaičius ypač padidėjo Kauno ir Vilniaus apskrityse, atitinkamai 9,7 proc. ir 5,6 proc., o likusiose apskrityse šis rodiklis kito nežymiai, tačiau mažėjimo tendencijos stebimos Klaipėdos, Tauragės ir Panevėžio apskrityse.

Susiklosčiusi demografinė situacija šalyje leidžia prognozuoti, kad 2005 - 2006 metais mažės ekonomiškai aktyviausio amžiaus gyventojų, o tai lems aktyvumo lygio ir darbo jėgos

mažėjimą. Rekordiškai padidėjęs užimtųjų skaičius 2002 metais liudija, kad įmonės išnaudojo turimus darbo jėgos išteklius ir toliau didinti gamybos apimtis bus galima samdant papildomus darbuotojus. Užimtumo didėjimą paskatins ES finansinė parama. Todėl nepaisant aktyvumo lygio smukimo, užimtųjų skaičius didės visą prognozuojamą laikotarpį ir vis labiau prisidės prie gamybos didėjimo.

Dėl augančios darbo jėgos paklausos nedarbo lygis, darbo biržos duomenimis, šalyje mažės nuo 10,8 proc. 2003 metais iki 8,5 proc. 2006 metais. Šis rodiklis prognozuojamu laikotarpiu būtų beveik 0,8 proc. punkto mažesnis, jeigu po gyventojų surašymo nebūtų perskaičiuoti darbo jėgos rodikliai⁴⁶.

Lyginant atskiruose ekonomikos sektoriuose užimtų gyventojų santykinę dalį tarp Lietuvos apskričių pastebimi gana žymūs skirtumai. 2004 m. Tauragės apskrityje 41,7 proc. užimtų gyventojų dirbo žemės ūkyje, o Vilniaus apskrityje – tik 5,1 proc., o šalies vidurkis – 15,9 proc..

Pramonėje užimtų gyventojų santykinės dalies skirtumai tarp apskričių yra mažiau ryškūs. Šis rodiklis 2004 m. didžiausias buvo Panevėžio apskrityje - 26,6 proc., mažiausias – Tauragės apskrityje, t.y., 12,9 proc. Šalies vidurkis - 20,1 proc. Santykinai mažai skyrėsi atskirų apskričių užimtų gyventojų, dirbančių statybos ir paslaugų sektoriuose, dalys. Statybos sektoriuje daugiausiai užimtų gyventojų yra Telšių apskrityje - 13,6 proc., mažiausiai Marijampolės apskrityje - 6,2 proc., o Lietuvos vidurkis - 8,1 proc. Daugiausiai užimtų gyventojų paslaugų sektoriuje dirbo Vilniaus apskrityje 67,1 proc., mažiausiai Tauragės apskrityje 38,3 proc., o respublikos vidurkis- 55,9 proc..

Remiantis aukščiau išdėstytais duomenimis, galima įvertinti regionų struktūrą, respublikos institucijų lygmenyje numatyti jų vystymosi tendencijas, investicijų poreikį, siekiant sumažinti regionų vystymosi netolygumą ir taip įgyvendinti vieną iš pagrindinių ES regioninės politikos prioritetų.

Didžiausi ir greičiausiai augantys skirtumai tarp regionų stebimi, vertinant tiesiogines užsienio investicijas vienam gyventojui, toliau TUI, kurios suskirsto apskritis į investicijoms patrauklius ir nepatrauklius regionus (žr. 7 lentelė; 5 paveikslas). Šalies regionai pagal materialines ir tiesiogines užsienio investicijas aiškiai susiskirsto į tris grupes: Vilniaus ir Klaipėdos apskritis, kur užsienio investicijų apimtys augo sparčiau, nei vidutinės šalyje, Kauno, Panevėžio ir Alytaus apskritis, kur augimas buvo kiek mažesnis nei vidutinis šalyje ir likusios apskritis, kur augimas buvo nedidelis arba netgi, atvirkščiai, mažėjantis. Tiesiogine užsienio investicija laikoma tokia investicija, kurios pagrindu susiformuoja ilgalaikiai santykiai ir

⁴⁶ http://www.finmin.lt/finmin/content/print.jsp?doclocator=/web/stotis_inf.nsf/0/F119C3316AB4DD34C1256CFA0045E141?OpenDocument

interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės. 10 ir daugiau procentų paprastųjų akcijų arba balsų teisių pripažįstama kaip žemutinė riba, nuo kurios tiesioginis užsienio investuotojas turi galimybę dalyvauti tiesioginio investavimo įmonės valdyme, t.y. daryti nemažą įtaką įmonės valdymui.⁴⁷

7 lentelė

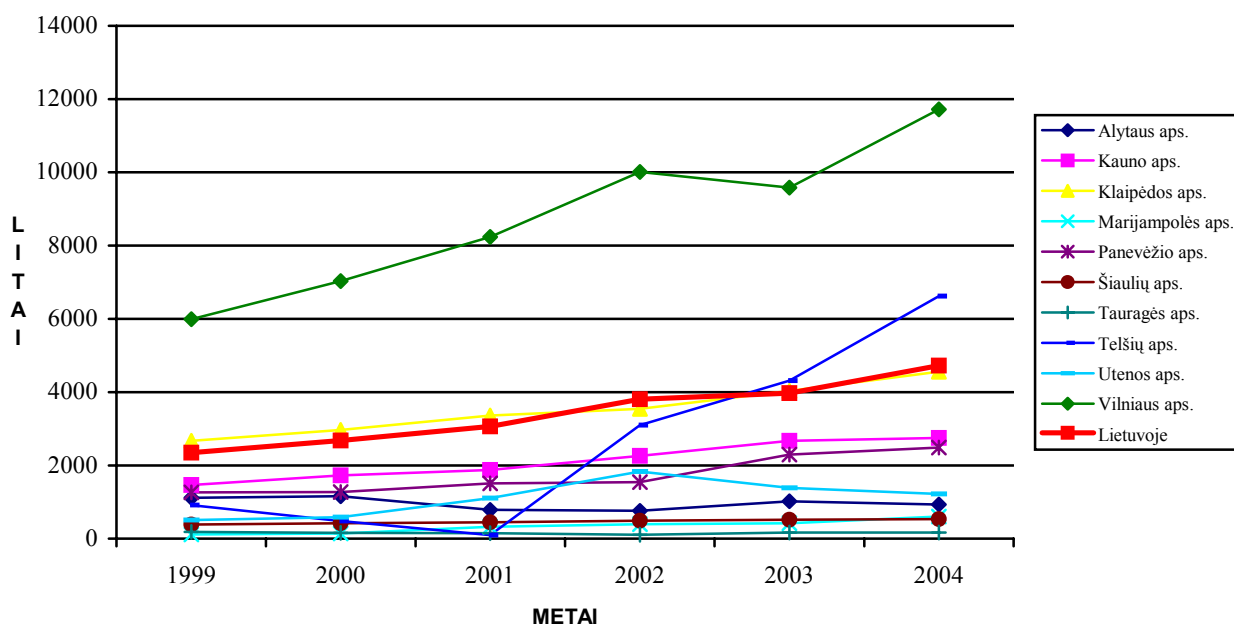
Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui 1999 - 2004 m., Lt.

Apskritis		Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui (Lt)					
		1999 m.	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
1.	Alytaus	1118	1162	784	758	1026	933
2.	Kauno	1471	1725	1874	2260	2675	2751
3.	Klaipėdos	2675	2966	3363	3547	4038	4561
4.	Marijampolės	110	142	325	392	419	604
5.	Panevėžio	1264	1271	1515	1545	2299	2491
6.	Šiaulių	385	419	449	488	514	537
7.	Tauragės	184	160	146	109	170	163
8.	Telšių	920	478	95	3102	4311	6619
9.	Utenos	505	586	1109	1831	1390	1220
10.	Vilniaus	5990	7032	8232	10010	9581	11721
Lietuvoje		2350	2678	3068	3808	3976	4727

Šaltinis: www.std.lt

5 paveikslas

Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui 1999 - 2004 m, Lt

Lietuvos apskrityse egzistuoja ryškūs skirtumai pagal TUI paskirstymą. Daugiausiai TUI vienam gyventojui 1999 - 2004 metais teko Vilniaus apskrityje. Net 71,9 karto mažesnės TUI,

⁴⁷ http://www.vilnius.lt/new/inv_verklas_z.php?&open=280&sub_cat1=322&id=16

negu Vilniaus apskrityje, vienam gyventojui 2004 metais teko Tauragės apskričiai. Šiuo atžvilgiu, tai ypač probleminis regionas. Jeigu toliau bus ta pati tendencija, regiono stagnacija privers dar didesnę dalį gyventojų geresnio pragyvenimo ieškoti kitur. Būtina atkreipti tiek apskritis, tiek vietinių regioninės strategijos kūrėjų dėmesį į galimybes pritraukti užsienio investicijas.

Materialinės investicijos – tai išlaidos pastatams, inžineriniams statiniams, įrengimams, mašinoms, transporto priemonėms įsigyti; statybai ir esamam ilgalaikiam materialiajam turtui atnaujinti (išskyrus paprastąjį remontą). Taip pat priskiriama plėtra, renovacija, rekonstravimas, kuris pratęsia ilgalaikio materialiojo turto naudojimo laiką ar didina gamybinius pajėgumus. Duomenis apie materialines investicijas pateikia visų ekonominės veiklos rūšių ir nuosavybės formų įmonės, įstaigos, organizacijos. Investicijos individualių gyvenamųjų namų statybai apskaičiuojamos ir įvertinamos ekspertiniu būdu. Šis rodiklis vienam gyventojui rodo regiono įmonių veiklos gyvybingumą ir gebėjimą investuoti bei kurti darbo vietas.⁴⁸

Materialinių investicijų, toliau MI, tenkančių vienam gyventojui, suma apskrityse skiriasi. Tauragėje 1999 m. MI mažesnės negu Vilniuje net iki 11 kartų, tačiau, nors ir Tauragės MI vienam gyventojui 2003 m. mažiausios, bet atotrūkis sudaro jau 4 kartus. Daugiausiai MI vienam gyventojui per 1999 - 2003 m. laikotarpį teko Vilniaus, Telšių, Klaipėdos, apskrityse, mažiausiai - Tauragės apskričiai (žr. 8 lentelė; 6 paveikslas).

8 lentelė

Materialinės investicijos vienam gyventojui Lietuvos apskrityse 1999 - 2003 m.

Apskritys		Materialinės investicijos vienam gyventojui (Lt)				
		1999 m.	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.
1.	Alytaus	1368	1104	1072	1484	1880
2.	Kauno	1480	1987	1819	2106	2142
3.	Klaipėdos	1774	2189	2710	2613	2431
4.	Marijampolės	772	730	776	1294	1403
5.	Panevėžio	1301	1205	1498	1703	1926
6.	Šiaulių	790	830	850	1239	1212
7.	Tauragės	265	413	678	914	1036
8.	Telšių	2783	1787	1352	1992	2604
9.	Utenos	1416	1004	1171	1387	1571
10.	Vilniaus	2917	3045	4303	3823	3955
11.	Lietuvoje	1790	1873	2247	2342	2512

Šaltinis: www.std.lt

Lietuvos regionų patrauklumas tiek užsienio, tiek vietinėms investicijoms yra labai nevienodas, dėl ko didėja BVP vienam gyventojui bei užimtumo skirtumai tarp regionų.

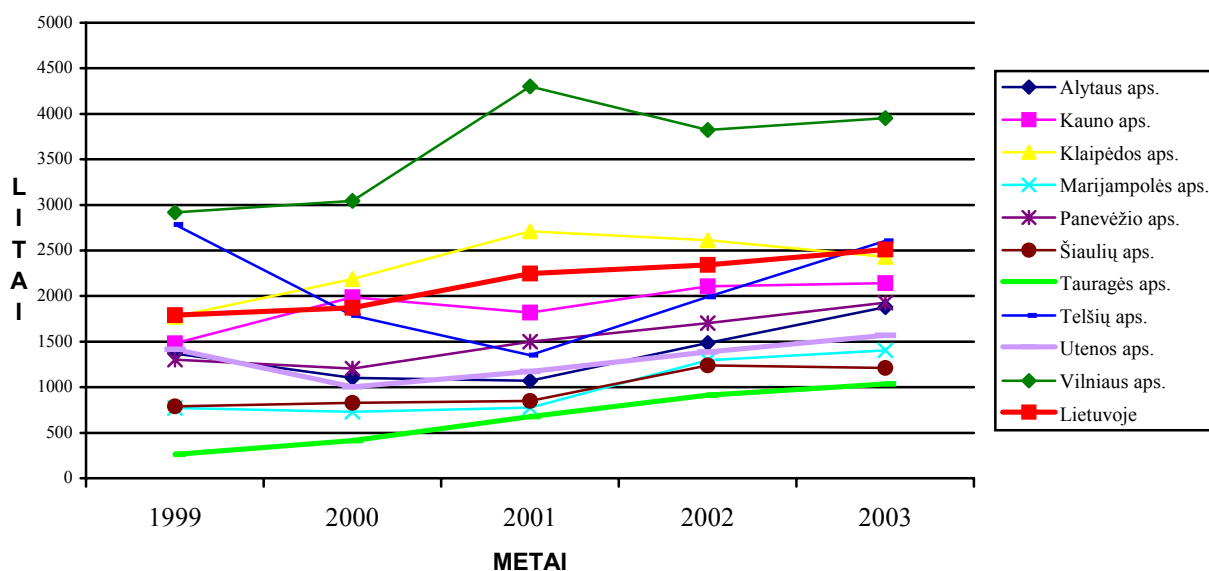
Ieškant užsienio investicijų, būtina skatinti ir Lietuvos verslininkus investuoti tėvynėje, būtina išplėsti ir sutelkti valstybės paramą problemiškiems regionams ne tik suteikiant verslo

⁴⁸ http://www.vilnius.lt/new/inv_verslas_z.php?&open=280&sub_cat1=322&id=16

projektams lengvatines paskolas ar paskolų garantijas, atleidžiant nuo mokesčių, bet ir taikant struktūrinius plėtros reguliavimo svirtus, tokius kaip regioniniai mokesčių tarifai ir pan. Probleminiais pripažintiems regionams būtina ieškoti ne tik Vyriausybės, bet ir tarptautinės paramos.

6 paveikslas

Materialinės investicijos vienam gyventojui Lietuvos apskrityse 1999 - 2003 m.

3.7. Regioninės politikos įgyvendinimas Lietuvoje

Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategija parengta vykdant Vyriausybės 2004 m. balandžio 8 d. nutarimą Nr. 398 "Dėl komisijos sudarymo". Strategijoje siūloma laikotarpiu iki 2013 m. plėtoti tuos žemo gyvenimo lygio teritorijų apsuptus regioninius centrus, kurie, turėdami ekonominę potencialą bei infrastruktūrą, gali atlikti regioninių augimo centrų funkcijas - tai Alytus, Marijampolė, Utena, Tauragė ir Telšiai su aplink šiuos centrus esančiomis integruotomis teritorijomis. Tolimesnis svarbus žingsnis būtų parengti individualių, konkrečiais projektais pagrįstų plėtros priemonių paketus kiekvienai Lietuvos plėtotinai vietai - tiek kaimiškoms vietovėms ar didmiesčiams, regioninės reikšmės augimo centrams ar socialiai plėtotinoms teritorijoms. Individualizuotos sektorių ministerijų įgyvendinamos priemonės turi atsirasti pagrindiniame nacionalinės regioninės politikos dokumente - Valstybinėje regionų ekonominio socialinio išsivystymo skirtumų mažinimo programoje.⁴⁹

3.8. Dokumentacijos Europos Sąjungos paramai regionuose gauti rengimas

Igyvendinant LR regionų plėtros programą ir jos įgyvendinimo priemones 2003 - 2005 m., pagal vidaus reikalų ministro 2003 m. birželio 2 d. įsakymu Nr. 1V-197 patvirtintus Finansinės

⁴⁹ <http://www.vrm.lt/index.php?id=533>

pagalbos, teikiamos regionams, teikimo kriterijus bei finansinės pagalbos teikimo taisyklės, Vidaus reikalų ministerija teikė paramą regionams ir savivaldybėms, rengiantiems projektus (projektinius pasiūlymus), ES struktūrinių ir stojimo fondų paramai gauti. Remiantis nustatytais kriterijais prioritetas gauti finansinę pagalbą buvo teikiamas savivaldybėms, kurios atitiko Probleminių teritorijų išskyrimo kriterijus, nustatytus LRV 2003 m. balandžio 8 d. nutarimu Nr. 428.

Vidaus reikalų ministerijos Regioninės politikos departamentui savivaldybės ir apskritys (išskyrus Birštono ir Klaipėdos rajono savivaldybes) pateikė 375 projektų santraukas projektinės dokumentacijos ES struktūrinių ir stojimo fondų paramai gauti parengimui. Svarbiausi prioritetai projektai, remiantis regionų plėtros planuose išskirtomis priemonėmis, buvo teikiami ekspertams parengti projektinę dokumentaciją. Iš pateiktų 375 projektinių pasiūlymų tolesnei paraiškos rengimo eigai buvo atrinkti 145 pasiūlymai (6 lentelė). 2004 m. parengti 5 energetiniai auditai su užpildytais projektinėmis paraiškomis bei 3 investiciniai projektai (galimybių analizės), 2 galimybių studijos.

Pateiktų projektų sumine išraiška net 57 proc. daugiau, negu skiriama lėšų struktūrinei paramai gauti iki 2006 metų (preliminarūs finansų ministerijos duomenys). Ypač aktyvios projektų teikėjos yra stambesnės verslo įmonės, kurių finansiniai pajėgumai leidžia investuoti lėšas į projekto parengimą.

9 lentelė

Parengtų paraiškų apskrityse skaičius pagal Lietuvos 2004 - 2006 m. BPD priemones

	Alytaus	Kauno	Klai- pėdos	Mari- jam- polės	Pane- vėžio	Šiaulių	Taura- gės	Tel- šių	Ute- nos	Vil- niaus	Viso
1.1. priemonė. Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimas	3	5	2	4	4	1	3	5	1	5	33
1.2. priemonė. Energijos teikimo stabilumo, prieinamumo ir didesnio energetikos efektyvumo užtikrinimas	4	7	4	6	8	8	4	3	2	7	53
1.3. priemonė. Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija.					2	4			1	4	11
1.4. priemonė. Sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimas ir modernizavimas		1				1				1	3
1.5. priemonė. Darbo rinkos, švietimo, profesinio mokymo, tyrimų ir studijų įstaigų bei socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra (papildanti ESF remiamas priemonės)	1		2		1	1	1		2	1	9
3.2. priemonė. Verslo aplinkos gerinimas										1	1
3.3. priemonė. Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra						2		1			3
3.4. priemonė. Viešoji turizmo infrastruktūra ir paslaugos	6	1	5	3	4	1	3	1	4	2	30
4.4. priemonė. Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas	2										2
Iš viso:	16	14	13	13	19	18	11	10	10	21	145

Nuo Lietuvos 2004 - 2005 m. bendrojo programavimo dokumento (toliau - BPD), kuris apibrėžia, kaip ir kur bus panaudotos ES lėšos, įgyvendinimo pradžios (2004 m. II ketv.) buvo gauta 2771 paraiška, kurių prašomos paramos suma - 5 mlrd. 232,898 mln.Lt. Iš šių paraiškų buvo atrinktos 544 dėl 1 mlrd. 297,150 mln.Lt.. Per visą laikotarpį buvo pasirašytos 380 projektų įgyvendinimo sutartys dėl 830,208 mln.Lt. Paramos skyrimo sutartys su kitais 164 pareiškėjais dar derinamos ir bus pasirašytos artimiausiu metu. Nuo BPD įgyvendinimo pradžios projektų įgyvendinimui išmokėta 79,676 mln.Lt. Pagal BPD išskirtas prioritetas ES struktūrinių fondų paramos teikimo sritis nuo dokumento įgyvendinimo pradžios daugiausia lėšų skirta pagal Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtros prioriteto priemones – 413,635 mln.Lt (pasirašytos 157 sutartys). Didžiausias paramos lėšų poreikis Lietuvos apskrityse buvo pagal transporto priemonę, kurios tikslas – sukurti šiuolaikišką transporto sistemą, atitinkančią ES valstybių narių - senbuvų lygį (pvz. remiamas žvyrkelių asfaltavimas, geležinkelių rekonstravimas) ir energetikos srities priemonę, pagal kurią siekiama užtikrinti energijos tiekimo stabilumą (pvz. parama teikiama katilinių atnaujinimui ar pastatų apšiltinimui)⁵⁰.

3.9. Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijos analizė

Valstybės ilgalaikėje raidos strategijoje⁵¹ numatyta iki 2015 metų Lietuvoje sukurti gerovės valstybę, kurioje būtų žemas nedarbo lygis, didelė darbo kaina, tvirtos socialinės garantijos, minimalus skurstančių šeimų skaičius ir aukštas socialinės sanglaudos lygis. BVP didėjimas ir dėl to didėjančios nacionalinio biudžeto pajamos, ES struktūrinių fondų teikiamos finansinės galimybės sudaro sąlygas kryptingai panaudoti šiuos papildomus finansinius išteklius ir kitas plėtros priemones teritorinės ekonominės plėtros dermei, kartu ir teritorinei socialinei sanglaudai tarp Lietuvos regionų bei juose didinti. Lietuvoje regionai (apskritys) pasižymi nedidėjančia teritorine socialine sanglauda. Todėl iki 2013 metų pagrindinė regioninės politikos kryptis – didinti teritorinę socialinę sanglaudą tarp regionų nedidinant teritorinės socialinės ir ekonominės diferenciacijos regionuose.

Šioje strategijoje konstatuojami faktai, remiantis tyrimų duomenimis, kaip netolygiai vystosi Lietuvos regionai, kad didžiausią išsivystymą pagal mano anksčiau minėtus rodiklius yra pasiekusi Vilniaus apskritis, taip pat nurodomi atsiliekančiųjų apskričių, tokių, kaip Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos patrauklumą ribojantys veiksniai.

Trečioje analizuojamo dokumento dalyje pateikiamas strateginis tikslas- pasiekti, kad nė vienoje Lietuvos apskrityje vidutinis gyvenimo standartas, apskaičiuotas pagal samdomojo darbo

⁵⁰ <http://www.nrda.lt>

⁵¹ <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=256343&Condition2=>

pajamas vienam namų ūkio nariui per metus, nebūtų žemesnis nei 75 procentai samdomojo darbo pajamų vienam namų ūkio nariui per metus šalyje, kad nedarbo lygis nebūtų daugiau kaip 35 procentais aukštesnis už vidutinį šalies nedarbo lygį. Šioje dalyje apibrėžiami uždaviniai, reikalingi tikslui pasiekti ir įgyvendinimo priemonės. Tai susiję su naujų technologijų diegimu, infrastruktūros plėtojimu, žmogiškųjų išteklių kvalifikacija ir administraciniais gebėjimais.

Labai svarbu, kad šiame dokumente buvo įvardintos probleminės apskritys Lietuvoje, kad bus vykdomas regionų vystymosi stebėjimas, tačiau, mano manymu, pasiliko nuostata „regiono vystymas- paties regiono reikalas“. Vadinas, kuo problematiškesnis regionas, tuo sunkiau pritraukti investicijas, paruošti projektus lėšoms iš ES struktūrinių fondų gauti. Konstatuojama, kad „BVP skirtumai tarp tam tikrų regionų turi tendenciją didėti“, tai reiškia, kad prognozuojamas dar didesnis atotrūkis tarp išsivysčiusių ir silpnai besivystančių regionų.

Kadangi verslui yra naudingiau koncentruotis turtingesniuose šalies regionuose, kur išvystyta infrastruktūra ir susitelkusi kvalifikuota darbo jėga, įvairių regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumai negali būti pašalinti be nuoseklios valstybės vykdomos politikos. To aš pasigedau regioninės politikos strategijoje.

Prisitaikyti prie ES struktūrinės politikos reikalavimų nėra lengva, nes mūsų šalies regioninė politika dar tik kuriama. ES šalių patirtis parodė, kad dalyvavimas struktūrinėje politikoje dar neužtikrina sėkmingos socialinės ir ekonominės plėtros. Geriausių rezultatų pasiekė tos valstybės, kurios turėjo savą plėtros strategiją ir ES skiriamą paramą naudojo būtent jai įgyvendinti.

Lietuvos Respublika yra atsakinga už vidinės regioninės politikos formavimą ir jos įgyvendinimo koordinavimą. Valstybė turėtų užtikrinti, kad ES paramos lėšų panaudojimas Lietuvoje dar labiau nedidintų vidinių šalies išsivystymo netolygumų.

Pastaraisiais metais daug kalbama ir rašoma apie regioninę plėtrą, regioninę politiką, tenka konstatuoti, kad Lietuvos regionai vis daugiau skursta ir tolsta nuo didžiųjų miestų. Lietuvos pareigūnams viena svarbiausių užduočių, manyčiau, „probleminių“ regionų oficialus išskyrimas, kas jau padaryta regionų vystymo strategijoje iki 2013 metų. Tuos regionus, kurie yra smarkiausiai nukrypę nuo vidutinio lygio, įstatymiškai įvardinti „probleminiais“ regionais, todėl bus galima sukurti specialų „gydymą“ būtent toms vietovėms.

Įdomu tai, kaip regionų perspektyvą mato VRM Regioninės politikos departamento direktorė Gailė Dagilinė. Pasak jos, skirstant Europos Sąjungos paramos regionams lėšas, būtų svarbu Lietuvoje išskirti penkis centrus, kuriems pirmiausia skirtina ES parama: Utena, Alytus, Marijampolė, Tauragė ir Telšiai. Skirstyti Lietuvą tik į du centrinius poliūs – Vilnių ir Klaipėdą - būtų pernelyg rizikinga, nes šie du didmiesčiai gali būti nepajėgūs ant savo pečių išlaikyti visą

Lietuvos ekonomiką. Tai parodė ir Airijos pavyzdys. Ši šalis buvo padalinta į du regionus – Dubliną ir Korką, tačiau vystantis šaliai šis modelis nepasiteisino.⁵²

Taip pat yra nuomonių, kad Lietuvoje regionų centrų turėtų būti daugiau nei penki – apie dvylika, kad būtų galima „asmeniškiau“ dirbti su probleminiais regionais, ir pinigai vėl neatsidurtų keliuose centruose.

Vieningos nuomonės šiuo klausimu dar nerasta, tačiau svarbus tas faktas, kad yra galvojama, kaip pagerinti valdymo politiką ir padėti regionams pasivyti sparčiausiai augantį Vilnių.

⁵² <http://www.laimaandrikiene.lt/lt/main/news?ID=31>

IŠVADOS

Apibendrinant atliktą tyrimą apie ES regioninę politiką, jos įgyvendinimo mechanizmus ir finansines priemones, trumpai apibūdinus ES 25 valstybes nares bei joms būdingus regioninės politikos aspektus, supažindinus su Lietuvoje vykdoma ES regionine politika, daromos šios išvados:

1. ES regioninės politikos tikslas- nuosekliai mažinti regionų socialinius ir ekonominius skirtumus ir skatinti tolygią visos ES raidą. Regioninė politika glaudžiai siejama su ES struktūrine politika, todėl yra vykdoma, taikant struktūrinei politikai būdingus principus, uždavinius ir taisykles. Investicijos nukreipiamos į pagrindinius ūkio augimo veiksnius. ES fondų lėšos yra įsisavinamos per projektus, kurie atitinka programos turinį bei EK patvirtintame šalies BPD keliamus tikslus.

2. Regioninę politiką vykdo ne tik ES , teikdama struktūrinę paramą regionams, bet ir nacionalinės vyriausybės, siekdamos tinkamai paskirstyti lėšas projektų įgyvendinimui atskiruose teritoriniuose vienetuose, taip užkirsdamos kelią tolimesniam išsivystymo skirtumų augimui. Tai reiškia, kad nacionalinės vyriausybės kompetencija yra spręsti vidaus problemas, nustatyti prioritetus, patvirtinti strategiją, susijusią su jos regionais. ES, įvertinusi šalies ir regionų ekonominio vystymo strategiją , nustato teikiamos paramos dydį. ES struktūrinių fondų lėšos skiriamos regionams. Lietuva yra vienas iš NUTS II regionų, kurio BVP vienam gyventojui nesiekia 75 proc. ES vidurkio.

3. ES regioninė politika vykdoma per pagrindinius ES struktūrinius fondus- Europos regioninės plėtros fondą (ERPF), kuris pagal skiriamas lėšas dominuoja visose ES šalyse narėse, ; Europos socialinį fondą (ESF), kurio prioritetas- finansuoti projektus tuose regionuose, kur svarbu skatinti užimtumą; Žuvininkystės orientavimo finansinį instrumentą bei Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo orientavimo dalį .

4. ES regioninės ir struktūrinės politikos veiksmingumas pasiekiamas, kadangi ji vykdoma vadovaujantis iš anksto parengtomis gairėmis, tikslai nubrėžiami tam tikram laikotarpiui, taip vadinamai finansinei perspektyvai, nustatant ES vystymosi prioritetus. Lėšos skiriamos valstybėms narėms jų teritorijoje vykdomų projektų finansavimui pagal ES finansinės perspektyvos tikslus.

5. Remiantis išanalizuota informacija apie ES regioninę politiką, galima teigti, kad dar ilgą laiką ši politika užims svarbų vaidmenį ES lygmenyje, kadangi tiek ES Parlamentas, tiek ES Komisija laiko ją viena prioritetinių sričių ir finansinėje perspektyvoje iki 2013 m. siekia padidinti skiriamų lėšų kiekį dabar ES sudarančių 254 ypač skirtingų regionų tolygiam vystymui užtikrinti.

5. Įvertinant ES senbuovėse šalyse ir naujai įstojusiose valstybėse teikiamus prioritetus, galima pažymėti, kad 15-ka senųjų valstybių narių ES paramos lėšas dažniausiai naudoja antrojo ir trečiojo tikslų projektams įgyvendinti, kadangi daugumos šiose šalyse esančių regionų BVP lygus ES vidurkiui, arba yra aukštesnis, taigi jos nepatenka į ES pirmojo tikslo remiamų šalių zoną. Naujai įstojusių dešimties šalių ekonomika silpnesnė, negu išsivysčiusių senųjų valstybių narių, taigi ES regioninės ir struktūrinės politikos prioritetą šioms šalims- pirmasis tikslas- siekti, kad šalies BVP pasiektų bent 75 proc. ES vidurkio.

6. Lietuvos regioninė politika gali būti vertinama dviem aspektais: kaip ES struktūrinės politikos dalis ir kaip nacionalinė regioninė politika, kurios pagrindinis tikslas yra regionų diferenciacijos mažinimas šalies viduje. ES valdininkai pagal esančią regionų klasifikavimo sistemą Lietuvą vertina kaip vieną regioną, kuriam nukreipiama struktūrinių fondų parama, taigi svarbiausias vaidmuo tenka Lietuvos valdininkams, kaip objektyviai, neiššaukiant regionų išsivystymo skirtumų, orientuoti šaliai tenkančią paramą.

7. ES struktūrinių fondų paramos valdymo ir administravimo sistema Lietuvoje centralizuota, nes buvo parengtas vienas BPD. Struktūrinių fondų valdymui ir administravimui, taip pat politikos įgyvendinimui pasirinkta centrinio valdymo institucinė sistema.

8. Pagal keturis pagrindinius ekonominius kriterijus- BVP 1 gyventojui, nedarbo lygį, materialines investicijas ir tiesiogines užsienio investicijas, išanalizavus padėtį 1999-2003 m. dešimtyje Lietuvos regionų, stebimi aiškūs išsivystymo tarp regionų (apskričių) skirtumai. Labiausiai išsivystęs regionas- tai Vilniaus apskritis, o silpniausiai- Tauragės apskritis. Taigi, Lietuvos nacionalinės regioninės politikos esmė- taip įgyvendinti ES regioninę politiką, kad būtų išlyginti vidiniai regionų išsivystymo netolygumai, kad jie toliau nedidėtų. Tai nereiškia, kad labiausiai išvystytų regionų plėtra sustos, tačiau ekonomiškai silpniausi regionai turi vystytis sparčiau, kad priartėtų prie labiausiai išsivysčiusių.

9. Labai svarbus dokumentas- tai Lietuvos regioninės politikos iki 2013 m. strategijos analizė. Šiame dokumente apibrėžtos probleminės, atsiliekančios apskritys, ir jų patrauklumą ribojantys veiksniai. Prie tokių priskiriamos Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos apskritys. Vadinasi, tikėtina, kad iki 2013 metų šias apskritys pasieks ženklesnė ES paramos dalis, o Lietuvos Vyriausybė skirs išskirtinį dėmesį jų ekonominės gerovės kėlimui.

REKOMENDACIJOS

1. Lietuvos Respublikos administracinis - teritorinis suskirstymas jau nusistovėjo, todėl LR Vyriausybė neturėtų jo keisti, kadangi bet koks teritorijų pertvarkymas reikalauja daug papildomų išlaidų bei sunkiai adaptuojamasi prie naujos struktūros. Tai ypač svarbu, planuojant programavimo prioritetus pagal BPD bei rengiant projektus ES struktūrinei paramai gauti.

2. ES regioninės politikos funkcionieriai Lietuvą vertina kaip vieną regioną, reiškia, Lietuvos Respublikos vidaus regionai ir jų problemos - respublikinių institucijų reikalas. Šiame darbe konstatuota, kaip netolygiai išsivystę Lietuvos apskritys (regionai), todėl rekomenduotina nukreipti Vyriausybės dėmesį į regionus, kurie priskirti prie probleminių, kad ten skatinti gyventojų verslumą, kuriant įmones. Šių regionų darbuotojų, verslininkų ir valdininkų mokymui taip pat būtina skirti didelį dėmesį, siekiant išspręsti žinių stokos ir kvalifikacijos problemas.

3. Labai svarbus faktorius - ES paramos lėšos turi nedidinti jau ir taip ryškaus Lietuvos regionų išsivystymo netolygumų. Regioninė dimensija turėtų būti atspindėta šalies BPD, įvardinti skirtumai ir problemos, po to juos integruojant į šalies plėtros strategiją. Rekomenduotina, kad kiekvienas Lietuvos regionas ruoštų regiono raidos strategiją iki 2013 metų, atsižvelgiant į ES finansinės perspektyvos prioritetus, numatytų įgyvendintinų projektų būtinumą, ES paramos lėšų ir papildomo finansavimo poreikį bei pateiktų savo regiono viziją, tokiu būdu ruošiant naują BPD respublikos institucijose kiltų mažiau problemų dėl bendros respublikos strategijos rengimo.

4. Siekiant pagerinti probleminių regionų patrauklumą, taip pat tų regionų gyventojų pragyvenimo lygį, būtina skatinti regionų patrauklumą investuotojams. Vienas iš būdų pritraukti investicijas į probleminius regionus - tai mokesčių politikos regionuose keitimas. Kuo problemiškesnis regionas, tuo mokesčių skalė turėtų būti žemesnė. Ši mano rekomendacija reikalauja detalaus tyrimo, kaip dviejų pagrindinių mokesčių, t.y. gyventojų pajamų ir įmonių pelno, mažinimas probleminiuose regionuose įtakotų regionų ir respublikos mokesčių politiką.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija.- Vilnius, 1992 m. lapkričio 6 d., 46 str.
2. CORRIGENDUM TO: Council Regulation (EC) No 1260/1999 of 21 June 1999 laying down general provisions on the Structural Funds // http://www.europa.eu.int/servlet/portail/RenderServlet?search=DocNumber&lg=en&nb_docs=25&domain=Legislation&coll=&in_force=NO&an_doc=1999&nu_doc=1260&type_doc=Legislation; prisijungimo laikas: 2005-06-14.
3. Council Regulation (EC) No 1263/1999 of 21 June 1999 on the Financial Instrument for Fisheries Guidance // http://www.europa.eu.int/servlet/portail/RenderServlet?search=DocNumber&lg=en&nb_docs=25&domain=Legislation&coll=&in_force=NO&an_doc=1999&nu_doc=1263&type_doc=Legislation; prisijungimo laikas: 2005-06-18.
4. Council Regulation (EC) No 1264/1999 of 21 June 1999 amending Regulation (EC) No 1164/94 establishing a Cohesion Fund // http://www.europa.eu.int/servlet/portail/RenderServlet?search=DocNumber&lg=en&nb_docs=25&domain=Legislation&coll=&in_force=NO&an_doc=1999&nu_doc=1264&type_doc=Legislation; prisijungimo laikas: 2005-06-15.
5. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 31 d. nutarimo Nr. 649 „Dėl atsakomybės už Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos įgyvendinimą Lietuvoje pasiskirstymo tarp valstybės institucijų“ pakeitimo // Valstybės žinios. 2003, Nr. 88-3999.
6. Komisijos Komunikatas valstybėms narėms nustatantis gaires Bendrijos iniciatyvai dėl transeuropinio bendradarbiavimo, skirto skatinti darnią ir subalansuotą Europos teritorijos plėtrą INTERREG III // OL L. 2004, Nr. 226/02.
7. Leitlinien für die Gemeinschaftsinitiative INTERREG im Zeitraum 2000-2006 // http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/guidelines/index_de.htm; prisijungta 2004-11-02.
8. Lietuvos 2004-2006 metų bendrasis programavimo dokumentas. Vilnius, 2004 m. rugpjūčio 2 d.// <http://www.ivpk.lt/fondai/bpd/bpd.doc>; prisijungta 2005-06-12.
9. Lietuvos Respublikos Regioninės plėtros įstatymas, nauja redakcija // Valstybės žinios. 2002, Nr. 123-5558.
10. Lietuvos Respublikos Teritorijų planavimo įstatymas, nauja redakcija // Valstybės žinios. 2004, Nr. 21-617.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 25 d. nutarimas Nr. 902 „Dėl Lietuvos regioninės politikos metmenų“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 66-1922.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gegužės 06 d. nutarimas Nr. 538 „Dėl priemonių Lietuvos regioninės politikos metmenims įgyvendinti“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 41-1290.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 31 d. nutarimas Nr. 649 „Dėl Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų administravimo Lietuvoje“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 48-1676.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 23 d. nutarimas Nr. 575 „Dėl Lietuvos regioninės politikos iki 2013 m. strategijos“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 66-2370.

15. [Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl regioninės politikos iki 2013 metų strategijos“](#) // Valstybės žinios. 2005, Nr. 66-2370.
16. Regulation (EC) No 1783/1999 of the European Parliament and of the Council of 12 June 1999 on the European Regional Development Fund // http://www.europa.eu.int/servlet/portail/RenderServlet?search=DocNumber&lg=en&nb_docs=25&domain=Legislation&coll=&in_force=NO&an_doc=1999&nu_doc=1783&type_doc=Legislation; prisijungimo laikas: 2005-06- 15.
17. Sutartis dėl Konstitucijos Europai. Briuselis, 2004 m. rugpjūčio 6 d., 3 skirsnis.
18. Tarybos 1988 m. birželio 24 d. reglamentas (EEC) Nr. 2052/88 „Dėl struktūrinių fondų užduočių, veiksmingumo ir jų veiklos koordinavimo tarpusavyje ir su Europos investicijų banko operacijomis bei kitomis veikiančiomis finansų institucijomis“// <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps9?Condition=106367>; prisijungimo laikas: 2005-06-19.
19. Abramavičius A., Stankaitis R., Petkevičius A. Regioninė politika periferiniam regionui: tendencijos ir galimybės.-Vilnius: Firidas, 2003. P.59.
20. Agenda 2000. Commission Opinion on Lithuania’s Application for Membership of the European Union.- DOC/97/15. – Brussels, 15th July 1997. – P. 76.
21. Agintas R., Lietuvai žadamas pinigų antplūdis // Lietuvos žinios. – 2001 m. gruodžio 3. – Nr.282. P.2.
22. Allen D. Cohesion and Structural Adjustment // Wallace H., Wallace W (eds.) Policy Making in the European Union. - Oxford University Press, 1996. P. 228.
23. Astrauskas A. Nacionalinės regioninės politikos formavimas ir įgyvendinimas Lietuvoje // http://smc.logincee.org/lib_upload/20050419_{1AB112A0-56D0-4A6E-B5AA-E63F29FC4F25}.pps; prisijungta 2005-06-20.
24. Brožaitis H., Linartas R., Nakrošis V., Petkevičius A. Europos Sąjungos regioninės politikos pasėkmių įvertinimas Lietuvos viešajai administracijai.- Vilnius: Nacionalinė regionų plėtros agentūra, 2002. P. 115.
25. Darbas regionų labui.-Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2004. P.32.
26. Decand G. The Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS): Seminar on regional statistics. - Baden/Wienna, March 05-08, 1996.
27. Dumčius R., Šiupšinskas S. Lietuvos savivaldos institucijų pasiruošimo dalyvauti ES regioninėje politikoje tyrimas. –Vilnius, 2003. P. 12.
28. European Integration, Regional Policy, and Growth.-The World Bank., 2002. P.3-11.
29. Europos komisijos narės atsakingos už Europos Sąjungos finansinį programavimą ir biudžetą Dalios Grybauskaitės pranešimas diskusijoje ES finansinė perspektyva 2007-2013 metais // http://www3.lrs.lt/pls/inter/w3_viever.printVersion?p_int_tekst_id=40977 .
30. Europos lėšos ir patirtis – šansas kiekvienam regionui.-Vilnius: Europos komitetas prie LR vyriausybės, 2000 . P.10.

31. Europos Sąjunga: Struktūriniai fondai ir regioninė politika.- Vilnius: Pradai, 1999. P. 43.
32. Europos Sąjunga iš arčiau // Dėstytojų rengimo programos dalyvių straipsnių rinktinė.- Vilnius, 2000. P. 80-96.
33. Gričius. A., Nakrošis V. Lietuvos administracinis ir politinis prisitaikymas prie Europos Sąjungos . Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: pasiekimai ir problemos. – Vilnius: EISC, 2000. P.52.
34. Ilgalaikė Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros strategija. Regionų ekonomikos plėtros strategija iki 2015 metų.- Kaunas: VšĮ Lietuvos regioninių tyrimų institutas, 2002. P. 17.
35. Institucinės atsakomybės pasiskirstymo už ES struktūrinių fondų paramos įgyvendinimą Lietuvos koncepcija.-Vilnius : LR VRM Regionų plėtros departamentas, 2001.
36. Karbauskis V. Provincija Europos Sąjungoje turės keistis // <http://europa.eu.int/comm/eurostat>; prisijungta 2005-04-15.
37. Klausimai Europos Parlamente. Atsakymai į klausimus: paskirtoji Komisijos narė Danuta Hubner (regioninė politika) // <http://europa.eu.int/comm/DV/539133LT.doc>; prisijungta 2005-05-12.
38. Lietuva į ES: regioninė politika ES ir Lietuvoje.- Vilnius: Europos komitetas prie LRV, 2001. P. 4.
39. Lietuva- tarp skurdžiausių ES valstybių // [http://www.omni.lt?i\\$9359_16007\\$z_234944](http://www.omni.lt?i9359_16007z_234944); prisijungta 2005-07-02.
40. Lietuvos apskritys. Socialinė ir ekonominė raida.- Vilnius: Statistikos departamentas, 2004.
41. Lietuvos regioninė politika ir teritorinės sandaros tobulinimas.-Vilnius: Konferencijos medžiaga, 2004. P. 37.
42. Lietuvos savivaldybių galimybės pasinaudoti tarptautiniais fondais ir programomis. – Vilnius: Lietuvos savivaldybių asociacija, 2000. P. 9.
43. Lindberg L.N. Political Integration: Definitions and Hypothesis // Nelsen B., Stubb A. The European Union. Reading on the Theory and Practice of European Integration. – 2nd.-Macmillan, 1998. P. 148.
44. Maniokas K., Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: Būklės, perspektyvų ir pasekmių studija. – Vilnius: EISC, 1997. P. 304.
45. Maniokas K. Regioninė politika Lietuvoje // Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje. Jungtinių Tautų Vystymo Programa. – Vilnius, 2000. P. 20.
46. Nakrošis V. Administraciniai gebėjimai valdyti Europos reikalus: Vidurio ir Rytų Europos šalių patirtis // Viešasis administravimas Lietuvoje: profesionalumo ir efektyvumo paieškos/ Metinės konferencijos tekstai. - Kaunas: Naujasis lankas, 1999. P. 37.
47. Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas.- Vilnius: Eugrimas, 2003. P.54-57.

48. Partnerystė sisteminiam regionų plėtros specialistų rengimui // PASTRE. ES regioninė plėtros politika, /LT/02/B/F/PP-137012.
49. Rastauskaitė J. Europos Sąjungos regioninė politika // Europos Sąjunga iš arčiau: Dėstytojų rengimo programos dalyvių straipsnių rinktinė. – Vilnius: HAUS, Suomijos viešojo administravimo institutas, 2000. P. 81.
50. Regionale Pro-Kopf-Aufschusselung des BIP, Prozent des EU-25 Mittelwerts // <http://europa.eu.int/comm/eurostat>; prisijungta 2005-04-15.
51. Regioninė politika- raktas į ES ateitį // <http://www.elections2004.eu.int/highlights/lt/809.html> ; prisijungta 2005-05-15.
52. Regioninė strategija. Partnerystė sisteminiam regionų plėtros specialistų rengimui- PASTRE // http://www.ktc.lt/projects/pastre/img/PASTRE_2.ppt ; prisijungta 2005-07-05.
53. Rimkevičienė A., Damašienė V. Regioninės politikos strategijų analizė ir vertinimas // <http://www.siauliai.lt/siauliai/miestas/strateginis/monitoringas.doc>; prisijungta 2005-06-27.
54. Sanglauda po 2007 m. Europos Komisijos siūlomi teisės aktai dėl sanglaudos politikos reformos (2007-2013 m. laikotarpiui)// Europos Komisija, 2005 m.
55. Savivaldybės, regionai, regioninė politika Lietuvoje.- Vilnius: Lietuvos savivaldybių asociacija, 2003. P. 29-31.
56. Social and Economic Cohesion, Agenda 2000 (Volume I, Part One: Policies of the Union) // <http://europa.eu.int/comm/dg1a/agenda2000/en/strong/12.htm>; prisijungta 2005-05-09.
57. Stankaitienė A. Kaip Lietuvos 2004-2006 m. bendrajame programavimo dokumente atspindėtos Lietuvos regioninės plėtros priemonės // http://smc.logincee.org/lib_upload/20050419_{AB0391FD-48F1-489B-BDD9-A757F66C31F9}.ppt ; prisijungta 2005-07-12.
58. Statistische Daten uber die Regionen der 3 Ebenen der NUTS (EU-25) // <http://www.nsajunga.lt/default.asp?ArticleID=1336&TopicID=50>; prisijungta 2004-11-03.
59. Šiupšinskas S. Savivaldybės, regionai, regioninė politika ES plėtros kontekste // http://smc.logincee.org/lib_upload/20050419_{F6740C3C-146F-4C85-BD98-B56861640BF9}.ppt ; prisijungta 2005-07-02.
60. Taryba, turinti tik rekomendacinių įgaliojimų // Tauragiškių balsas, 2004 m. gr. 9 d., Nr.122.
61. Trečioji ataskaita apie ekonominę ir socialinę sanglaudą // http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion3/cohesion3_lt.htm; prisijungta 2005- 07-18.
62. Vaitiekūnas S. Apskritys ar regionai // Mokslas ir gyvenimas, 2001, Nr. 3.
63. Vilpišauskas R. Europos Bendrijos politika Vidurio ir Rytų Europos šalių atžvilgiu: asociacijos politikos formavimas ir raida // Politologija, 1996. Nr. 2. P. 13.
64. Vitkus G. Europos Sąjunga: Enciklopedinis žinynas. – Vilnius: Eugrimas, 2002. P.20.

65. The European Structural Funds (2000-2006) // http://europa.eu.int/comm/regional_policy; prisijungta 2005-08-01.
66. The Impact and Added Value of Cohesion Policy // http://europa.eu.int/comm/regional_policy; prisijungta 2005-08-01.
67. Vorentwurf des Gesamthaushaltsplans der Europäischen Gemeinschaften für das Haushaltsjahr 2006. Band 0. S.32
68. Wie begegnet die Europäische Union sozialen und regionalen Bedürfnissen. P.14-16.
69. http://europa.eu.int/comm/regional_policy

EUROPOS SĄJUNGOS REGIONINĖ POLITIKA LIETUVOS REGIONO ATVEJU

S A N T R A U K A

Pagrindinės sąvokos: regioninė politika, struktūrinė politika, regioninės politikos programavimas, regioniniai skirtumai.

Lietuva, kaip ir kitos Europos Sąjungos valstybės narės, įgyvendina ES regioninę politiką, t.y. politiką, kurios pagalba siekiama socialinės ir teritorinės Sąjungos „sanglaudos“. Šios politikos įgyvendinimas užtikrinamas struktūrinių fondų finansine parama.

Šiame darbe keliama problema - ES lygmenyje Lietuva pripažįstama kaip vienas regionas, kuriam parama skiriama kaip regionui, kurio BVP nesiekia 75 proc. ES vidurkio. Mano hipotezė- Lietuvos politikai ir institucijos turi skirti daugiau dėmesio šalies regionų sanglaudai.

Darbo tikslas - išanalizuoti ES vykdomą regioninę politiką, valstybių narių skaičiui padidėjus iki dvidešimt penkių, supažindinti su pagrindiniais šios politikos prioritetais, įgyvendinimą nusakančiais teisės aktais, apibūdinti ES valstybių narių regioninės politikos prioritetus ir naujų tikslų būtinumą perspektyvoje iki 2013 m., taip pat apžvelgti Lietuvoje vykdomą regioninę politiką bei jos mastą.

ES valstybėse narėse vykdomą ES regioninę politiką, siekdama apibrėžti, kokia skirtinga ši politika atskirose valstybėse narėse, priklausomai nuo to, koks šalies išsivystymo lygis. Visos šalys skirtingos, daugumos Naudojami tyrimo metodai - tai: 1) ES ir Lietuvos Respublikos teisės aktų ir kitų šaltinių regionine tematika analizė, 2) regionų lyginamoji analizė tiek ES, tiek Lietuvoje, siekiant įvertinti struktūrinės paramos būtinumą pagal regioninės politikos tikslus bei iškelto hipotezės patvirtinimui.

Darbas susideda iš trijų skyrių. Pirmas skyrius skirtas ES regioninės ir struktūrinės politikos apžvalgai, nusakant pagrindinius politikos tikslus, aprašant įgyvendinimo mechanizmus, apibūdinant institucijas, vykdančias regioninę ir struktūrinę politiką, taip pat nusakant šios politikos mastą iki ir po 2004 m. ES plėtros. Antrame skyriuje apibūdinu visose 25 jū regioninės politikos įgyvendinimo sėkmė neabejotina. Trečio skyriaus pagrindinė tema- tai Lietuvos regioninės politikos vykdymas, galiojančių teisės aktų ir programavimo dokumento prioritetų įvertinimas. Tam tikslui reikalinga atskirų Lietuvos regionų analizė, nežiūrint į tai, kad Lietuva ES lygmenyje vertinama kaip vienas regionas. Mums, šios šalies gyventojams, reikalinga valstybė, kurioje būtų ne taip pastebimi regioniniai skirtumai.

Remiantis atliktu tyrimu, galima konstatuoti, kad visos ES šalys narės stengiasi kuo aktyviau vykdyti regioninę - struktūrinę politiką ES remiamų tikslų įgyvendinimui ir regioninių skirtumų mažinimui. Lietuvos atveju - tai nauja patirtis, kurios rezultatus stebėsime po keleto metų ir įvertinsime, ar tarp atskirų Lietuvos regionų (apskričių) dėl gaunamos ES paramos nedidėjo skirtumai.

REGIONALE POLITIK DER EUROPÄISCHEN UNION IN FALL DES REGIONES LITAUEN

REGINA GUDJONIENĖ

ZUSAMMENFASSUNG

Schlüsselwörter: regionale Politik, Strukturpolitik, Programmierung der regionalen Politik, Unterschiede zwischen den Regionen.

Litauen, sowie andere Mitgliedstaaten der Europäischen Union, verwirklicht die Regionalpolitik der EU, d.h. Politik, mit welcher Hilfe die sozialen und territorialen Unterschiede der Union verringert werden können. Die Verwirklichung dieser Politik wird durch die finanzielle Hilfe der Strukturfonds der EU gefördert.

Bei der Überprüfung stellt man fest, dass Litauen als einzelne Region genannt ist, die einer solchen Strukturförderung bedarf, da hier das BIP weniger als 75 % des EU- Mittelwertes beträgt. Meine Hypothese: die Politisch Verantwortlichen Litauens sollen mehrer Aufmerksamkeit für die Kohäsion der inneren Regionen widmen.

Arbeitsziel: die regionale Politik der EU mit 25 Mitgliedsstaaten ist zu analysieren, um die wichtigsten Prioritäten dieser Politik kennenzulernen. Auch die Grundsätze sind zu prüfen, welche Prioritäten regionaler Politik die anderen Staaten verfolgen, um bei der finanziellen Vorausschau bis zum Jahr 2013 für Litauen neue Ziele und Leitlinien erarbeiten zu können.

Die Forschungsmethode:

- 1) Analyse der Europäischen und Litauischen Gesetze und anderer Quellen unter der Überschrift Regionale Politik,
- 2) vergleichbare Analyse der Regionaldaten, in der EU, sowie in Litauen mit dem Ziel, wie ist die regionale Politik in der ganzen Region und in der der EU zu sehen, auch unter dem Gesichtspunkt meiner obigen Hypothese.

Die Arbeit umfasst drei Kapitel. Im Ersten Kapitel wird die Regional- und Strukturpolitik der EU, die Grundsätze, die Ziele, die Verwirklichungsinstrumente, die Umsetzungsbehörden, der Haushalt des Strukturfonds vor und nach dem Beitritt der neuen Länder im Jahr 2004 behandelt. Das zweite Kapitel handelt von der Umsetzung der Strukturpolitik nach den Zielen der ganzen 25 EU-Länder, mit dem Ziel zu erkennen, wie verschieden ist die Strukturpolitik, abhängig von der Entwicklungsstufe des jeweiligen Landes, zu sehen. Das dritte Kapitel beschreibt die Verwirklichung der Regionalpolitik in Litauen, die Einschätzung der gültigen Gesetze und der allgemeinen Programatik. Man braucht eine Analyse aller Regionen Litauens, um zu sehen, was für regionale Lage in Litauen ist und was für Unterschiede einzelne Regione in Litauen haben. Für die Einwohner Litauens ist es wichtig zu erkennen, wie sich die regionalen Unterschiede ihrer Heimatstadt darstellen.

Man kann daraus konstatieren, dass alle EU-Länder erfolgreich die Prioritäten der Regional- und Strukturpolitik begreifen und die Inhalte der Ziele umsetzen, die von der EU unterstützt werden. Für Litauen das ist eine neue Erfahrung. Die Ergebnisse werden wir in einigen Jahren erkennen, aber auch die Notwendigkeit jetzt mit dieser Arbeit für die Zukunft unseres Landes zu beginnen.

Darbas užbaigtas: 2005-11-14

Regina Gudjonienė

El. paštas: lignonine3@tvk.lt